ἐλεύθερα Γράμματα

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΖΩΝΤΑΝΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΗΝ 1 ΚΑΙ 15 ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 6β (ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ "ΑΕΤΟΣ,,) ΤΗΛ· 21-081

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΠΕΜΠΤΗ 1 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1946
ΤΙΜΗ ΔΡ. 500 ——— ΑΡΙΘΜΟΣ 48

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α. ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ: Ὁ ἔρωτας
Γ. ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ: Σημεῖα τῶν καιρῶν
Κ. Ι. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ: Μιὰ σπαυροφορία τοῦ πνεύματος.
ΡΟΖΑΣ ΙΜΒΡΙΩΤΗ: Ὁ παραλογισμὸς τῶν παιδικῶν δικαστηρίων.
ΡΙΤΑΣ ΜΠΟΥΜΗ - ΠΑΠΑ: Λαθραῖο ταξίδι
Σ. ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΥ: Δυὸ καλλιτέχνες
Α. ΑΛΑΦΟΥΖΟΥ: Γιὰ τὸ Σοβ. Θέατρο.
Σ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: Μιὰ ἔκθεση
Ν. ΚΑΡΥΛΗ, Γ. ΔΑΛΛΑ, Γ. ΖΗΣΙΜΑΤΟΥ: Ποίηση.
Ν. ΓΚΟΓΚΟΛ: Τὸ χαμένο ἔγγραφο
Τ. ΜΟΥΖΕΝΙΔΗ: Ὁ σοσιαλιστικὸς ρεαλισμὸς στὴν τέχνη.
Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ, Α. ΑΛΑΦΟΥΖΟΥ, Φ. ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗ: Κριτική.

Ο ΕΡΩΤΑΣ

Τοῦ Α. ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ

Δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ποὺ σ' ἕνα γαλλικὸ περιοδικὸ δημοσιεύτηκε ἕνα πολὺ παράξενο ποίημα τοῦ Ἀραγκόν:

Μιλᾶτε μόνο γιὰ τὸν ἔρωτα
γιατὶ ὅλα τἄλλα εἶναι ἔγκλημα.

Τὸ πρᾶμα ξαφνιάζει πολὺ ὅταν γράφεται ἀπόνα ποιητὴ ποὺ εἶναι στὴν πρώτη γραμμὴ τοῦ κοινωνικοῦ πολέμου τῆς χώρας του. Στὴ χώρα τούτη ποὺ τὰ περιθώρια τῆς ζωῆς εἶναι τόσο στενά, ἡ παλληκαριὰ κι' ὁ ἀσκητισμὸς συχνὰ συγχιστήκανε.

Ὡστόσο τὰ δημοτικά μας τραγούδια ποῦναι τὸ πιὸ σίγουρο ντοκουμέντο γιὰ τὸ ζήτημα τοῦτο, τὴν παλληκαριὰ καὶ τὸν ἔρωτα τὰ νοιώθουνε καὶ τὰ βλέπουν μαζί. Γιατὶ τὸ παλληκάρι ποὺ ἀγωνίζεται εἶναι ἕνας ἄνθρωπος σωστὸς κι' ὁλοκληρωμένος κι' ὁ ἔρωτας εἶναι μιὰ ἀνάγκη πρωταρχικὴ στὴ ζωὴ καὶ βρίσκεται μές στὴν ἀναπνιά μας. Ἡ παλληκαριὰ εἶναι ἔρωτας μετουσιωμένος.

Παρ' ὅλα ταῦτα, τὸ βέβαιο εἶναι πὼς ὑπάρχει βαθειὰ ριζωμένη μές στὸ λαό μας καὶ ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ ἔρωτας κ' ἡ παλληκαριὰ δὲν ταιριάζουν. Εἶναι ἕνα ζήτημα ποὺ ἀξίζει πολὺ νὰ συζητηθεῖ. Φαίνεται πὼς εἶναι μᾶλλον μιὰ ἀνατολίτικη ἐπήρεια. Φαίνεται νὰ βαστάει ἀπὸ τὴν παράδοση τῆς ληστείας καὶ τοῦ κοντραμπάντου ποῦναι πολὺ ζωντανὴ στὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ μας.

Ἀκόμα κι' αὐτὸς ὁ Ἀντρέας Λασκαράτος ποὺ εἶταν ἕνας πολὺ καλλιεργημένος ἄνθρωπος ἀλλὰ κι' ἕνας καλὸς ἀγωνιστὴς στὸν καιρό του, τὴν περιφρόνησή του στὸν ἔρωτα τὴν ἐξέφρασε μὲ τὴ μεγαλείτερη δύναμη, ὅταν ξορκίζοντάς τον νὰ μὴ ξαναμπεῖ στὴ ζωή του, σφεντόνισε ἐνάντιά του ἐκείνη τὴν ἀνήκουστη ἀπειλή:

καὶ κεῖνες ποῦ σαῖτες ὅπου φέρεις
θὰ σοῦ ποῦ θάνω μάθο ἐκεῖ ποὺ (ξέρεις.

Ὅμως θαρρῶ πὼς ὁ Λασκαράτος τὸν γνώρισε τόσο καλὰ τὸν ἔρωτα, στὴ ζωή του ποὺ μὲ τὴν ἀπειλή του, δὲν κάνει ἄλλο παρὰ νὰ τὸν ξαναπροκαλεῖ.

ΣΗΜΕΙΑ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ

Τοῦ Γ. ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ

Ἀπὸ χρόνια πολλὰ ἀκοῦμε πὼς ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος βρίσκεται τότε μονάχα μέσα στὴν ἀληθινὴ ἀποστολή του, ὅταν ὑπηρετεῖ τὸ πνεῦμα, ὅταν ἡ καθημερινὴ πράξη τῆς ζωῆς του δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὴν καθαρὴ διακονία τῆς τέχνης καὶ δὲν γίνεται πολιτική, ἄρθρο, ἢ διαδήλωση.

Ὁ λόγος ἐρχόταν καὶ ἔρχεται ἀπὸ τὴν παράταξη τῶν ἀνθρώπων ποὺ θέλησαν νὰ καθορίσουν στὴν τέχνη καὶ στὸ πνευματικὸ χρέος ἀποστολὴ ἀριστοκρατική, πέραν ἀπὸ τὸ ἐπίκαιρο καὶ τὸ πεπερασμένο, ἔξω ἀπὸ τὶς ἀθλιότητες καὶ τὶς χυδαιότητες τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ μακρυὰ συνεπῶς ἀπὸ τὶς πλαστουργικὲς ἰδιότητες τῆς ζύμης της. Ὅλ' αὐτὰ ἔχουν διατυπωθεῖ στὴν πασίγνωστη φορμοῦλα τῆς «τέχνης γιὰ τὴν τέχνη».

Ἐμεῖς τονίσαμε πάντα πὼς ἡ κύρια ἀποστολὴ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ ξεχωριστὰ τοῦ τεχνίτη δὲν εἶναι ἄλλη

(Συνέχεια στὴ σελίδα 218)

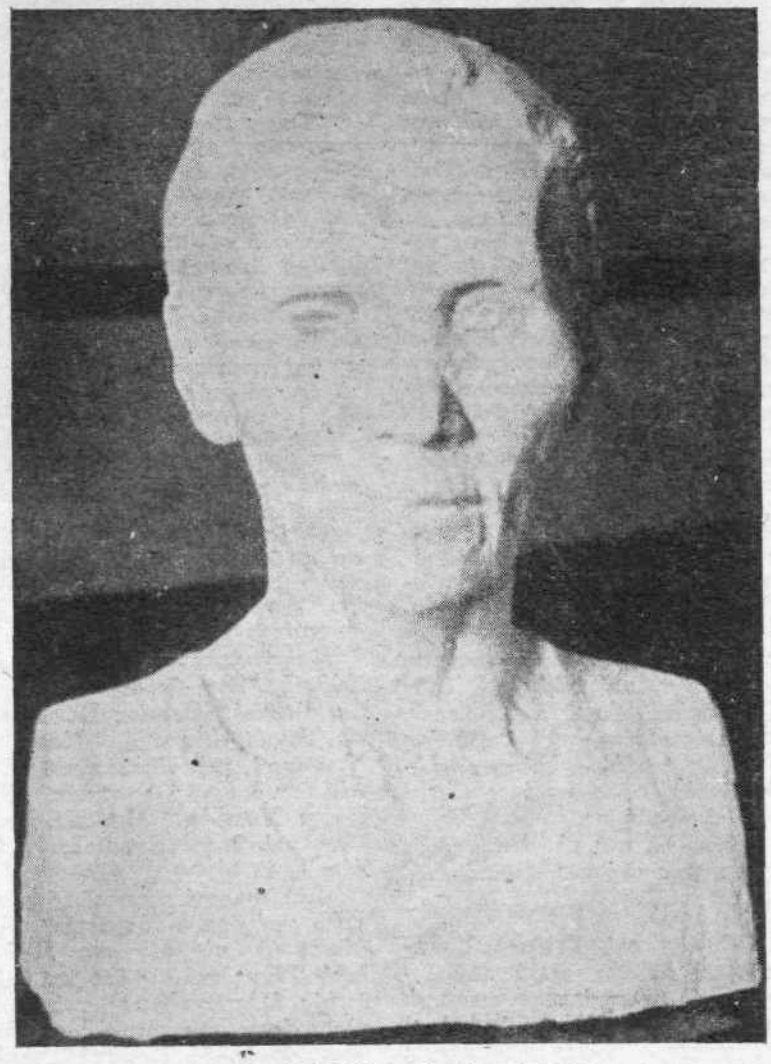

Θ. ΑΠΑΡΤΗ: Κυρὰ Δέσποινα.

Χρονικά

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Τριανταπέντε ἐφημερίδες ἔβρισαν, εἰρωνεύτηκαν, ἀναθεμάτισαν, τὴν διαμαρτυρία ποὺ ὑπόγραψαν οἱ 73 λογοτέχνες γιὰ τὸ ἀνελεύθερο ψήφισμα «περὶ μέτρων τάξεως κλπ.»

Γιὰ τὰ λιβελλογραφήματα αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ γίνει λόγος. Βρέθηκαν ὅμως κι' ὁρισμένοι διανοούμενοι ποὺ πίστεψαν τότε πὼς ἡ διαμαρτυρία δὲν εἶχε λόγο καὶ πὼς οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι θὰ ἔπρεπε νὰ περιοριστοῦνε στὰ στενά τους διαφέροντα.

Δυστυχῶς σήμερα πιὰ τὰ γεγονότα δείχνουν τὴν πλάνη τους. Μὰ τὶς φανταστικὲς κατηγορίες τοῦ «ὀχρανίτη» στήθηκαν δώδεκα Ἕλληνες μπροστὰ σὲ «ἑλληνικὸ» ἐχτελεστικὸ ἀπόσπασμα. Τοὺς τουφέκισαν χωρὶς καμμιὰ σχεδὸν διαδικασία, χωρὶς μάρτυρες· Ἀνάμεσά τους ὑπῆρχε καὶ μιὰ γυναίκα. Μιὰ δασκάλα. Ἐκεῖ φτάσαμε.

Δὲν εἴμαστε βέβαια ἀπὸ κείνους ποὺ ἱκανοποιοῦνται ν' ἀποδείχνουν τὸ δίκιο τους μετὰ ἀπὸ τὸ κακό, γιατὶ πιστεύουμε πὼς ἡ ἀξία ἑνὸς ἀγώνα εἶναι ἀκριβῶς στὸ νὰ τὸ προλαβαίνει. Ὅμως δὲν μποροῦμε νὰ μὴ θυμίσουμε πὼς εἴχαμε προειδοποιήσει γιὰ τὸ ποιὰ θὰ ἦταν τ' ἀποτελέσματα τοῦ ψηφίσματος.

Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἂς σταθεῖ ἕνα μάθημα γιὰ τὸ τί θ' ἀκολουθήσει ἂν δὲν ἑνώσουμε ὅλοι τὶς προσπάθειές μας γιὰ τὴ νίκη τῆς δημοκρατίας. Ἡ μάχη της ἔχει ἀρχίσει. Δίνεται στὸν τομέα τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων μὲ λόγους, μὲ ἄρθρα, μὲ διαμαρτυρίες. Ἡ ὁλοκλήρωσή της θὰ γίνει μὲ τὸ δημοψήφισμα· Μόνον ἂν θὰ τὴν κερδίσουμε —καὶ θὰ τὴν κερδίσουμε — θὰ σώσουμε τὴν λευτεριὰ καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλοιῶς οἱ σφαῖρες τῶν ἐχτελεστικῶν ἀποσπασμάτων θὰ μᾶς θυμίζουν συνεχῶς πὼς οὔτε καὶ τὴν τελευταία στιγμὴ δὲν κάναμε τὸ χρέος μας.

ΣΗΜΕΙΑ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 217)

ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία τῆς Τέχνης, ἀλλὰ τῆς Τέχνης ποὺ ὑπηρετεῖ μὲ τὴ σειρά της τὸν ἄνθρωπο στὸ πλάτος τῆς κοινωνικῆς σημασίας τοῦ ὅρου. Ἀλλὰ εἴπαμε ἀκόμη πὼς ὁ τεχνίτης ὀφεῖλει νὰ εἶναι ὁλοκληρωμένος πνευματικὸς ἄνθρωπος μὲ τὴν ἐνεργητικὴ συμμετοχή του στὴν κοινωνική ζωή, ὅταν αὐτὴ ἡ συμμετοχὴ βρίσκεται σὲ ἁρμονία μὲ τὴν προοδευτικὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ ὁπαδοὶ τῆς ἀντίληψης αὐτῆς ξεπερνοῦν διπλᾶ τὸ χρέος τους καὶ στὴν τέχνη καὶ στὴν κοινωνική ζωή, με πλήρη συνέπεια. Ἂς μήν πᾶμε μακρυὰ καὶ ἂς θυμηθοῦμε τὰ πρόσφατα γεγονότα τῆς πατρίδας καὶ τῆς ἱστορίας μας. Ἀκολουθώντας τὴν ἀποστολή τους ὅπως τὴν πιστεύουν αὐτοί, ἔθεσαν τὴν τέχνη τους — τὴν ὁποια τέχνη τους — ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτό τους στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἔθνους ποὺ ἀγωνιζόταν σκληρά, ὀδυνηρά, ἀπεγνωσμένα γιὰ τὴ λευτεριά του. Ἄλλοι ἀνέβηκαν στὰ βουνὰ καὶ πολέμησαν μὲ τὸ λόγο καὶ μὲ τὸ ὅπλο, ἄλλοι ἔμειναν ἐδῶ καὶ πῆραν μέρος στὶς μυστικὲς ὀργανώσεις τοῦ ἔθνους καὶ ἔγραφαν τὶς παράνομες ἐφημερίδες καὶ ἔκαναν ρυθμὸ καὶ τραγούδι τὸν ἀγῶνα τοῦ λαοῦ, ἄλλοι πολεμοῦσαν μὲ τὸν τρόπο τους ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό κι' ἄλλοι ἔπεσαν θύματα καὶ ἔζησαν τὴ φριχτὴ κόλαση τῶν στρατοπέδων τοῦ καταχτητῆ.

Ἦταν αὐτὴ μιὰ συνέπεια «ἰδεολογικῆς καὶ πνευματικῆς πορείας. Δὲν ἦταν τότε μονάχα. Εἶναι καὶ σήμερα. Ἡ ἴδια πορεία ἐξακολουθεῖ, προσαμόζεται καὶ ἀναπτύσσεται.

Ἔ λοιπόν οἱ ἄνθρωποι ὅλοι αὐτοὶ ποὺ συμβαίνει νὰ ἀποτελοῦν καὶ τὴν πλειοψηφία τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, εἶναι ἀπὸ χρόνια ὁ στόχος γιὰ λυσσαλέες ἐπιθέσεις ἀπὸ μέρους τῶν ἀνθρώπων ποὺ ὑπηρετοῦν κραυγαλέα τὸ ταμποῦ τῆς «τέχνης γιὰ τὴν τέχνη», ἀλλὰ καὶ συμβαίνει νὰ ἀποτελοῦν τὴ μειοψηφία τοῦ πνευματικοῦ κόσμου.

Θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι οἱ ὁπαδοὶ καὶ οἱ κήρυκες τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀπαραβίαστου ταμποῦ, εἶναι ἄνθρωποι μὲ τὴν πνευματική ἐτικέττα κολλημένη στὸ μέτωπό τους, μακρυὰ ἀπὸ κάθε πολιτική, ἀγέρωχες φυσιογνωμίες ποὺ δὲν ξεθεγαίνουν οὔτε στὸ κεφαλόσκαλο τοῦ Ναοῦ τῆς τέχνης τους. Ἔτσι θὰ ἐνόμιζε κανεὶς καὶ ἔτσι θὰ ἔπρεπε νὰ εἶνε. Ὅμως, λάθος. Ἡ συνέπειά τους δὲν εἶνε συνεπής.

Ἐλᾶτε νὰ ἰδοῦμε ἀπὸ κοντὰ τὴν εἰκόνα τῆς λεγόμενης ἐπίσημης πνευματικῆς ζωῆς μὲ ὁρισμένους ἀπὸ τοὺς χαρακτηριστικοὺς ἐκπροσώπους της. Ἡ ἀναφορὰ τῶν ὀνομάτων δὲν ἀποχτᾶ καμμιὰ ἐξαιρετικὴ σημασία. Ἡ κριτική μας δὲν ἀφορᾶ πρόσωπα ἀλλὰ καταστάσεις.

Πρῶτη κατηγορία. Ὑπάρχουν πρόσωπα μὲ τὴ βούλα τοῦ προδότη τοῦ ἔθνους βαθειὰ χαραγμένη στὸ μέτωπό τους ποὺ διαλαλοῦσαν στὴν κατοχή, τὴν «ἐνεργητική συνεργασία» μὲ τὸν καταχτητὴ καὶ τὼρα κανονικὰ θάπρεπε νἆνε κλεισμένα στὴ φυλακή, κάτω ἀπὸ τὴ γενική κατάρα καὶ τὸν ἐμπτυσμὸ τῶν Ἑλλήνων. Ὅμως εἶνε ἐλεύθερα, κατέχουν παηγυρικὰ τὸ βῆμα δυὸ καὶ τριῶν καθημερινῶν ἐφημερίδων, ἔχουνε γνῶμη γιὰ ὅλα τὰ θέματα τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς ζωῆς, ἀδειάζουν ἀδιάκοπα ὅλη τὴ λάσπη τῆς ψυχῆς τους καὶ ταὐτόχρονα παραμένουν οἱ θρασύτατοι ἔξω πάσης πολιτικῆς «πνευματικοὶ ἄνθρωποι».

Δεύτερη κατηγορία, Ὑπάρχουν ἄλλοι ποὺ ἔστεκαν πάντα καμαρωτοὶ ἀπάνω στὶς ἐπάλξεις τῆς λεγόμενης καθαρῆς τέχνης καὶ βριζολογοῦσαν ἀσύστολα ὅσους ἔπαιρναν μέρος στοὺς κοινωνικοὺς ἀγῶνες τοῦ τόπου. Ἦρθε ὅμως ἡ στιγμὴ ποὺ οἱ ἴδιοι αὐτοὶ ἀγέρωχοι ἱππότες — φύλακες τῆς παρθενιᾶς τῆς τέχνης, ἔσκυψαν ταπεινὰ καὶ φίλησαν τὸ χέρι τῶν Διχτατόρων τῆς χώρας, ἔγιναν τὰ συχαμερὰ ὀργανά τους καὶ οἱ συχαμερώτεροι κήρυκες τῆς πολιτικῆς τους. Σήμερα ἔχουν ἀρπάξει τὰ ἐπίκαιρα πόστα τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Ἀθηνῶν καὶ ἀσκοῦν, πάντοτε ἐκτὸς πάσης πολιτικῆς, τὴ χυδαιότερη πολιτική κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ἔθνους.

Τρίτη κατηγορία. Ἐδῶ ἀνήκουν οἱ ἀπολιτικοὶ καπεταναῖοι τῆς θεατρικῆς τέχνης ποὺ ἔκαναν τὸ θέατρο πολιτικὴ τῶν Διχτατορικῶν καθεστώτων τοῦ παρελθόντος καὶ σήμερα δέχονται νὰ ἀσκήσουν τὴν ἴδια πολιτικὴ πρὸς ὄφελος τοῦ ἀνηθικώτερου καθεστῶτος ποὺ γνώρισε ποτὲ ἡ νεοελληνική ἱστορία. Ὅμως τὴ σοβαροφάνεια καὶ τὸν κομπασμὸ τοῦ «πνευματικοῦ ἀνθρώπου», ποὺ δὲ χυδαιολογεῖ μὲ τὴν πολιτική, ἐννοοῦν νὰ τὰ σέρναυν μαζὶ μὲ τὴν ὄσκοπη ὕπαρξή τους στοὺς δρόμους.

Τέταρτη κατηγορία. Ἄλλοι ἐτοῦτοι πάλι οἱ λεπτεπίλεπτοι ἐστέτ ποὺ ζοῦν μὲ τὸ ἄρωμα τῆς τέχνης καὶ δὲν ἐννοοῦν νὰ παραχωρήσουν οὔτε σπιθαμὴ γῆς στοὺς ἀθλιους πολιτικολογοῦντες λογίους. Δὲν τὰ δέχονται ἀλλὰ καὶ δὲν τὰ καταλαβαίνουν αὐτὰ τὰ ἀηδιαστικὰ ἀνακατώματα τῆς πολιτικῆς μὲ τὴν τέχνη. Καὶ ἐνῶ στὴν κατοχή π.χ. δὲ βρῆκαν οὔτε μιὰ λέξη νὰ βγάλουν γιὰ τὸ δραματικὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους τους ἀπὸ καθαροὺς ὡς φαίνεται θεωρητικοὺς λόγους, τὼρα δὲ χάνουν εὐκαιρία καὶ ἐννοοῦν νὰ ἀρθρογραφοῦν κάθε ἑβδομάδα, πάντα ἐκτὸς πάσης πολιτικῆς, γιὰ ὅλα τὰ πολιτικὰ θέματα ἀκόμη καὶ γιὰ τὸ Μιχαήλοβιτς ποὺ τὸν ἀναλαμβάνουν συγκινητικὰ καὶ μεγαλόψυχα ὑπὸ τὴν προστασία τους. Ἀπάνω στοὺς αἰθέρες φαίνεται πὼς ἀνταμώνουν, πολὺ μακρυὰ ἀπὸ τὴν πολιτική, οἱ ψυχὲς τῶν ποιητῶν μὲ τὶς ψυχὲς τῶν ἀποθαμένων.

Οἱ τέσσερες αὐτὲς κατηγορίες σχηματίζουν τή γενικὴ κατηγορία τῶν ἔξω πολιτικῆς λεγομένων πνευματικῶν ἀνθρώπων ποὺ συμβαίνει, ὅπως εἴπαμε, νὰ ἀποτελοῦν καὶ τὴ μειοψηφία τοῦ πνευματικοῦ μας κόσμου.

Τὸ κήρυγμά τους πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις καὶ σὲ ὅλους τοὺς τόνους ἤτανε πάντα καὶ εἶναι ἡ σωτηρία τῆς τέχνης στὴν αὐστηρή, αὐτόνομη περιοχή της. Ἡ πράξη τους εἶναι ἡ ἀναίρεση τῶν κηρυγμάτων τους ἀκριβῶς γιατὶ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴ χυδαιότερη πολιτική.

Ἡ λέξη εἶνε αὐτή: Ἀπάτη!

Πρὶν ἀπὸ λίγον καιρὸ 73 λογοτέχνες μας, μεγάλοι καὶ μικροί, εἴχανε τὸ θάρρος καὶ τὴν τιμὴ νὰ ὑπογράψουν μιὰ διαμαρτυρία γιὰ τὸ γνωστὸ ψήφισμα «περὶ μέτρων τάξεως κλπ.» Συμμετοχὴ στὴν πολιτική ζωή; Φυσικά, ἀλλὰ μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἔννοιας γιὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ κοινωνικοῦ χρέους. Καὶ τὸ πνευματικὸ χρέος δὲ μπορεῖ νὰ χωριστεῖ ποτὲ ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ χρέος.

Ἔ λοιπόν ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἐκτὸς πάσης πολιτικῆς πρωταγωνιστὲς τοῦ ἀδειανοῦ λόγου ἔπεσαν λυσσαλέοι ἀπάνω στοὺς 73 λογοτέχνες καὶ βρίζοντας καὶ χυδαιολογώντας τοὺς χτύπησαν μὲ τὰ πολιτικώτερα μέσα, ὅμως ἀπὸ τὴν περιωπὴ τῶν «πνευματικῶν ἀνθρώπων»!

Ἡ λέξη εἶνε αὐτή: Ψευτιά!

Πάλι πρὶν ἀπὸ λίγον καιρὸ μπῆκε τὸ ζήτημα τῆς ὑποψηφιότητας γιὰ τὸ Νόμπελ τοῦ Σικελιανοῦ καὶ τοῦ Καζαντζάκη. Ὅμως ἄλλη μιὰ φορὰ οἱ ἐκτὸς πάσης πολιτικῆς ἀκριβῶς γιατὶ οἱ δυὸ αὐτοὶ ποιητὲς μας δὲν ἀνήκουν στὶς πολιτικές τους μερίδες, βρῆκαν τὴν εὐκαιρία νὰ τοὺς πολεμήσουν, ἄμεσα καὶ ἔμμεσα, μὲ τὰ ὅπλα τῆς πολιτικῆς.

Δὲν ὑπάρχει πρῶτο καὶ δὲν ὑπάρχει τελευταῖο θέμα στὴν ἀπολιτική τους ἰδεολογία. Ὅλη τους ἡ ψεύτικη ἀποδοκιμασία στὴν πολιτική, εἶναι μιὰ ὁλόκληρη πολιτική.

Ὅμως εἶνε χαραχτηριστικὸ σημάδι τῶν καιρῶν. Ὅλοι αὐτοὶ ἔχουν βρεῖ σήμερα τὴν πνευματική ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτική τους στέγη κάτω ἀπὸ τὸ καθεστὼς τοῦ δοσιλογισμοῦ καὶ τῶν λαοπροδλήτων. Ἀκριβῶς δηλαδὴ κάτω ἀπὸ τή στέγη τοῦ καθεστῶτος ποὺ ἔκλεισε τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο, ἀποξέρανε τὴν πνευματική ζωή τοῦ τόπου καὶ δὲν ξέρει καὶ δὲ θέλει νὰ ξέοει τί πάει νὰ πεῖ πνευματικὴ ἀνοικοδόμηση τῆς χώρας. Ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸ ἀντιπνευματικώτερο καθεστὼς τῆς ἱστορίας μας.

Ἐκεῖ βρῆκαν τὴ φυσιολογική τους θέση. Εἶναι λοιπὸν πολὺ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῶν καιρῶν δλ' αὐτά. Ἀπὸ κεῖ βάλλουν μὲ τὰ πολιτικώτερα πυρὰ ὁμαδόν, ἐνῶ ταυτόχροα δὲν παραλείπουν νὰ παρουσιάζονται οἱ σεμνότεροι ἱεροκήρυκες τῆς καθαρῆς λεγόμενης τέχνης.

Τὰ ὅπλα τους δὲν εἶνε τίμια.

Ἐμεῖς ποὺ διακηρύξαμε πάντα τοὺς σκοποὺς μας, ποὺ καθορίσαμε πάντα τὴ θέση μας, δικαιούμαστε νὰ ποῦμε πὼς τὰ ὅπλα μας εἶναι τίμια.

Ἡ Ἱστορία δὲν ἔδωσε ποτὲ τὴ νίκη στοὺς ψευδαποστόλους καὶ στοὺς ὕπουλους πολεμιστές. Ἡ Ἱστορία δικαίωσε πάντα αὐτοὺς ποὺ πολέμησαν γιὰ τίμιους σκοποὺς καὶ μὲ τίμια μέσα.

Ἀναμετρηθήκαμε μὲ τὸν κατακτητή. Καὶ νικήσαμε. Ἀναμετριόμαστε τὼρα μὲ τοὺς ἐπιγόνους. Καὶ πάλι θὰ νικήσουμε...

Ο ΣΚΟΡΟΣ

Τί σοῦ ἔγανε τέλος πάντων αὐτὸς ὁ Θουκυδίδης. Δὲν ἔγινε τίποτα ποὺ νὰ μὴν τὸ πρόβλεψε. Κι' ὅσο γιὰ τὸν πελοποννησιακὸ ἐμφύλιο πόλεμο πάει καλά. Τὸ φανταζόμαστε ὅμως πὼς θὰ μάντευε ἀκόμα καὶ τὰ Δεκεμβριανὰ ποὺ τὰ προκάλεσαν «ὠνητὰ ὄργανα τοῦ Ἐμβὲρ Χότζα καὶ τῶν βορείων σκυβάλων»; Καὶ ὅμως! Μ' αὐτὰ καὶ μ' ἄλλες βαθυστόχαστες γνῶμες, πὼς ὁ Θουκυδίδης ἤταν ἀρχαῖος Ἕλληνας, πὼς ἔζησε τὸν δον αἰώνα, πὼς ἔγραψε Ἱστορία, καὶ πὼς ἡ Σπάρτη ἤταν στὴν Πελοπόννησο, διαφώτισε τοὺς αἰθέρας τὴν περασμένη Πέμπτη κομίζων γλαῦκα εἰς Ἀθήνας ἀνώνυμος σκόρος «ἐθνικῆς» βιβλιοθήκης.

Τί κρῖμα ποὺ οἱ γλαῦκες δὲν τρῶνε τοὺς σκόρους.

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ

"Ἐφτασε στὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτο ἡ δεύτερη σειρὰ τῶν ἔργων ποὺ προσφέρανε τιμητικὰ γιὰ τὸν ἡρωϊκὸ ἑλληνικὸ Λαὸ οἱ πιὸ γνωστοὶ Γάλλοι καλλιτέχνες χάρις στὶς ἐνέργειες τοῦ κυρίου Μιλλιέξ. Ἔτσι ἤρθανε τὰ λάδια τῶν Πικασό, Ἐντμόντ Β., Μαρκέ, Ταγιέ, Πικαμπιά, Μαρσάν, Ντενουαγέ, μιὰ τέμπερα τοῦ Πινιόν, σχέδια τῶν Γκρομαίρ, Ὀρικόστ Μπονναρ, Μποντέν, Γαλάνη καὶ 2 γελοιογραφίες τοῦ Ζάν Ἐφέλ.

Ἐπιζοῦμε τὸ περιοδικό μας πολὺ γρήγορα ν' ἀσχοληθεῖ εὐρύτερα μὲ τὴ σύγχρονη Γαλλικὴ Τέχνη καὶ τὶς δύο καὶ πιὸ θερμὲς ἑλληνογαλλικὲς πνευματικὲς σχέσεις ποὺ τόσο ἄξια καλλιεργοῦν ἡ ἐδῶ Γαλλικὴ Σχολὴ καὶ οἱ κύριοι Μερλιὲ καὶ Μιλλιὲξ μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους συνεργάτες τους.

«ΑΝΤΡΙΟΥΣ ΣΙΣΤΕΡΣ»

«Τὰ φασιστικὰ καθάρματα πολυβολοῦσαν τὰ πλήθη» γράφει σ' ἕνα ἐξαιρετικὸ ποίημά του ὁ Ν. Ἐγγονόπουλος. Αὐτὸ ἔφτασε γιὰ νὰ ταραχτεῖ ὁ κ. Ἀντρέας Καραντώνης καὶ ν' ἀλλάξει τοὺς πρὶν ὅμνους του μὲ ξόρκια καὶ κατάρες. Τὼρα πιὰ ὁ μόνος ποὺ τοῦ ἀπομένει γιὰ νὰ ξοδεύει τὸ ἄχρηστο λιβάνι του εἶναι ὁ κ. Ἀντρέας Ἐμπειρίκος. Ἄντριους σίστερς λοιπὸν ἡ ὑπόθεση.

ΜΙΑ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Τοῦ Κ. Ι. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ

2° (ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ)

Ἀπὸ τὴν πρώτη σκηνή, μὲ τὸ διάλογο τῶν ἕξη Ἰουδαίων, δίνεται ὁλοζώνταν καὶ σὲ πολύπτυχη προοπτική, ἡ βαριὰ κραδασμένη ψυχικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς ὥρας καὶ ἡ σύστοιχη βαθιὰ πάθηση τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητας· μέσα ἀπ' τὴ διάπυρη αὐτὴ ἔκφραση ξεπηδάει στὸ τέλος καὶ ἡ πονεμένη κραυγὴ καὶ ὁρμὴ γιὰ τὴν ἐπανάσταση. Κυρίαρχο ἀπλώνεται τὸ δραμα τῆς ἀτέρμονης δυστυχίας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν κάτω ἀπὸ τὴν ἀπαίσια κοσμοκρατορία τῆς Ρώμης· ὅλη ἡ γῆ μοιάζει ἀπέραντη κοιλάδα τοῦ Θανάτου· ἀτέλειωτες σειρές οἱ σταυρωμένοι καὶ οἱ σφαγμένοι ἀπὸ τὸ γέρι τῆς κοσμοκράτειρας· καὶ ἡ πεῖνα θερίζει τὸ λαό.

κι' ὅσοι ἀπομείνανε θαθιὰ σκάφαν, λαγούμια
μέσα στὴ γῆ, σὰν τυφλοπόντικοι, νὰ ζοῦνε.

Ἡ ψυχικὴ ἀντίδραση τῶν τυραννισμένων ἰσοζυγίζει μὲ τὴ φρίκη τῆς δοκιμασίας τους. Ἀπὸ τὴν ἄμετρη ἀπελπισία οἱ πιὸ πολλοὶ παραδίνονται σὲ μιὰ παράφορη προσδοκία: Σὰν νὰ ἐπίκειται τὸ μέγα θαῦμα. Ὁ θρῦλος γιὰ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ ὑψώνει τὸ ἐλπιδοφόρο παράδειγμα. Καὶ ὁ Ἰασαὴλ διατρανώνει τὴν πίστη του, πὼς δὲν ἀργεῖ πιὰ

κ' ἡ ὥρα π' ὁλάκαιρο πὸ χῶμα θὰ φουσκώσει
σὰν τὸ προζύμι νὰ ξεράσει τοὺς νεκροὺς του...

καὶ πὼς ὁπωσδήποτε ἔρχεται πάλι, καθὼς προφήτεψε ὁ προφήτης, ἡ παράδεισος ἐπάνω στὴ γῆ.

Ὅμως ὁ Δαισὰν καὶ ὁ Ἀζμὼθ καὶ ὁ Ἠλιὰμ ἀντιπροβάλλουν ἐπίμονα καὶ πειστικὰ τὴν ὠμὴ στυγνὴ πραγματικότητα γύρω τους. Ὁ Ἀζμὼθ μάλιστα ἐκφράζει τὴν ἔσχατη ἀπογοήτευση μὲ τὴν ἐξαίσια εἰκόνα τοῦ σφαγιασμένου καὶ τοῦ ἴδιου Χριστοῦ.

Ἔσουο ξεσκλίδι τῆς Θεότητας, ὁ Λόγος
κρέμεται, ἄλημονο, μὲ κέρια τρυπημένα,
..καὶ τοῦ προσώπου του ἡ κλωμάδα εἶναι μπρο-
(στά μας
γιὰ νὰ μᾶς φέγγει, ὅλη τὴν ἄβυσσο τοῦ πόνου..

Καὶ ὁ Δαισὰν, σὲ ἀδιάκοπο σγεδὸν ξέσπασμα πάθους καὶ πόνου, μαζὶ μὲ τὴν πιὸ συνταρακτικὴ παρουσίαση τῆς ἀβάσταχτης φρίκης τοῦ καθεστῶτος, ρίχνει καὶ τὴν τελευταία ἔκκληση σὲ ὅλους, ν' ἀπαρνηθοῦν τὴν ὀλέθρια μοιρολατρικὴ ἀδράνεια.

Τί ὅλ' εἴχαστε ζωκιοι, ὅλοι πιὰ γινήκαμε ζωκιοι,
κι' ὅλοι σκυφοὶ μπρὸς τῆς Παράδεισος τὴ θύρα
ἀπὸ 'να θάμα καρτεροῦμε πὼς θ' ἀνοιξει...

καὶ διακηρύνει γιὰ τὸν ἑαυτό του, πὼς ἔγει ἀκούσει κιόλας τὴ σάλπιγγα τῶν καιρῶν καὶ πὼς ἔτσι, ἀφοῦ μένει κλειστὴ «τῆς Παράδεισος ἡ πύλη», αὐτὸς θὰ δοκιμάσει «ὡς λησταής», ἀπὸ «τὴ μυστικιά της πίσω θύρα», καὶ «ξοπίσω» του θὰ βρεῖ μέσα ὅλο τὸ λαό.

Τώρα, ἐνῶ φεύγουν ὁ Δαισὰν καὶ οἱ ἄλλοι, προβαίνει ὁ Πρόχορος μὲ τοὺς Ἕλληνες συντρόφους του καὶ τὸν Ἰουδαῖο Σαφᾶζ. Σὲ ἕνα πιὸ ἥσυχο διάλογο μαζὶ τους διαγράφει συνοπτικὰ τὴν πνευματική φυσιογνωμία τοῦ συγκλονιστικοῦ φαινομένου, ποὺ εἶναι ἡ Ἐπανάσταση.

Τοῦ Νόμου ἡ δύναμη γκρεμίστηκε θαθιὰ μας,
καὶ τὸ πὼς εἴμαστε ἔξω Νόμου, αὐτὸ 'ναι ἡ (πρώτη
μέσα μας χάρη ποὺ τὴ νέα ζωὴ μηνάει.

Ὕστερα ἀπὸ τὴ γυμνὴ αὐτὴ ἔξαρση τῆς «παρανομίας», μιλάει ὁ Πρόχορος γιὰ τὴν ἐπαναστατικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς ὥρας.

Ἄλλο δὲ νοιώθω αὐτὴ τὴν ὥρα ἀπὸ μιὰ φλόγα
ποὺ μᾶς τυλίγει καὶ ζητάει νὰ ξεκλωσάσει,
σ' ἀναπνοὴ τρανὴ κανιούργια, τὴν ψυχὴ μας

καὶ περιγράφει σὲ παραστατικὴ γλῶσσα τὴν ἱστορικὴ ἰσοπέδωση καὶ ἀποψίλωση, ποὺ φέρνει ἡ ρωμαϊκὴ «τάξη» ἀπλωμένη ἀπὸ τὸν Τίβερη ὡς τὸ Δούναβη καὶ ὡς τὴν Ἑλλάδα· μιὰ ἱστορικὴ ἐρήμωση ὡστόσο, ἀνίκανη γιὰ νὰ ξεριζώσει καὶ τὴν πρώτη δύναμη τῆς Ζωῆς, τὴν κοσμοσεστικὴ καὶ κοσμοπλαστική, ποὺ καὶ τώρα εἶναι ἕτοιμη νὰ σπάσει τὸ φλοιὸ τῆς ἁμαρτωλῆς «τάξης». Ἔπειτα, ἀφοῦ μὲ λυρικὰ χρώματα ζωγραφίζει τὴν προσωπικότητα τοῦ Χριστοῦ — σὰν ἀπόλυτη κατάφαση καὶ ἐνσάρκωση τῆς συναισθηματικῆς καθαρότητας καὶ πληρότητας — καὶ τὴν οὐρανοθώρητη λάμψη τῆς πορείας Του μέσ' ἀπ' τοὺς ἀναθαθμοὺς τῆς ἀγνότητας καὶ τοῦ Πόνου ὡς τὴν ἀκεραίωση τοῦ ρυθμοῦ τῆς Λευτεριᾶς, ἐκφράζει στὸ τέλος μὲ τὸ ἴδιο τὸ στόμα Του τὴ σεισμικὴ κραυγὴ τῆς ἄρνησης, τὴν ὠκεάνεια κλαγγὴ τῆς Ἐπανάστασης, καθὼς βλέπει

ξάφνου τὸ πόδι Του τ' ἀνάερο νὰ σκοντάβει
στοῦ κόσμου ἀπάνω τὴν πλημμὴ καὶ τὸ Ψοφίμι...

Καὶ ἔπειτα συνεχίζει ἀκόμη ὁ Πρόχορος τὸ λόγο γιὰ τὴν ἐπανάσταση, στὴν προσωπικὴ του πιὰ προοπτική:

Ἀλλὰ ὁ σεισμὸς κ' ἡ τρικυμιὰ νὰ γίνουν κούνια
στὸ πνέμα μέσα τῶν ἀνθρώτων...

Τοῦ λαοῦ τὴ δίψα καὶ τὴ λαύρα καὶ τὴν πεῖνα
νοιώθω πὰ σπιλάνα μου. Σαφᾶζ, νὰ τὰ θερίζει.
Γι' αὐτὸ καὶ θέλω ἀνάμεσό του ἕνα Σημεῖο
νὰ ὑψώσω σύγορο στὸν πόνο του, σὰν ἄστρο!
Γιατί, ἂν ξεσπάσει ἀχαρταγιὰ στὸ νοῦ του μέσα
ὁ ἄνθρωπος πέφτει παρακάτω ἀπὸ τὸ κτίνος,
ἐκεῖ ποὺ πέφτουνε οἱ πλούσιοι κ' οἱ ἀφεντάδες..

Δίνει ἔτσι κλασσικὴ ἔκφραση στὴν ἀκοίμητη ἔγνοια, ποὺ ἔχει ὁ ἱερέας τοῦ πνεύματος γιὰ τὴν ἀδιάπτωτη εὐγένεια τοῦ ἀνθρώπου καὶ γιὰ τὴν ἀδιάσπαστη συνέχεια τοῦ πολιτισμοῦ: Νὰ μὴ ἐξαπολύσει καταστροφικὲς ἁπλῶς δυνάμεις ἡ ἐπανάσταση· ὁ ἐκρηκτικὸς δυναμισμός της νὰ γίνει ἄμεσα πνοὴ ζωῆς. Νὰ μὴ ξεπέσει ὁ λαὸς σὲ ταπεινὰ πάθη καὶ σὲ ἄπρεπες πράξεις· ὁ μέγας πόνος του νὰ κρατηθεῖ σὲ μέτρο ἀπὸ μιὰ σώτιση σταθερή. Μὲ τέτοια πνευματικὴ προοπτικὴ γιὰ τὴν Ἐπανάσταση, ὀργανώνει ὁ Πρόγορος τὸ πρωτόφαντο Μυστήριο, ὅπου, μὲ ἐπίκεντρο τὴν εἰκονικὴ Σταύρωση, ὑποβάλλει στοὺς μυούμενους τὴν ἐσώψυχη ἀβέλκωση γύρω ἀπὸ τὸ πρότυπο τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ «Σημεῖο», ποὺ θέλει ὁ Πρόχορος νὰ ὑψώσει γιὰ τὸ λαὸ «σύνορο στὸν πόνο του, σὰν ἄστρο». Καὶ ὁ λαός, ὁ καταδιωγμένος καὶ ἐξαθλιωμένος, ποὺ κειται νὰ συγκεντρωθεῖ τώρα γιὰ τὴν ἀδελφωτικὴ μύηση. Ἔτσι, μέσα στὴν πιὸ ὑποβλητικὴ ἀτμόσφαιρα καὶ γύρω ἀπ' τὸ πιὸ μεταρσιωτικὸ Σύμβολο, ζητάει ὁ Πρόχορος νὰ ἑτοιμάσει ψυχικὰ σὲ ἀοχηκτὴ ἠθικὴ ἑνότητα καὶ συνέπεια, τοὺς ἀναμάτητους στρατιῶτες τῆς Ἐπανάστασης· ὥστε νὰ μὴ ἐμφανιστεῖ στὴν κοίσιμη ὥρα, οὔτε σὲ ἐλάχιστο «ἀσύδοτος ὄχλος», ἀλλὰ παντοῦ φρονηματισμένος λαός.

Ἡ ὥρα πλησιάζει γιὰ νὰ ἀργίσει τὸ Μυστήριο. Πρὶν ὅμως στάσουν οἱ μύστες καὶ ὁ λαός, παρουσιάζεται ὁ Μαναήν, μὲ τὸ Νέρωνα. Ἔνει ἕνα ἐμπιστευτικὸ διάλογο μαζί του, ὅπου πλέκει τὶς ἐξωτερικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐξέλιξη πιὸ πέρα τῆς δράσης. Ὁ Μαναήν γειρίζεται ἀριστοτεχνικὰ τὴν κοῦφια δοξομανία καὶ τὴν ψυχικὴ θίαλυση τοῦ Νέρωνα, ὥστε νὰ ἀποσπάσει τὴν ἀνεπιφύλακτη ἔγκριση γιὰ τὴν πυροπόληση τῆς Ρώμης..

Ὁ Μαναήν, ἀφοῦ ἀποσπάει ἔτσι τὴν ἔγκριση τοῦ Νέρωνα, ποὺ βιαστικὸς φεύγει στὸ παραθαλάσσιο παλάτι του, ὑποδέχεται τὼρα τὸν Πρόχορο καὶ τοὺς μύστες καὶ τὸ λαό· τὴν ἴδια στιγμὴ στέλνει τοὺς ἀνθρώπους του στὴ Ρώμη, γιὰ νὰ ἐκτελέσουν τὴ σχεδιασμένη πυροπόληση.

Τὸ Μυστήρια ἀρχίζει, ὕστερα ἀπὸ εἰσήγηση τοῦ Πρόχορου, μὲ στιχομυθία ἀνάμεσα στὸν ὑποκρινόμενο τὸν Ἰησοῦ, στοὺς μύστες καὶ στὸ Χορό. Δυὸ φράσεις τοῦ Χοροῦ συνοψίζουν τὸ χριστιανικὸ ἀντίκρυσμα τοῦ πόνου.

Ἀπάνω ἀπὸ τὸν πόνο σας κορέψετε, ἀδερφοί,
ἀπὸ πιὸ ψηλὸ σκαλὶ τῆς συλλογῆς σας...

Εἶναι ἡ μύχια ψυχικὴ περισυλλογή, ποὺ ἡ γένεσή της ἔχει κίνητρο τὸν πόνο, καὶ ὅμως ἡ παρουσία της, καὶ μόνη αὐτή, ὑπερνικάει τὸν πόνο. Εἶναι ἡ στάση στὸ ἔσχατο βάθος τῆς ψυχῆς, ὅπου ἀτρεπτα λάμπει ἡ αἴσια θέα τοῦ κόσμου, ἡ μακάρια φάση τῆς ζωῆς· καὶ ἀπὸ ὅπου ἡ κατοχὴ ἡ πιὸ βαθιὰ τοῦ πόνου γίνεται κατάσταση περιφερειακὴ τῆς ψυχῆς. Ἔπειτα, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τὶς ἐκκλήσεις τοῦ Χοροῦ

Δεσμῶτες ἐνὸς πάνου κι' ἐνὸς Λόγου...,
σὰ μιὰ καρδιὰ ἂς κτυπᾶν τὰ θήματά σας...

φαίνονται ὅλοι συνεπαρμένοι γύρω ἀπ' τὸ Σταυρὸ νὰ στριφογυρίζουν στὸν ἴδιο ρυθμὸ καὶ νὰ ὑψώνονται, ὅπως τὰ ριχμένα φύλλα γύρω ἀπὸ τὸ δέντρο σὲ θύελλα, καὶ ἀκόμη ν' ἀποζητοῦν τὸ ἀνέβασμα ὡς «τοῦ ἥλιγγου τὴν κορυφή», ἢ καὶ τὸ βύθισμα «στὸ πνέμα τῆς ἀδύσσου»· καὶ ἐνῶ οἱ Μύστες ἐξαγγέλλουν, πὼς θὰ κοινωνήσουν τὸ Λαὸ «μ' ἕνα μικρὸ σπειρὶ σταριοῦ», «μὲ μιὰ γουλιὰ βαριὸ κρασί», ὁ Χορὸς τῶν γυναικῶν προβάλλει ἕνα τόνο ἄλλο στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς στιγμῆς· ὑπενθυμίζει, πὼς ἡ ψυχικὴ μεταρσίωση μόνη δὲν φτάνει νὰ πληρώσει τὴ ζωή·

Τί, ὅσο καὶ νὰ 'ναι τῆς ψυχῆς μου τὰ φτερὰ
πλατιά, κι' ἂν τὰ ξαπλώνω, σὰν τὴν κλίσα,
δὲ φτάνουν ὅλα νὰ σκεπάσουν τὰ πουλιά,
γιατὶ εἶναι τόσα!

Καὶ τότε ἁρπάζει τὸ λόγο ὁ Δαισάν. Δείχνει τὸν κάμπο ὁλόγιομο ἀπὸ τὰ θερισμένα στάχυα, ἄλα ὅς τὸ τελευταῖο, γιὰ τοὺς ἀφεντάδες μόνο σπαρμένα· καὶ στὸ τέλος μὲ πίκρα λέει στὸν Πρόχορο:

κι' ὁλόγυ

τάει νὰ προφυλάξει τὸ λαὸ ἀπὸ τὸ ρηχὸ δρόμο τοῦ εὐκολου κόρου· καὶ νὰ ἐμβαθύνει τὴ σκέψη καὶ τὴν τάση τῆς ζωῆς του στὴν «τέλεια πείνα» καὶ στὴν «τέλεια δίψα», στὶς ἀπόλυτες πρῶτες δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ποὺ κρατοῦν ἄπαρτα τὰ πρωτοτόκια τῆς Λευτεριᾶς καὶ ποὺ βρίσκουν πλήρωση μόνο στὴ χάρη τῆς Ἀγάπης. Ὁ Δαισὰν ἀπαντάει μὲ σαρκασμό. Ἀντιπροβάλλει ἔντονα τὴ γνωστὴ οἰκτρὴ πραγματικότητα, ποὺ ἀντίκρυ της κάθε λόγος γιὰ κόρο εἶναι ὁλωσδιόλου κούφιος. Καὶ ἔτσι, μὲ τὴν ἀντιλογία αὐτὴ Πρόχορου καὶ Δαισὰν, ἐκθηλώνεται ἀνάγλυφα ἡ διαλεκτικὴ ἀντινομία ἀνάμεσα στὶς ἀξίες τὶς πνευματικὲς ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὶς βιολογικὲς ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀνάμεσα στὸ ἱεραρχικὸ προβάδισμα, ποὺ ἔχουν οἱ πρῶτες καὶ στὴν ἐκπληρωτικὴ πρωτεραιότητα, ποὺ ἔχουν οἱ δεύτερες· Ἀπὸ τὸ λαὸ ξεσπάει σπαρακτικὴ ἡ ὀργὴ καὶ ὁ πόνος·

Γιατὶ μᾶς θγάλατε ἀπ' τὰ μαῦρα μας λαγούμια;..

Γιατὶ μᾶς κράξατε ἔτσι πάρωρα στὴ μέρα;

Ὁ Πρόχορος καὶ πάλι ζητάει νὰ στηρίξει τὸ θάρρος τοῦ λαοῦ μὲ ἐπαγγελίες θεσπέσιες· ἀνοίγει στὰ πικραμένα μάτια του τὸ δραμα τῆς μελλοντικῆς ἀφάνταστης εὐδαιμονίας, ποὺ σιγὰ-σιγὰ βλασταίνει ἀπ' τὴ μαύρη ρίζα τοῦ Σταυροῦ. Ὁ Δαισὰν ἀπότομα φέρνει καὶ τοῦρα τὸν ἀντίλογο· πῶς μέχρι τότε

σιδερένιο ἐκλεῖστη κέρι
καὶ μᾶς ἐστράγγιξ' ἀπ' τὸ γαῖμα σὰ σφουγγάρι.

Καὶ ἔτσι πάλι, μὲ τὴν ἀντιλογία Δαισὰν καὶ Πρόχορου ἐκθηλώνεται μιὰ βαριὰ ἀντινομία, πιὸ ἄτεγκτη αὐτή, ἀνάμεσα στὴ μοῖρα τῆς σημερινῆς γενεᾶς, ποὺ πλέκεται ἀπὸ θυσίες μόνο, καὶ στὴν εὐμοιρία τῶν ἐρχόμενων γενεῶν, ποὺ θὰ γνωρίσουν τὴν εὐδοκία τῶν καιρῶν.

Στὴν κορύφωση τῆς δραματικῆς ἀντιγνωμίας, ἐπεμβαίνει μὲ συνθετικὴ διάθεση ὁ Μαναῆν. Στὸν πυκνὸ λόγο του ἐκφράζει βαθυστόχαστα τὴ βασικὴ ἀντινομία, ποὺ χωρίζει τὸ Δαισὰν καὶ τὸν Πρόχορο, μὲ τὴ μονομέρεια καὶ τῶν δυὸ· καὶ ἐξαίρει ὅ,τι ἑνώνει ἠθικὰ καὶ τοὺς δυό, γιὰ νὰ ἀξιώσει στὸ τέλος τὴν ἑνιαία δράση ὅλων στὸ κοινὸ λυτρωτικὸ ἔργο. Ἐπιγραμματικὰ ὁρίζει τὴ σχέση δικαιοσύνης καὶ λευτεριᾶς, τὴν ἱστορικὴ προτεραιότητα τῆς δικαιοσύνης, τὴν κοινωνικὴ ἔτσι προετοιμασία τῆς λευτεριᾶς.

...Μά, ὁσό 'ναι τὰ φτερὰ σας
θαρὰ δεμένα, πᾶς μπορεῖ νὰ φτερωθεῖτε,
στὴ Λευτεριά; Ἀπ' τῆς μεγάλης Δικαιοσύνης
πιὸ πέρα τ' ὅριο ἡ Λευτεριὰ ἀρχιὰ καὶ φέγγει..

Καὶ προσθέτει:

Νὰ κρατηθεῖς σ' αὐτὸ τὸ σύνορο μὲ κρίση,
νὰ τ' εἶναι δύσκολο!..

Διαγράφει ἔτσι τὸν ἔμφυτο στὴν Ἐπανάσταση κίνδυνο: ἀπὸ ὑπέρμετρο ζῆλο γιὰ τὴ δικαιοσύνη, μὲ τὴν ἰσοπεδωτικὴ καὶ ἔτσι διαστρεμμένη ἐφαρμογή της, νὰ καταπνίγει κάποτε τὴν εὐχέρεια γιὰ δημιουργικὴ ἐσωτερίευση τῆς προσωπικότητας, γιὰ ἀληθινὴ πραγμάτωση τῆς Λευτεριᾶς. Καὶ μὲ τὴ σκέψη αὐτὴ ζητάει ἀπὸ τὸν ἐπαναστάτη, νὰ ζήσει βαθιὰ μέσα του «ὁ ἀσκητὴς ψηλὸς σὰν κέδρος τοῦ Λιβάνου», γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ βλέπει «τοὺς οὐρανοὺς τοῦ ἀκέριου Ἀνθρώπου..»

Ὁ Δαισὰν ὅμως ἀμετάπειστος σέρνεται ἀπ' τὴ φωνὴ τοῦ πάθους του,

...Τί ἐγὼ πραθῶ σὰν κατηφόρια,
πρὸς τὸ θαθὺ γκρεμνὸ ποὺ παίρνει τὴν καρδιά (μου

καὶ μαζὶ μὲ κάποιους ἀπ' τὸ πλῆθος φεύγει ἀποφασισμένος γιὰ τὴ Ρώμη.

Τότε, ἀρχίζουν νὰ φαίνονται στὸ βάθος οἱ πρῶτες φλόγες ἀπ' τὴ Ρώμη. Ταυτόχρονα σχεδὸν ἐμφανίζεται ὁ Ἅγιος Πέτρος.

Σὲ ἀτμόσφαιρα δραματικὰ συμπυκνωμένη γίνεται ἡ ἀφήγηση τῆς συγκλονιστικῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ· Παράλληλα ὁλοένα καὶ γιγαντώνονται οἱ φλόγες τῆς Ρώμης. Ἡ ἐμψύχωση τοῦ λαοῦ, ἀπ' τὴν ἀφήγηση καὶ ἀπ' τὸ θέαμα, φτάνει στὸ κατακόρυφο. Ἡ φαντασία του, καὶ ἡ λαχτάρα του, πυρακτώνεται. Πολλοὶ βλέπουν κόλπας στὸ βάθος τὸ πρόσωπο καὶ τὸ στῆθος τοῦ Χριστοῦ νὰ δεσπόζει ἐπάνω ἀπ' τὴ λάμψη τῆς Φωτιᾶς. Ἐπίκαιρα φτάνει ἕνας ἄγγελος ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Μαναῆν. Μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ φωνάζει.

Ἡ τρανὴ πόρνη τῶν ἐθνῶν, ἡ Βαβυλώνα
ἡ Ρώμη, καίεται!

καὶ σὲ ὅφος συναρπαστικὸ περιγράφει τὶς ἔκπαγλες σκηνὲς θάμβους καὶ φρίκης, καθὼς ἀσυγκράτητη ἡ μαινάδα τῆς πυρκαϊᾶς κατατρώγει τὴν ἀμαρτωλὴ πρωτεύουσα· Ἀπὸ τὸ λαὸ ξεσπάει σπαρακτικὴ ἡ ὀργὴ καὶ ὁ πόνος·

Γιατὶ μᾶς θγάλατε ἀπ' τὰ μαῦρα μας λαγούμια;..

Γιατὶ μᾶς κράξατε ἔτσι πάρωρα στὴ μέρα;

...νὰ ζεσταθοῦνε μιὰ φορὰ τὰ κόκκαλά μας!..

Στὴ συνείδηση ὅλων ἡ φωτιὰ τῆς Ρώμης παίρνει διαστάσεις τεράστιες. Ἔχει τὸ ἠθικὸ μεγαλεῖο καὶ τὸ ἱστορικὸ βάδισμα τοῦ θεϊκοῦ δαυλοῦ, ποὺ καταναλίσκει τὴ διαφορὰ καὶ τὴν ἀδικία σὲ ὅλο τὸ πρόσωπο τῆς Γῆς.

Μιλάει ἀκόμη ὁ ἄγγελος καὶ πλησιάζει ρωμαϊκὴ περίπολος, ὁδηγημένη ἀπ' τὸν Ἰουδαῖο καταδότη. Ὁ Μαναῆν ἔντεχνα ζητάει νὰ συγκαλύψει τὴν κατάσταση. Ὁ λαὸς μὲ γρηγορσύνη προσαρμόζεται στὴ γραμμὴ τοῦ Μαναῆν. Ὁ Κεντυρίωνας ἐκφράζει τυπικὰ τὴ ρωμαϊκὴ ἀποψη γιὰ τὴν «τάξη,» καὶ τὰ ἀγαθά της, ποὺ μένουν ἀδιανόητα στοὺς ἄθλιους ἀναρχικούς. Καὶ οἱ «νομιμόφρονες» προδότες τοῦ ὑπόδουλου λαοῦ μιλοῦν κι' αὐτοί, γιὰ νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὸ γνώριμο τυπικὸ ἐπιχείρημα τῶν προδοτῶν κάθε λαοῦ· τὴ φρόνηση, ποὺ τοὺς ὁδηγάει νὰ παρειδαίνουν στοὺς τυράννους, γιὰ νὰ σώζουν τὸν παρασυρμένο σὲ ἀπροσεύχες λαό. Καὶ ὁ Κεντυρίωνας συνεχίζει στὸν ἴδιο τόνο, βεβαιώνοντας, πὼς μόνο τὸν κύριο ἔνοχο ζητᾶει νὰ τοῦ παραδώσουν καὶ θ' ἀφήσει ἔπειτα ἐλεύθερους ὅλους τοὺς ἄλλους. Ὡστόσο σὲ μιὰ πονεμένη φωνὴ διαμαρτυρίας ἀπαντάει ἡ φονικὴ σπαθιά. Καὶ σὲ λίγο μὲ ὑπόδειξη ἑνὸς ἀπὸ τοὺς «νομιμόφρονες» ἀνακαλύπτει καὶ ἁρπάζει τὸν Πέτρο. Τότε ἐπεμβαίνει ὁ Πρόχορος, μὲ τὸ λόγο καὶ μὲ τὸ κορμί, γιὰ νὰ σώσει ἀπ' τοὺς δήμιους τὸν Πέτρο· Ἀντιμετωπίζοντας τὸν Κεντυρίωνα, ἀπτόητος καὶ ἀδάμαστος, μὲ φρόνημα καὶ ἀνάστημα ἱεροφάντη, προβάλλει ἐπιθετικὰ τὸ ὑπέροχο νόημα τῆς Ἑλλάδας καὶ τοῦ Ἕλληνα, ἱστορικὸ καὶ ἀνθρώπινο σύστοιχο τοῦ ἐναστρου οὐρανοῦ, ποὺ συμβολίζει τὸ μέτρο τῆς Λευτεριᾶς καὶ τὴν πηγὴ τοῦ Πνεύματος· καὶ ἀντιπροβάλλει τὴ Ρώμη καὶ τὸ Ρωμαῖο

πῶς κλώθουν τ' ὄρνιο πὰ σ' σοῦ Πνεύματος τὸν (τάφο
σὰν κλούδια αὐγά, ποὺ ξεκλωσιάζουν τὴ σα- (πίλα,

Προφταίνει ὁ Πρόχορος νὰ προφέρει τὶς τελευταῖες λέξεις, καὶ δέχεται θανάσιμο τραῦμα στὸ στῆθος ἀπὸ τὸ μανιασμένο μὲ τὸ λόγο του Κεντυρίωνα.

Ἐνῶ φεύγουν οἱ θλιβεροὶ στρατιῶτες τῆς Ρώμης μὲ τὸν Πέτρο ἀνάμεσά τους, ποὺ ξεγωρίζει σταθερὸς κι' ἀνάλαφρος ἐπάνω ἀπ' ὅλους στὶς κορφὲς ἀπὸ τὰ στάχυα, ἔρχεται ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Ρώμης καὶ φτάνει λαχανιασμένος καὶ ἔξαλλος ὁ Δαισάν. Ξεσκισμένος καὶ ματωμένος δὲν μπορεῖ ν' ἀρθρώσει λέξη στὴν ἀρχή. Ἔπειτα ξεσπάει·

Θέλω νερό! Νερὸ ποτάμι!..

...Θέλω ποτάμι γιὰ τὰ κέρια μου.. Ποτάμι
γιὰ τὴν καρδιὰ μου..

...ἔκω πηδήξει
στοῦ φόνου μέσα καὶ τοῦ Χάρου τὸν κρατηρα..

Εἶναι αὐτούσια ἡ ψυχολογία τοῦ ἀγνοῦ ἐπαναστάτη, ποὺ νοιώθει τὸ ρίγος τῆς φρίκης, καθὼς γιὰ πρώτη φορὰ βυθίστηκε ὁ ἴδιος στὸ αἷμα· Μιὰ εὐγενικὴ εὐαισθητη ψυχὴ σφαδάζει ἀπὸ τὸ βαρὺ δέος ἀντίκρυ στὴν ἀπίστευτη σκληρότητα τῶν ἔργων της. Καὶ συνεχίζει μὲ ὁρμὴ πιὰ ὁ Δαισάν, καὶ δίνει μιὰ ρωμαλέα ἔκφραση στὸ συναπάντημα τὸ πρῶτο τῆς ὁμάδας του μὲ τὴν κολασμένη Ἐρινύα τῆς φωτιᾶς, καὶ ἔπειτα στὴν ἀπρόκλητη σύγκρουση μὲ τοὺς ἀφηνιασμένους στρατιῶτες τοῦ Νέρωνα, καὶ στὴν ἐπικὴ ἀπόφαση γιὰ τὴν ἄμυνα σ' αὐτοὺς, καὶ στὴν ἐπικὴ διέλαση μέσα ἀπ' αὐτούς.

Ὁ Μαναῆν ἥρεμος ἀπαντάει:

Λευκὰ εἶν' τὰ χέρια σου Δαισάν!... Τί πάκεις
(πλύνει,
πολὺ πρωτύτερα, στοῦ λαοῦ σου τ' ἀλικο αἷμα,
π' ἀδικοχούθηκε ἀπ' τὶς φλέβες του, κι' ἀκόμα
στὸ γαῖμα μέσα τῶν ἡρῶων καὶ τῶν ἁγίων

Καὶ τότε ὁ Πρόχορος σὲ προθανάτια ἠρεμία ἀπευθύνει τὸν τελευταῖο λόγο στὸ γονατιστὸ πλάϊ του Δαισάν. Εἶναι ὁ ἑλληνικὸς λόγος γιὰ τὸ θάνατο, σὰν ἀποκοπὴ ἀπ' τὰ ἐμπόδια γιὰ τὴν ἀπόλυτη φάση τῆς ζωῆς. Καὶ εἶναι ἔπειτα ἡ ἑλληνικὴ ἔκκληση γιὰ τὴν ἐμβάθυνση στὴ «ρίζα τοῦ Λόγου», πέρα ἀπ' τὴ θνητὴ φλυαρία τοῦ κόσμου. Καὶ ὀνομάζει ὁ Πρόχορος ρίζα τοῦ Λόγου τὴ λευτεριὰ τὴ μύχια τοῦ ἀνθρώπου· αὐτὴ ποὺ προστάζει τὴ γνωστικὴ ἔξαρση καὶ τὴ συναισθηματικὴ ἀκεραίωση, τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν εὐδαιμονία τῶν ἄλλων, τὴν ἀντιμέτρηση μὲ τὸ ἄπειρο καὶ τὴν καθυποτάξη τῆς οὐσίας του. Προφταίνει ἀκόμη ὁ Πρόχορος νὰ διαγράψει καὶ τὸ ἱστορικὸ βάθρο, τὸ ἀπαραίτητο «γιὰ νὰ γίνει ὁ Λόγος Ζωή»· ὄχι ἕνα ἕτοιμο δοσμένο ἔθνος, ἀλλὰ τὸ καινούργιο αὐτόπλαστο ἔθνος «ἀπ' ὅλους ὅσοι κρυφονοιώθουνε τὴ Χάρη μέσ' στὴν καρδιὰ τους νὰ χορεύει·..», ἀπὸ τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ πρωτοπορία τῆς ἀνθρωπότητας.

Τώρα, ἐνῶ σβύνει ἡ ζωὴ τοῦ Πρόχορου, μαζὶ μὲ τὸν ἦχο τοῦ λόγου του, συνεχίζεται γύρω του καὶ τελειώνει τὸ Μυστήριο. Σὲ τελετουργικὸ πάντοτε ὕφος ἐρμηνεύεται τὸ προσωπικὸ περιστατικὸ τοῦ θανάτου σὰ μιὰ στιγμὴ στὸ μυστικὸ κύκλο τῆς Ζωῆς, καὶ κηρύχνεται τὸ ἀπρόσωπο κατόρθωμα τῆς ἀδέλφωσης καὶ τὸ δραμα τῆς ἠθικῆς ἕνωσης καὶ τῆς ἔσχατης ἐναρμόνισης τῶν πάντων. Ἀπὸ τὴ Ρώμη φτάνει δεύτερος ἄγγελος καὶ περιγράφει τὴν πρόσφατη ἔκβαση τῶν πραγμάτων ἐκεῖ· μιλάει γιὰ τὰ κύματα τὸ λαὸ ἀπὸ πλῆθος ἔθνη, ποὺ διαλεγμένος ἀπ' τὶς φλόγες μέσα τῆς Ρώμης φτάνει ἀλόεναα, γιὰ νὰ συνταχθεῖ καὶ νὰ βαδίσει στὴ μεγάλη ἔξοδο πρὸς τὴν παγκόσμια ἀπολύτρωση· Ὁ Μαναῆν τότε ἀποκρίνεται στὴν κλήση τῆς ἱστορικῆς ὥρας, καὶ ζητᾶει ἀπὸ τὸν ὁλόγυρα οἰκουμενικὸ πιὰ λαὸ νὰ ἀποκριθεῖ καὶ αὐτὸς στὸ σεισμικὸ βρυχηθμὸ τοῦ Φρυκτωροῦ τῆς Δικαιοσύνης. Σαλπίζει τὸ πρόσταγμα τῆς πορείας σὰν πρόσταγμα ἑορτῆς μαζὶ καὶ μάχης· προβάλλει πάμφωτο σχέδιο

Τὴν πόλη.. τὴν τετράγωνη...
τὴ μετρημένη μὲ τ' ὁλόκρυσο καλάμι,
φρουρὸς ἀρχάγγελος ποὺ ἀπάνω της θὰ στέκει

καὶ χαιρετίζει τὴν ἀνθρωποθάλασσα ἀπ' τοὺς ἐπαναστάτες, ποὺ δὲν εἶναι τυφλὸ κίνημα ὄχλου, ἀλλὰ βαθυγέννητο νᾶμα δημιουργίας, ἀσυγκράτητο καὶ παντοδύναμο γιὰ νὰ δαμάσει ὅλες τὶς ἀντιστάσεις καὶ ὅλες τὶς δυσπάσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν χρόνων μὲ τὴν ὁλόψυχη ἔξασση τῆς θυσίας.

Καὶ ξεκινᾶει μὲ θριαμβικὸ ποιμικὸ βάδισμα ὁ Λαὸς — ἀφοῦ ὁ Ἠσαΐας διάδασε πρὶν μιὰ προφητεία τοῦ Ἠσαΐα γιὰ τὴν ἀναστάσιμη ἔκσταση τῆς Πλάσης ἀπ' τὴν παγκόσμιν εἰρηνοφόρα ἐλευθερία, — καὶ πορεύεται μὲ ρυθμὸ ἐπιθλητικῆς βεβαιότητας, ὑψώνοντας λατρευτικὰ ἕνα Βρέφος,σωσμένο θαυμαστὰ μέσ' ἀπ' τὶς φλόγες τῆς Ρώμης, σύμβολο τῆς καινούργιας πάναγνης Ἀνθρωπότητας.

Ο ΠΑΡΑΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

Τῆς Ρόζας ΙΜΒΡΙΩΤΗ

Δὲν ὑπάρχει ἴσως πιὸ συντελεστικὸ γιὰ τὴν ἀγωγὴ καὶ ἐξύφωση τοῦ παιδιοῦ ποσὰ νὰ τὸ συνειθίσουμε νὰ σέβεται τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ τοῦ ἐμπιστευθοῦμε εὐθύνες ἀπέναντι στὸ σύνολο. Ἐμεῖς ὅμως κάνουμε ὁλότελα τὸ ἀντίθετο σὰ παιδιὰ ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦν ἐδῶ. Δὲν τὰ ἀφίνουμε νὰ ψιθουν τὸν ἀνθρωπισμό τους καὶ δὲν τοὺς δίνουμε καμμιὰ ἐμπιστοσύνη. Αὐτὰ εἶναι τὰ «ξεπεσμένα» παιδιὰ ὅπως τὰ λέμε.

Ἀλλὰ ποιὲς οἱ αἰτίες αὐτοῦ τοῦ ξεπεσμοῦ;

Ἡ Ἐπιστήμη λέγει τὸ περιβάλλον καὶ οἱ προδιαθέσεις δημιουργοῦν τὰ παρασταρτημένα παιδιά. Τότε τὸ πρόβλημα ποὺ ἀντικρύζουμε εἶναι καθαρὰ κοινωνικό, παιδοεγγωγικό, ψυχιατρικό.

Γιατὶ τὸ παιδὶ φθάνει μπροστὰ στὶς πόρτες τοῦ δικαστηρίου; Γιατὶ ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν κοινωνία καὶ τοὺς νόμους της;

Ἂς κοιτάξουμε τὴν πρώτη αἰτία· τὸ περιβάλλον.

Τώρα μὲ ὁν πόλεμο καὶ τὴν κατοχὴ τὶ ἔμεινε στὴ θέση του;

Ὅλοι σταυρωθήκαμε, μὰ πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλους τὰ παιδιά. Πραγματικὰ κοιτάζοντας ἀντικειμενικὰ ἡ κατάρρευση ἔπιαναν καὶ ψυχικὴ παραμόρφωση. Πέρασε ἀπὸ πάνω τους ἡ φρίκη τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς μὲ ὅλες τὶς συνέπειες πείνα δυσ υχία. ἀλλανές στὴ ζωή. Καὶ τὸ κορμὶ καὶ ἡ ψυχὴ τῶν παιδιῶν μας εἶναι πυρωμένα καὶ ἀφρωσμένα, πάνω στὸ ὁρμὸ τῆς ζωῆς. Ἄρπασαν τὸ παιχνίδι καὶ ἀγήκαν νὰ ἀγάλουν τὸ ψωμί τους, καὶ μάλιστα ὄχι μόνο τὸ δικό τους ἀλλὰ κι' ὁλόκληρου τοῦ σπιτιοῦ τους. Αὐτὸ τὰ ὡρίμασε πρόωρα. Τὸ παιδιάστικο κάθικας καὶ σὴ θέση του μπήκαν μεγαλίστικα ἐνδιαφέροντα καὶ ἐπιθυμίες. Ἡ συναισθηματικὴ τους ζωὴ ἀλλοιώνεται. Δὲν πρέπει νὰ εἶναι παιδιὰ, τὸ γέλιο κάνει καὶ ὁλη ἡ ηἶεση κατασταλάζει δηλητήριο μέσα στὴν παιδικὴ ψυχή τους. Εἶδαν τὴν κοινωνία ἀπὸ τὴν κακὴ της ὄψη ὅπως καὶ τὴν ἐργασία. Γέμισε ἡ Ψυχή τους ἀπὸ ἀντικοινωνικὰ αἰσθήματα καὶ μίσος ποὺ φαίνεται σὲ κάθε τους πράξη.

Ὅμως ξαφνιάζεται κανεῖς, ὅταν δεῖ ὅτι τὸ ἐρέσεμα αὐτὸ εἶναι ἐπιφανειακὸ ἐνῶ κάτω ἀπὸ τὴν κοπριὰ λουλουδίζει ἡ παιδικὴ ἀγνότητα. Ἐδῶ φέρνω ἕνα παράδειγμα. Ὁ Χαραλαμπάκος ἦταν 10 χρόνων. Ἔτρωγε στὸ μυσαρίειο κι' ἔπρεπε νὰ φέρει τὶς 1200 δραχμὲς ποὺ χρωσπούσε. Ἐγὼ δὲν τοῦ τὶς ζήτησα. Ἕνα πρωὶ ἔφτασε κορσόμενος ὁ Χαραλαμπάκος μὲ τὶς 1200 δραχμὲς στὸ χέρι. Ποῦ τὶς βρήκες; ρώτησα. —Κι' ὁ Χ. γελαστὸς κι' εὐχαριστημένος· ἀπάντησε τὸ ἐκμειαλλεύτηκαν. Ὁ

— Ἔκλεψε μιὰ ὁκα σταφύλια ἀπὸ τὴν Ἀλέξαινα καὶ τὴν πούλησα. Νὰ πάρε τες "Ἀμα χρωστᾶω πάλι, νὰ μοῦ τὸ πεῖς.

Ἡ Ἀνεύθυνο λόγω τῆς ἡλικίας του, "Οκι μόνο δὲ θελτιώθηκε παρὰ ἔγινε πολὺ κειρότερος. Ὅτι ἔκανε κακὴ πράξη κλέβοντας τὰ σταφύλια.

Ἕνας ἄλλος μικρὸς ὁ Στέλιος παιδὶ 12 χρόνων τὸ μεγαλύτερο ἀπὸ 4 ἄλλα ἀδελφάκια, ὀρφανός, ἄρπαξε τὸ καρβέλι ἀπὸ τὰ κέρια μιᾶς ὑπηρεσιούλας καὶ τὸ πῆγε σ' ἀδέλφια του νὰ φάνε

Καὶ δὲν εἶναι ἐξαιρέσεις αὐτά. Πύκνωσαν τὰ ὀρφανὰ 250.000 καὶ τὰ ἐγκαταλειμμένα ποὺ ἐμεῖναν ὀρφανὰ ἀπούς πέντε δρόμους χωρὶς ζεστὴ φωλιά. Εἶναι τὰ ὀρφανὰ καὶ τὰ ἐγκαταλειμένα ἀπὸ τὴ πολυπαθῆς Πατρίδας μας ἀπὸ τὴ Θράκη τὴ Μακεδονία τὴν Κρήτη ἀπὸ ὅλες τὶς γωνιὲς τῆς Ἑλλάδας.

Αὐτὰ τὰ ὀρφανεμένα, τὰ ἐγκαταλειμμένα κ'ὑπῆσαν πόρτες καὶ τοὺς κλεῖστηκαν κατάμονα, δὲ θρίκαν οὔτε ἀγάπες, οὔτε συμπόνια πουθε. νὰ Κι' οἱ κάποιες πόρτες ποὺ ἀνοίχτηκαν, ἦταν ὁποπτες. Εἶναι οἱ πόρτες ποὺ ἐκμεταλλεύτηκαν τὴν ἀδυναμία τῆς κρίσης τῶν ἀγοριῶν καὶ κορτσιῶν γιὰ νὰ σπεκόσουν ἀπὸ ἐγκλήμα. τὴν κλοπὴ τὴ διαφθορά τὴν παρανομία.

Ἄμα τὰ πλησιάσουμε βλέπουμε πόση πίκρα δηλητηριάζει τὴν ψυχή τους. Ἡ καταπιεσμένη χαρὰ τὸ γέλιο ποὺ πάγωσε στὸ στόμα τὰ κλαιει κακά. κακόποπτα καὶ μισαν θρώπα.

Κι' ἀρχίζει νὰ κλέβει τὸ παιδί, ποὺ εἶναι καὶ τὸ συνηθέστερο ἔγκλημά του. Ἀπ' ὅμως ἔκλεψε; Γιατὶ ἡ εἶχε ὑλικὴ ἀνάγκη ὅπως ὁ Χαραλαμπάκος κι' ὁ Στέλιος ἢ γιατὶ εἶχε ψυχικὴ ἀνάγκη, θέλει νὰ ἐκδικηθεῖ ὁ Κώστας τὸν πατέρα του τοῦ κλέβει τῆς μητέρας του τὴν ἀγάπη καὶ κλέβει κι' αὐτὸς ὅλα τὰ πράγματα ποὺ ἀπόκαιν στὸν πατέρα. Κλέβει τὰ πραγματα τοῦ ἀδελφοῦ της ἡ μεγαλύτερη ἀδελφὴ του Καΐτη γιατὶ ἐκλεψε κι' αὐτὸς τὴν ἀγάπη ποὺ τῆς εἶχε ἡ μανούλα πρίν.

Τὶ θὰ ὡφεληθοῦν, σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις οἱ τιμωρίες κι' οἱ δικαστικὲς ἀποφάσεις;

Μὰ οἱ στατιστικὲς ἔκευν ἀποδεῖξει ὅτι τὸ 60 % τῶν παραστρατημένων παιδιῶν εἶναι ἀρρωσία ψυχικά. Εἶναι δηλαδὴ ὁ ψυχικός τους ὅρος σὲ τέλεια διάσπαση. Ἄλλο εἶναι πνευματικὰ καθυστερημένα καὶ ἀπάλη ψυχικὴ καὶ σωμωκὴ, ὅπως λέει ἡ βιολογία. Πάνω σ' αὐτὴ ἠφαιστειακὴ τοῦτη περιοχὸ τοποθετεῖ ὁ νόμος τὸ ὅριο τῆς εὐθύνης.

Ὑπάρχει πιὸ παραλογισμὸς καὶ πιὸ ἀμάθεια;

Τὸ ὅριο τῆς εὐθύνης τοὐλάχιστον θὰ ἔπρεπε νὰ ὑψωθεῖ σὲ 18ο ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἂν καὶ εἶναι μπκικό ἀοῦὐὸ τὸ ὅριο, γιατὶ ἄλλοι ὡριμάζουν ἠθικὰ στὰ 18 καὶ ἄλλοι στὰ 20.

Τὸ παιδὶ 14 χρόνων εἶναι, ἂς τὸ ποῦμε ἔτσι ἀπὸ ἀποψη ἠθικὴ σὴ γνῶμη τοῦ ἠλικία. Μὲ ποιὸ δικαίωμα ὁλόκληρη ἡ κοινωνία ἐμεῖς οἱ πολλοὶ καὶ ἀνώμορφοι ἐνῶ ἐπιχειρίνουμε τὴν πέτρα τοῦ ἀναθέματος πάνω στὸ παιδὶ καὶ τὸ φορτώνουμε μὲ μιὰ δικαστικὴ τιμωρία ποὺ μπορεῖ νὰ θαρύνει καὶ ἠθικά, μὰ καὶ ὑλικὰ σ' ὅλη του τὴ ζωή;

Ἡ πρότεσή μας λοιπὸν γιὰ τὴν ἀπόφαση κάθε δικαστικῆ τιμωρίας δὲν εἶναι συναισθηματικότητα. οὔτε γυναικεῖα ἀδυναμία. Εἶναι ἡ γνῶση, ὅτι τὰ παιδιὰ αὐτὰ εἶναι ἔτσι, γιατὶ κάτω ἀπ' τὶς συνθῆκες ποὺ ἔζησαν δὲ μποροῦσαν νὰ εἶναι ἀλλοιῶς. Κι' ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀλήθεια ἡ δικαστικὴ τιμωρία εἶναι ἀδικία κοινωνική.

Ἔτσι, φθάνουμε σὰ συμπέρασμα, ὅτι γιὰ τὰ παραστρατημένα παιδιὰ δὲν ἔχει τὸ λόγο τὸ δικαστήριο καὶ οἱ ἀσυνοῦιες καὶ οἱ φυλακές. ἀλλὰ ἡ ἀγωγὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ πρόνοια. Πρέπει νὰ ὑροῦμε τέτοιες λύσεις, ὥστε ὁ δρόμος νὰ μείνει ἀγοιχτός γιὰ ν' ἀποχτήσει πάλι τὸ παιδὶ τὴν ἐμπιστοσύνη σιὸν ἑαυτό του νὰ νιώσει τὴν ἀνθρωπιὰ ποὺ. νὰ νιώσει πὼς ἡ ζωὴ ἔχει χαρὲς καὶ πρωὶν ἀπ' ὁλο τὴ χαρὰ τῆς ἐργασίας κι' ἀκόμα πὼς ἡ κοινωνία δὲν εἶναι μπιρυιὰ ἀλλὰ μπτέρα σ'οργνική. Πρέπει μὲ τὴ σωστὴ διπαιδαγώγηση νὰ μπάσουμε καὶ πάλι τὸ παιδὶ σ'ὴν κοινωνία γερὸ καὶ αἰσιόδοξο. Σὲ δσα πάλι ἀπὸ τὰ παιδιὰ αὐτὰ διαπιστωθεῖ ἀπὸ τοὺς γιατροὺς καὶ τοὺς παιδαγωγοὺς ὅτι εἶναι ἔτιο ἢ κατάσταση τοὺς ὥστε ποὶὲ δὲ μποροῦν νὰ γίνουν κοινωνικὰ ἀνεξάρτητα. γι' αὐὰ πρέπει νὰ πάρουμε παιδαγωγικὰ μέτρα κπδεμονίας καὶ ἐπίξλεψης.

Ὄχι λοιπὸν δικαστήρια παρὰ μὲ συμβούλια ἀπὸ ψυχιάτρους, παιδαγωγοὺς καὶ γυναῖκες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστο δικαστές. θὰ ὀργανώσουμε πλατὺ δίκτυο «πρόφυλαξης» καὶ σὲ ὁριισμένες περιπτώσεις «δίκαιο φυλαξης» τῶν παιδιῶν σὲ ὅλη τὴ χώρα.

Ἡ προσπάθεια θὰ εἶναι νὰ μὴν ἀφήσουμε τὰ παιδιὰ νὰ ρθοῦνε σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ νόμο. Καὶ πρῶτα ἡ «πρόφυλαξη» ἀπὸ τοὺς οἰκονομικοὺς καταναγκασμοὺς καὶ τοὺς κινδύνους τοῦ περιβάλλοντος. Πολλὰ χρόνια ζωῆς μετρημένης. ἤρεμης. χαρούμενης θὰ σώσουν πολλὰ πάρα πολλὰ παιδιὰ ὥστε νὰ μὴ γίνουν ἀντικοινωνικὰ καὶ ἐγκληματίες. Προτείνουμε λοιπὸν τὰ ἀκόλουθα προλληπτικὰ μέτρα.

α) Εὐγενικὴ προπαγάνδα. Εἶναι χρέος μας ἡ καταλλήλη διαφώτιση τοῦ λαοῦ γιὰ τ' ἀποτελέσματα τοῦ γάμου ἀνάμεσα σὲ ἄτομα ποὺ ἡ κατάστασή τους δὲν. προοιωνίζει βλαστοὺς ὑγεροὺς.

β) Σὲ ὅλα τὰ σχολεῖα νὰ ὀργανωθεῖ ψυχιατρικὴ καὶ παιδαγωγικὴ ἐξέταση καὶ ξεχώρισμα τῶν παιδιῶν ποὺ παρουσιάζουν διγνοπτικὴ ἢ ψυκικὴ κατωτερότητα.

γ) Νὰ δίνεται καταλλήλη μόρφωση στοὺς δασκάλους καὶ τοὺς νομικοὺς πάνω στὰ ζητήματα τῆς Ψυκοπαθολογίας. Ὄχι βέβαια γιὰ νὰ κάνουν διάγνωση οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ γιὰ νὰ καταλαβαίνουν ἀμέσως ὅτι κάτι ἰδιαίτερο συμβαίνει καὶ νὰ παίρνουν τὰ καταλλήλα μέτρα

δ) Παρακολούθηση καὶ περίθαλψη τῶν παιδιῶν ποὺ παρουσιάζουν κινδύνους κατὰ τὶς ἐλεύθερες ὥρες ἀπὸ τὸ σχολεῖο ἢ τὴν ἐργασία.

ε) Νὰ δοθεῖ εὐκέρεια οἰκονομικὴ σὲ ὁλοκγένειες τῶν παιδιῶν. ὥστε νὰ ἀκολουθοῦν ὅλα τὰ σχολεῖα.

Ὁμιμ ἡ πράξη ποὺ παιδιοῦ πράπει νὰ ἔκει, ὑπεῖ

Τὸ ἑλληνικὸ διήγημα

ΛΑΘΡΑΙΟ ΤΑΞΙΔΙ

Τῆς Ρίτας ΜΠΟΥΜΗ-ΠΑΠΑ

Τἄχε ρίξει ὁ καπετάνιος μέσ' τἀμπάρι τοῦ καΐκιοῦ ποὺ σὲ λίγο θἄφευγε γιὰ τὸν Περαία κι' ἀπάνω τους ἄδεια τσουβάλια καὶ σκοινιά. Τοὺς εἶπε:

—Μὴ σαλέψετε ἴσαμε ποὺ θὰ σᾶς φωνάξω ἐγώ.

Χτυποῦσε βροντερὰ ἡ καρδιά τους σὰν ἕνα ρολοῒ δίδυμο, κουλουριασμένα καθὼς ἤτανε σφιχτὰ μέσ' στὴν κρυψώνα τους. Ἡ ἀνάσα τους πνιγόνταν ἀπ' τὴ βρώμα τοῦ κατραμιοῦ, τῆς καραβίλας καὶ σφίγγονταν ὅλο καὶ πιὸ πολὺ σὰ ζῶα φοβισμένα.

Ἀργοῦσε ὁ ἰταλὸς γιὰ τὸ κοντρὸλ κι' ἀπάνω στὴν κουβέρτα βαρυγομοῦσαν οἱ ναῦτες ἄπραγοι, γιατὶ ἤταν ὅλα γιὰ σαλπάρισμα ἕτοιμα. Ἡ μιὰ γούμενα λυμένη ἀπὸ τὸν κάβο. Μὰ ὁ ἰταλὸς γλυκοσάλιαζε στὸ μουράγιο μὲ γυναίκα.

Καμμιὰ φορὰ μπῆκε μέσα μὲ δυὸ φαντάρους τῆς φινάντζας, κι' ἔκανε μιὰ ψευτοέρευνα στὸ σκάφος. Κατέβηκαν καὶ-σταμπάρι. Λίγο ἂν πρόσεχαν στὸ βάθος, θἀβλεπαν πῶς ὁ σωρὸς μὲ τὰ τσουβάλια σπάραζε.

Σφύριξε ὁ καπετάνιος κι' ἔβαλε μπρὸς ἡ μηχανή. Βρώμισε ἡ θάλασσα πετρέλαιο. Ξεκόλλησε τὸ σκαρὶ ἀπ' τὴ στεριὰ μόλις τἀφαλοκόψανε κι' ἀπὸ τὸ δεύτερο κάβο.

Ἡ στεριὰ κουνήθηκε, καθὼς τὸ καράβι γύρισε τὸ τσιμποῦκι του κατὰ τὴ μπούκα τοῦ λιμανιοῦ. Πίσω του λίγα μέτρα, κοιτοῦσε ἡ Σύρα τὸ τραμπάκουλο νὰ φεύγει. Τὸ κοίταζε ἀπελπισμένη, μὲ τὰ σπίτια της γκρεμισμένα ἀπὸ τὶς μπόμπες, μὲ τἀνθρωπολόϊ της δεκατισμένο ἀπ' τὸ θανατικὸ τῆς πείνας, πληγιασμένο ἀπ' τὴν ψώρα, γεμάτη μνήματα καὶ φριχτὸ πόνο. Ἀπὸ κάθε φαμίλια λείπανε δυὸ-τρεῖς κι' ἄλλοι τοιμάζονταν γιὰ τὸ κρύο ταξίδι.

Λίγοι μονάχα δὲν εἴχανε πριστεῖ καὶ πληγιάσει μέσ' στὸν τόπο. Οἱ καταχτητὲς κ' οἱ ἀφεντάδες. Αὐτοὶ τρώγαν σὰν πρῶτα. Μὲ πιατικὰ πετσέτες καὶ μαχαιροπήρουνα.

Ἔσκυψε ὁ καπετάνιος ἀπ' τὴ μπουκαπόρτα κι' ἔμπηξε μιὰ φωνάρα.

— Σηκωθεῖτε ρὲ μασκαράδες, κοιμηθήκατε ;

Σαλέψανε δισταχτικὰ τὰ σακκιὰ καὶ πάλι φοβισμένα πήξανε.

Γέλασε ὁ καπετάνιος.

—Ρὲ Ἀγάπιε, πάρε τὸ Λουκῆ κι' ἐλᾶτε πάνω νὰ καμαρώσετε τὴν ψωροσύρα σας!

Τότε καὶ μόνο ἀνοίξανε τὰ τσουβάλια καὶ δυὸ παιδικὰ κεφάλια μὲ μακριὰ μαλλιὰ προβάλανε λακκουβωμένα. Τὸ ἕνα ἴσαμε δεκατέσσερω χρονῶ, τὸ ἄλλο καμμιὰ δεκαριά. Ὁ Ἀγάπιος, ξανθὸ καὶ κίτρινο σὰ κεχλιμπάρι, μὲ δυὸ μπλὲ μάτια γτὶπ λουλάκι, βαθουλωμένα τριγιασμένα μάγουλα, καντηλιασμένα τὰ κουκουλόματά του. Δόντια μακριὰ παράξενα δίχως γούλια, θαρρεῖς γελοῦσε στὶς νεκροκεφαλές. Σηκώθηκε πρῶτος μέσ' τἀπερίγραφτα κουρέλια του καὶ βοηθᾶει καὶ τὸ Λουκῆ νὰ ξεπροβάλει ἀπ' τὴν κρυψώνα.

Μαυριδερὸ αὐτό, μὲ σκασμένο καὶ μπυασμένο πετσί, μὲ κάτι μάτια σὰν πηγάδια, γωσμένο μέσα σ' ἕνα ἀντρίκιο παντελόνι, ποὺ τοῦφταν μέχρι τὸ λαιμό. Χτύπησε μιὰ-δυὸ φορὲς τὰ τσίνορα καὶ πῆγε πίσω ἀπ' τὸν ἀδερφό του.

Ὁ καπετάνιος ἀγκάλιασε τὰ παιδιὰ μὲ τὴ χερούκλα του, ἔδηξε ψεύτικα μ' ἕνα συγκινημένο μουγγρητὸ καὶ τἄσπρωξε στὴν πρύμη.

—Κοιτάξτε τὴν ψωροσύρα σας, γιατὶ μπορεῖ νὰ μὴν τὴν ξαναδεῖτε.

Ὁ Ἀγάπιος πῆρε τὸ Λουκῆ καὶ προχωρῆσαν. Καθῆσαν στὴν κουλουριασμένη γούμενα καὶ στήλωσαν τὰ μάτια τους στὴ Σύρα. Μάκραιγε, μάκραινε μὲ τὰ καμπαναριά της καὶ τὰ σπίτια της, σὰ νἄταγε φέμα ἡ ὕπαρξή της, μιὰ πολιτεία ἀπὸ καρτόνι.

— Βρὲ κλαῖς; φωνάζει ὁ καπτὰ Φώτης στὸν Ἀγάπιο, ποὺ παραμόνευε τὰ δυὸ παιδιὰ ἀπὸ τὴν κουπαστή.

Ὁ Ἀγάπιος ντροπιάστηκε, σὰ νὰ τὸν τσάκωσαν γὰ κλέβει, καὶ σφούγγισε τὰ μάτια του στὴν ψειριασμένη του μανίκα. Ἔδηξε πάλι ὁ καπετάνιος μουγγριστὰ καὶ τὄρριξε στἀστεῖο.

—Στάσου, κερατά, νὰ γυρίσω τὸ καράβι νὰ σἄς ἀδειάσω πίσω!

Χαιογελάσαν τὰ παιδιά, ἔφεξε ἡ μούρη τους καὶ σφίχτηκαν τὸ ἕνα σταλλο.

Ἔτσι μπλεγμένα σὰ μιὰ θελιὰ σκοινί, κοιτούσανε τὴ Σύρα ποὺ χανόταν. Ὁ Ἀγάπιος κατάπινε τὸ σάλιο του, νὰ μὴν πνιγεῖ. Ἕνα καρύδι σφήνωσε στὸ λαιμό του κι' οὔτε πάνω νὰ πάει μήτε κάτω. Ἔνοιωθε πὼς ἕνα κλάμα βροντερὸ θὰ τὄλυωνε, μὰ σφίγγονταν πολὺ νὰ μὴ ρεζιλευτεῖ. Κορίτσι ἤταν; Κ' ὕστερα ὁ Λουκῆς ἤταν ἕτοιμος, νἀνοίξει τὴν κάνουλα, ὅπως τοῦ λέγανε κοροϊδευτικά, γιατὶ ἤτανε κλαψάρης.

Στριμώχνονταν μὲμπιστοσύνη στὸν Ἀγάπιο, ποὔταν ψηλὸς καὶ τοῦ κουβέντιαζε κι' ὁ καπετάνιος. Δὲν τὸν πείραζε ποὺ ταξίδευε. Τὸ γκρίζο νερό— τόσο νερὸ ποὺ βρίσκονταν; — πρώτη ὅλα τὸ πέρναγε καὶ τἀψηφοῦσε. Κρατοῦσε τοῦ ἀδερφοῦ του τὸ χέρι κ' ἤταν ἥσυχος. Ἤξερε πὼς πᾶνε στὸν Περαία νὰ γλυτώσουν, κατὰ πῶς τοὺς παράγγειλε ἡ μάνα τους πεθαίνοντας. Στὸν Περαία, ποὺ ζυμώνουν ἄσπρες φραντζόλες καὶ κουλοῦρες κ' εἶναι χιλιάδες φοῦρνοι ποὺ ψένουνε ψωμά!

Στάθηκαν πρόθυμα νὰ τοὺς βάλουν τὰ σωπίδια. Ζώστηκαν μιὰ χαρὰ τὰ σκοινιά τους. Κι' ὁ Ἀγάπιος ἔγνοιοῦσε στὸ Λουκῆ, πὼς ἤταν δυνατὸ νὰ τοὺς βαρέσει ὑποβρύχιο ἐγγλέζικο ἢ ἀερόπλανο, καὶ τότε εὐτὺς θὰ πέφτανε στὴ θάλασσα γιὰ νὰ σωθοῦνε.

Κι' ἐπειδὴ ἀποροῦσε ὁ μικρός, συμπλήρωνε ὁ μεγάλος ψιθυριστὰ σταυτί του.

— Γιατὶ τὸ καΐκι περετάει τὸ γερμανό. Κατάλαβες ;

Κουνοῦσε τὸ κεφάλι ὁ Λουκῆς κι' ἄφηνε νὰ τοῦ δέσει τὰ σκοινιὰ καλὰ ὁ ἀδερφὸς του, μὲ πολλοὺς κόμπους, ὥσπου οἱ φελοὶ σφίξαν τὰ παῖδια του σὰν κορσές.

Καθόνταν ἐκεῖ δὰ καὶ τήραγαν σὰ ζῶα. Δίχως νὰ τὸμολογήσουν τὰ ἴδια πράματα συλλογιόντανε κ' οἱ δυό. Ἀερόπλανα, ὑποβρύχια, σκυλόψαρα, πεινα, καρβέλια ἄσπρα φουσκωτά, μιὰ πολιτεία μὲ καλοὺς ἀνθρώπους.

Ἂς ἔχει χρόνια ὁ καπετάνιος, ποῦδε τὴ δυσυχία τοῦ σπιτιοῦ τους. Στὰ χρόνια τὰ παλιά, τριάντα χρόνια καὶ ἄλλε, μαγαίναν στὸ ἴδιο σκολειὸ μὲ τὴ συχωρεμένη μάνα τους. Ἐπαίζανε μαζὶ στὴ γειτονιὰ τσιλίπουρδο. Ψέλναν τὸ βράδι κάτω ἀπ' τὸ λεχτρικὸ τοῦ σοκακιοῦ τετραφωνία «ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ», ὅλα τὰ παιδιὰ τῆς γειτονιᾶς. Κ' εἶχε ἡ Βγενιὰ ἡ συχωρεμένη μιὰ φωνὴ σὰ φλάουτο. Ἔτσι τὰ λέει ὁ καπτὰ Φώτης καὶ νὰ τὸν δεῖς, ἀναστενάζει μ' αὐτὰ τὰ μακρινὰ πράματα. Πῶς νὰ τῆς ἀρνηθεῖ τὰ ταῖζιδέψει λαθραῖα τὰ παιδιὰ της;

Συλλογιόνταν καὶ τὰ δυὸ ὅσα εἶχαν δεῖ κι' ἀκούσει. Ζωματιστὲς εἰκόνες, κουδέντες σουδλερὲς σὰ μακριὲς βελόνες τοὺς πονοῦσαν. Μπαιναδόγαμνε ὁ πάνος στὰ κουρέλια τους, τρύπωνε στὰ σκέλεθρά τους, ψαγούλευε τὴν καρδούλα της γιὰ νὰ τὴ δαγκώσει.

Σὲ τριανταεφτὰ μέρες τρεῖς. Ὁ πατέρας, ἡ μάνα κ' ἡ ἀδερφὴ Ἀράδα μὲ τὴν ἡλικία. Ὁ πατέρας σὰν πιὸ μεγάλος πῆγε πρῶτος. Κάθε μεγαλύτερος ἔνοιωθε χρέος νὰ προστατέψει τοὺς μικρότερους, νὰ δώσει τὴ μισὴ μπουκιά του. Γι' αὐτὸ ἔμειναν οἱ δυὸ μικροὶ στερνά. Φάγανε κάνα ψίχουλο παραπανίσιο.

Τὸν πατέρα τὸν βάλαμε σὲ μιὰ πόρτα καὶ τὸν πήγαμε δίχως παπᾶ στὸ γωράφι. Ἐκεῖ τὸν παρατήσαμε ἴσαμε νἄρθει ἡ σειρά του. Γιατὶ ἤταν πολλοὶ ποὺ περιμένανε χῶμα ἀπὸ τρεῖς μέρες. Τὴ μάνα τὴ φορτώσαμε στὸ ἄλλο φύλλο τῆς πόρτας, ἴσα-ἴσα τὴν ἔπαιρνε ξαπλωτή, ἐνῶ τοῦ πατέρα κρέμονταν τὰ πόδια, γιατὶ τἄψηλό του μπόϊ περίσσευε. Βοήθησαν κ' οἱ γειτόνοι νὰ τοὺς πᾶμε. Ἤτανε μερικοὶ γεροὶ ποὺ καλοστέκονταν ἀκόμα. Ἡ μάνα δὲν ἤθελε νὰ πάει ἄβαλτη, μᾶς τὄλεγε. Γι' αὐτὸ σὰν πέρασε ἡ συνοδεία τῶν πεθαμένων ἀπ' τὴ γειτονιά, τρέξαμε καὶ κολλήσαμε καὶ τὴ δική μας πεθαμένη στὴν οὐρὰ τῆς πολυάνθρωπης κηδείας. Δεκαοχτὼ κείνη τὴ μέρα. Περνοῦσε ἡ μαύρη συνοδειὰ μἔνα σταυρὸ καὶ τὸν παπᾶ μπαϊλντισμένο, χωνόνταν μέσ' στὶς συνοικίες, βαροῦσε ἡ ἐνοριτικὴ καμπάνα κι' ὅποιος εἶχε λείψανο ἔτρεχε νὰ τὸ βάλει στὴ γραμμή, γιατὶ δὲν καρτεροῦσε ὁ παπᾶς. Ἂν λάχαινε σπιτικὸ νἄχει δυὸ νεκρούς, ἤταν διπλὸς ὁ κόπος, κ' ἡ βιασύνη μεγαλείτερη γιὰ νὰ μὴ μείνει ἄβαλτος κανένας καὶ πάει μὲ τὸ παράπονο.

Τὴν ἀδερφὴ τὴν πῆγε ὁ Ἀγάπιος μὲ δυὸ συμμαθητές του συνομήλικους. Ἤταν ἀλαφριὰ σὰ μιὰ τρυγόνα. Δεκάξη χρονῶ, μὰ ζύγιζε πιὸ λίγο ἀπ' τὸ Λουκῆ, ποὔτρεχε πίσω κι' ἔκλαιγε σὰν τσίχλα. Εἴχανε λυώσει τἄντερά της. Τἄδαμε σὲ μιὰ τσανάκα σὰν τἄκανε. Ὁ Ἀγάπιος πῆγε καὶ τἄχυσε στὸν ἀπόπατο. Βλέπεις ἡ βλογημένη ἔτρωγε τὰ φύλλα τῆς μουριᾶς. Καὶ σὰ δὲ φτάναν τὰ κουράγια της νὰ κόψει μοναχή της, ἔγνεφε στὸν Ἀγάπιο μὲ κεῖνα της τὰ μάτια. Ἀγ!

—Τώρα δὲν εἶναι ἄγγελος τὸ Κατερινάκι μας, Ἀγάπιε; λέει ξαφνικὰ ὁ Λουκῆς καὶ ταράδει τὸν ἀδερφό του ἀπ' τὸ μανίκι.

Αὐτὸς σηκώνει τὸ κεφάλι κατὰ τὸ σκοῦρο οὐρανό, θαρρεῖς γιὰ νὰ ρωτήσει κάποιο μεγαλύτερο. Ἀπορεῖ. Τἀ ἴδια συλλογίζονταν κι' ὁ μικρὸς δλη τὴν ὥρα τούτη ποὺ σωπαίναν.

— Βέβαια ἄγγελος. Σάμπως πρόφταξε νὰ μεγαλώσει;

— Κ' ἡ μαμά, δὲ θὰ χαίρεται ποὺ πᾶμε στὸν Περαία, κατὰ πῶς ἤθελε;

Καὶ σπαρταράει σὰ βέργα ὁ Λουκῆς.

Ξανασωπαίνουν τρυφερά.

Γιὰ τὴν Κατερινοῦλα δὲ βρίσκονταν σανίδι. Πόρτες παράθυρα τἄνναμε πουλήσει. Τὸ πάτωμα τὸ ἴδιο. Δυὸ δοκάρια τὰ δώσαμε κι' αὐτά. Καστανιὲς γερές. Ἔπεσε τότε ἡ στέγη σὲ δυὸ μεριές. Τρύπωσε ὁ οὐρανὸς μέσ' στὸ σπίτι. Ὅλα τἄχαμε πουλήσει καὶ μείνανε τὰ ξύλα τελευταῖα. Περνοῦσαν οἱ ἀγοραστὲς μὲ λίγο καλαμποκίσιο ἀλεῦρι. Καὶ τἄπερναν. Κάρβουνο δράμι δὲν ὕπαρχε στὸν τόπο. Κ' οἱ πλούσιοι ποὔχανε τζάκια καὶ σόμπες τἀγόραζαν ὅσο-ὅσο. Γι' αὐτό, γιὰ τὸ Κατερινάκι δὲ βρέθηκε τίποτα. Τὴν τύλιξε ὁ νεκροθάφτης σφιχτὰ - σφιχτὰ στὸ φουστανάκι της.

Σὰ γυρίσαμε σπίτι, στὸν τόπο ποὺ πλάγιαζε μἔνα τσόλι, ἤτανε αἷματα, ἐμνθὰ ἀποχτενίδια, ἤθελε σώνει καὶ καλὰ νὰ χτενιστεῖ κείνη τὴ μέρα, κι' ἕνα χαρούπι δαγκαμένο.

Τώρα ὅλοι αὐτοὶ κοιμοῦνται δίχως σταυρό, μαζὶ μὲ χιλιάδες ἄλλους, κεῖ πέρα στὰ χωράφια τῆς Φλέβας, ποὺ ἐπίταξε ὁ δήμαρχος σὰν ξεχειλίσαν τὰ νεκροταφεῖα. Κι' ἐμεῖς φεύγομε γιὰ νὰ σωθοῦμε...

Τὸ καΐκι κουνιέται. Βλέπεις νέχεια ἐπαγγελματική τους ἐμφάνιση, δίνουν τὸ ἔργο τους σπασμωδικά. ἀκατάστατα ἀνόμοια.

Κάπως μιὰν ἐξαίρεση ἀποτελοῦν συχνὰ οἱ βεντετισμοὶ τοῦ θιασάρχη. Φταίει ἡ ἀκαταστάλαχτη μορφὴ τῆς θεατρικῆς μας ἔκφρασης, ποὺ τοὺς ἐμφανίζει ἀνομοιογενεῖς καὶ τὶς περισσότερες φορές, χωρὶς προσωπικότητα· φταίει ἡ ἀνυπαρξία τῆς προπαιδευμένης καὶ γνωστικῆς κριτικῆς. Μὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἄρχισε νὰ λογαριάζεται αὐτὸ τὸ ζήτημα (καὶ δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ τώρα) εἶναι ἕνα καλὸ σημάδι.

Ἐμένα σήμερα τὰ ἐνδιαφέροντά μου εἶναι νὰ σταθῶ λίγο μπρὸς στὴν ἐμφάνιση δυὸ καλλιτεχνῶν μας ἀπὸ τοὺς διαλεχτότερους. Τοῦ Νίκου τοῦ Παρασκευᾶ καὶ τοῦ Τ. Καρούσου. Σ' αὐτὸ τὸ βιαστικὸ σημείωμα θὰ σταθῶ σὲ μιὰ στιγμὴ μόνο τῆς καριέρας τους. Θ' ἄξιζε βέβαια, καθὼς καὶ γι' ἄλλους διαλεχτοὺς συντεχνίτες τους. κι' ἀπὸ τοὺς πιὸ παλιοὺς καὶ τιμημένους, κι' ἀπ' τοὺς νεώτερους ν' ἀξιωθεῖ κανεὶς νὰ γράψει μιὰ μονογραφία γιὰ τὸν καθένα. Καὶ στὴν ἱστορία θὰ τοὺς παράδινε πιὸ σίγουρα — κατὰ τὸ αἴτημα ποὺ ἀνάπτυξα πάρα πάνου — καὶ πολλὰ διδάγματα γιὰ τοὺς νεώτερους θὰ βγαίναν ἀπ' αὐτό. Κ' οἱ ἴδιοι οἱ τεχνίτες θἄχανε μιὰν ἐλάχιστη ἱκανοποίηση γιὰ τοὺς ἀφάνταστους κι' ἠρωϊκοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνες τους. Ποιός ξέρει; Μπορεῖ νὰ βρεθεῖ ὁ ἄξιος κι' ὁ τυχερὸς γι' αὐτὸ τὸ ἔργο. Θαρρεῖ κι' ἡ ὥρα του. Ὡς τόσο καὶ τὸ λίγο κάτι εἶναι. Θὰ σταθῶ λοιπὸν σὲ μιὰ στιγμὴ τῆς καριέρας τῶν δυὸ διαλεχτῶν ἠθοποιῶν. Στὶς ἐμφανίσεις τους τῆς τελευταίας χρονιᾶς. Μὲ τὴν ἀνυπόκριτη παρρησία ποὺ ταιριάζει στοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους, θὰ μοῦ συχωρεθεῖ νὰ τὸ πῶ καθαρά. Εἶναι κι' αὐτὸ στὸ ἐνεργητικὸ τῆς τελευταίας περιόδου τοῦ Ἐθν. Θεάτρου. "Οτι μέσα στὴν προγραμματική του προοπάθεια νὰ ἀξιοποιήσει, κατὰ τὶς δυνατότητες τὰ ἔφρτια του νὰ κάνουνε τραμπάλα. Νὰ τρίζουνε οἱ ἄρμοί του. νὰ βογγᾶν οἱ μακαράδες στἄλμπουρα. Πίσω στὸ σκοτεινὸ νερὸ ἡ πρύμη του ἀφίνει ἕν' ἀσπριδερὸ αὐλάκι, σὰν τὴν οὐρὰ τοῦ γαρταετοῦ, σγουρὴ καὶ παιχνιδιάρα.

Νάτονε πάλι ὁ καπτὰ Φώτης. Κρατάει μιὰ πήλινη γαβάθα ποὺ ἀχνίζει. Κι' ἄσπρο ψωμὶ γερμανικό. Καὶ δυὸ κουτάλια. Μονάχα τότες τὰ παιδιὰ γυρίσανε τὴ ράχη τους στὴ Σύρα καὶ γούρλωσαν τὰ μάτια τους μὲ σάστισι στὸν καπετάνιο.

Σάλιο ζεστὸ κύλισε μέσα ἀπ' τὰ γούλια τους εὐτὺς καὶ γέμισε τὸ στόμα τους ἄγριο πόθο.

—Νὰ μὴ μαλώσετε στὴ μοιρασιά, ἀρακοτάγκοι!

(Συνέχεια στὴ σελίδα 230)

ΔΥΟ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Ι. Ν. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ

Τοῦ Σωκράτη ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΥ

Οἱ καλλιτέχνες τοῦ θεάτρου καθὼς καὶ ὅλοι οἱ καλλιτέχνες —ἐκτελεστές, (σολίστ μουσικοί χορευτὲς κλπ.) περνοῦν ἀπὸ τὴ ζωή, σκορποῦν τὴν ἀκτινοβολία τῆς ἰδιαίτερης καὶ πλούσιας φύσης τους, χαρίζουν τὸ δυνατότερο ρίγος τῆς πιὸ ἄμεσης αἰσθητικῆς δημιουργίας καὶ χάνονται ἀφήνοντας κάποτε, ἕνα ὄνομα στὶς ἐρχόμενες γενεὲς ποὺ κι' αὐτὸ γρήγορα χάνεται ἀν ὁ λόγος δὲ γίνεται γιὰ μιὰν ὁλότελα ξεχωριστή, μοναδικὴ φύση, κι' ἂν δὲν ὑπάρχουν γραφτὰ κείμενα τῆς τέχνης γιὰ νὰ τὸ πα ραδώσουνε στὴν ἱστορία. Στὸν τόπο μας ἴσως θὰ ἤτανε καιρός νὰ μᾶς προσφέρει ἡ εἰδικὴ βιβλιογραφία μελέτες γιὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὴν τέχνη τους ποὺ τὸ λαμπερό τους πέρασμα ἀπὸ τὴν ἐποχή μας στήριξε κατὰ τὶς ἀναλογίες τους, τὸν πολιτισμό της.

Οἱ ἄνθρωποι τοῦ θεάτρου μας καὶ οἱ ἠθοποιοί μας, ἔχουν μείνει χωρὶς τὴν ἀναλυτικὴ παρακολούθηση ποὺ κάποτε θὰ πρόσφερε τὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ σύνθεση μιᾶς εἰκόνας τῆς ἐπίδοσής τους. τῆς ἐπίτευξής τους, τοῦ ἔργου τους. Πολλὰ πράμματα φταῖνε γι' αὐτό. Φταίει ἡ τρικυμισμένη καὶ ἀκατάστατη ζωὴ τῶν καλλιτεχνῶν μὰς ποὺ μέσα στὴν ἀνοργάνωτη καὶ χωρὶς συνέχεια ἐπαγγελματική τους ἐμφάνιση, δίνουν τὸ ἔργο τους σπασμωδικά. ἀκατάστατα ἀνόμοια.

Κάπως μιὰν ἐξαίρεση ἀποτελοῦν συχνὰ οἱ βεντετισμοὶ τοῦ θιασάρχη. Φταίει ἡ ἀκαταστάλαχτη μορφὴ τῆς θεατρικῆς μας ἔκφρασης, ποὺ τοὺς ἐμφανίζει ἀνομοιογενεῖς καὶ τὶς περισσότερες φορές, χωρὶς προσωπικότητα· φταίει ἡ ἀνυπαρξία τῆς προπαιδευμένης καὶ γνωστικῆς κριτικῆς. Μὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἄρχισε νὰ λογαριάζεται αὐτὸ τὸ ζήτημα (καὶ δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ τώρα) εἶναι ἕνα καλὸ σημάδι.

Ἐμένα σήμερα τὰ ἐνδιαφέροντά μου εἶναι νὰ σταθῶ λίγο μπρὸς στὴν ἐμφάνιση δυὸ καλλιτεχνῶν μας ἀπὸ τοὺς διαλεχτότερους. Τοῦ Νίκου τοῦ Παρασκευᾶ καὶ τοῦ Τ. Καρούσου. Σ' αὐτὸ τὸ βιαστικὸ σημείωμα θὰ σταθῶ σὲ μιὰ στιγμὴ μόνο τῆς καριέρας τους. Θ' ἄξιζε βέβαια, καθὼς καὶ γι' ἄλλους διαλεχτοὺς συντεχνίτες τους. κι' ἀπὸ τοὺς πιὸ παλιοὺς καὶ τιμημένους, κι' ἀπ' τοὺς νεώτερους ν' ἀξιωθεῖ κανεὶς νὰ γράψει μιὰ μονογραφία γιὰ τὸν καθένα. Καὶ στὴν ἱστορία θὰ τοὺς παράδινε πιὸ σίγουρα — κατὰ τὸ αἴτημα ποὺ ἀνάπτυξα πάρα πάνου — καὶ πολλὰ διδάγματα γιὰ τοὺς νεώτερους θὰ βγαίναν ἀπ' αὐτό. Κ' οἱ ἴδιοι οἱ τεχνίτες θἄχανε μιὰν ἐλάχιστη ἱκανοποίηση γιὰ τοὺς ἀφάνταστους κι' ἠρωϊκοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνες τους. Ποιός ξέρει; Μπορεῖ νὰ βρεθεῖ ὁ ἄξιος κι' ὁ τυχερὸς γι' αὐτὸ τὸ ἔργο. Θαρρεῖ κι' ἡ ὥρα του. Ὡς τόσο καὶ τὸ λίγο κάτι εἶναι. Θὰ σταθῶ λοιπὸν σὲ μιὰ στιγμὴ τῆς καριέρας τῶν δυὸ διαλεχτῶν ἠθοποιῶν. Στὶς ἐμφανίσεις τους τῆς τελευταίας χρονιᾶς. Μὲ τὴν ἀνυπόκριτη παρρησία ποὺ ταιριάζει στοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους, θὰ μοῦ συχωρεθεῖ νὰ τὸ πῶ καθαρά. Εἶναι κι' αὐτὸ στὸ ἐνεργητικὸ τῆς τελευταίας περιόδου τοῦ Ἐθν. Θεάτρου. "Οτι μέσα στὴν προγραμματική του προοπάθεια νὰ ἀξιοποιήσει, κατὰ τὶς δυνατότητες τοῦ φέρνει μαζύ του. κάθε στοιχεῖο τῆς θεατρικῆς του ἐκδήλωσης, ἔδωσε στοὺς δυὸ ἠθοποιοὺς τὴν εὐκαιρία νὰ σταθοῦν στὸ ψηλὸ καλλιτεχνικό τους βάθρο. ἀναδεικνύοντας τὴν ἔντονη, εὐαίσθητη καὶ πλαστικὴ προσωπικότητά τους.

Μ' αὐτὸ δὲ θέλω νὰ πῶ πὼς κι' ὁ Παρασκευᾶς καὶ ὁ Καρούσος ἀπὸ παλιότερα δὲν εἴχαν πάρει τὴν ὁλοάξια θέση ποὺ ὁπωσδήποτε τοὺς ἀνήκει — καὶ μάλιστα στὴ συνείδηση ἐκείνων. ποὺ μὲ κάποια γνώση καὶ μὲ κά ποια διαίσθηση παρακολουθοῦν τὸ νεοελληνικὸ θέατρο. Μὰ ἐξέρουμε καλὰ πὼς τὸ ἀφυχτικὸ στρίμωγμα ἀνάμεσα στὶς συμφεροντολόγες κλίκες τῶν παρασκηνίων καὶ τοὺς θιασαρχισμούς. ὅσο κι' ἂν εἶναι ἀβύναμο νὰ ξεράνει τὸν παλμὸ μιᾶς ὁλοζώντανης φύσης. περιορίζει τὰ ἁπλωμα τῆς βλαστερῆς της ἀνθισης καὶ τὸ πλουσιοπάροχο κάρπισμα. Ἔτσι ἐνῶ ἄλλοι ἐτη ἀκολούθησαν ὁμαλὰ τὴ σειρά τους ἀπὸ συνθῆκες συμπτωματικὰ εὐνοϊκὲς. εἴτε προβλήθηκαν μὲ ἄνεση καὶ κάποτε προκλητικὰ καὶ ἐνωστικὰ στὸ βάθρο τους. οἱ δυὸ ἀναφερόμενοι τεχνίτες ἔδειξαν πάντα τὴ δύναμή τους κάτου ἀπὸ συνθῆκες ἀβολες καὶ μὲ τὸν πιὸ ἀχάριστο τρόπο.

Ἡ κλίκα καὶ ὁ θιασαρχισμὸς ποὺ δὲν εἶναι παρὰ ἡ κορύφωση τοῦ «βεντετισμοῦ» ἀς ἐλπίσουμε ὅτι. στὸ κοντινὸ μέλλον. θὰ εἶναι ἱστορία περασμένων ἀγίνων καιρῶν.

⁂

Ὁ Παρασκευᾶς εἶναι μιὰ λεπταίσθητη φύση καὶ νομίζω ὅτι τὰ κύρια χαραχτηριστικὰ τῆς ἔκφρασής του εἶναι τ' ἀκόλουθα. Πρῶτα καὶ κύρια κρίνεται ἀπὸ μιὰν ἔντονη. ἀθίαστη, φυσικὴ καὶ πλούσια αἴσθηση τοῦ ρυθμοῦ. Αὐτὸ τὸν ὁδηγεῖ σὲ μιὰ βιωμένη σχηματοποίηση τόσο ζωντανή, ὅσο καὶ ὑγιὰ καλλιγραφημένη. Γι' αὐτὸν μποροῦμε ἀπόλυτα νὰ ποῦμε: «Ἔχει φόρμα». Τόσο ἡ αἰσθαντικότητά του, ὅσο καὶ ἡ πνεματική του καλλιέργεια τὸν ἐμποδίζουνε νὰ προσφύγει σὲ μέσα ἐξωτερικὰ γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ καὶ μπορῶ νὰ μαρτυρήσω ὑπεύθυνα πὼς καταβάλει κάθε προσπάθεια, ἐντελῶς συνειδητά, γιὰ νὰ λευτερωθεῖ ἀπὸ στερεοποιημένους τύπους ἐκφραστικούς, ἀπὸ μανιέρες ποὺ μπορεῖ νὰ προβάλουν καμμιὰ φορὰ στὴ σπουδὴ καὶ στὴν ἔκφρασή του σὰν ἀπόρροια μιᾶς ἐποχῆς ποὺ τὴν ἐπιρροή της ἤταν φυσικὰ νὰ ἔχει δεχτεῖ. Προσπαθεῖ νὰ σπάσει τὰ τέτοια παραδομένα καλούπια ὅσο κι' ἂν ξέρει πὼς μ' αὐτὰ μπορεῖ πολὺ εὐκολώτερα, μὲ περισσότερη ἄνεση, μὲ λιγώτερη σπουδὴ καὶ χωρὶς καθόλου ἀγωνία νὰ φτάσει σ' ἕνα «ἐφέ», ποὺ νὰ ξιππάσει καὶ νὰ ξεγελάσει. Τοῦτη ἡ ἀναζήτηση τῶν μέσων. κάθε φορά, τῶν ἀνάλογων μὲ τὸ περιεχόμενο τοῦ ρόλου του, τὸν κάνει νὰ παρουσιάζεται πάντοτε ζωντανὸς καὶ πάντοτε ἀνανεωμένος.

Μέσα σ' ἕνα χρόνο δουλειὰς ἐντατικῆς ποὺ ὅλοι ἀπὸ τὸν πρῶτο ἴσαμε τὸν τελευταῖο ἔδωσαν τὸ καλλίτερό τους ὁ Νῖκος ὁ Παρασκευᾶς ἔπλασε 9 ρόλους τὸν ἕνα ζωντανότερο ἀπὸ τὸν ἄλλο, τὸν καθένα γιὰ τὸν ἑαυτό του. Σάηλοκ τοῦ "Εμπορου τῆς Βενετιᾶς, Ἀρτεμ. Φιλιππόβιτς τοῦ Ἐπιθεωρητῆ Μαμάγ τῆς Ἀρλεζιάνας ἀξέχαστος ἐπίσκοπος Νικόλας στὸν "Ιψεν, διπλωμάτης τοῦ Μπλόκ Ο Σαβοναρόλας στὸ ἔργο τοῦ Σαλακροῦ. Καποδίστριας στὸν Καζαντζάκη, Ἐπάντσιν στὸν Ἠλίθιο. Πλούσιος ὁ ἀπολογισμὸς καὶ ὁ πολιτισμὸς τῆς ἐναλλαγῆς τῶν μικρῶν καὶ τῶν μεγάλων ρόλων ἀξιοσημείωτος. Μιὰ ἱστορία ὁλόκληρη μέσα σ' ἕνα χρόνο. Ποιόν ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ρόλους ὁ θεατὴς ποὺ μὲ ἁπλὴ διάθεση παρακολούθησε τὸ θέατρο θ' ἄφηνε ἀμνημόνευτο; Ὁ Παρασκευᾶς σ' ὅλους τοὺς ρόλους καὶ τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς μικροὺς εἶναι βαθὺς καὶ ἐσωτερικὸς καὶ ἡ διάθεσή του ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ προβαίνει στὸ κάδρο τῆς σκηνῆς, πάντοτε ἡ ἴδια: βαθύτατα καὶ ἐσωτερικότατα ἱερουργική. Σὲ δημιουργικ

Ἐκεῖνοι ποὺ φεύγουν

ΑΙΣΘΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ *

«Ἓν τῷ αὐτῷ ποταμῷ δὶς οὐκ ἂν ἐμβαίης»
ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ

Τοῦ Γ. ΖΗΣΙΜΑΤΟΥ

Κορμὶ τοῦ χρόνου κατάστιχτο ἀπὸ Νύχτες
ποὺ μία πρὸς μία, πρωΐ πρὸς πρωΐ, μεθοδικὰ ἐπουλώνουν
οἱ εὐσυνείδητοι ἡμερήσιοι ἥλιοι τῶν ἀναπότρεπτων ἀνατολῶν
γερνᾶς φανατικὰ πανηγυρίζοντας τὴν ἀποσύνθεσή σου σὲ δευτερόλεπτα

Δέντρο τοῦ χρόνου ἐξιστορεῖς τὸ ἀνάστημά σου
ἀνηφορώντας ἀνάμεσα ἀπὸ σγουρὲς ἡλικίες μνήμης
Δέντρο τοῦ χρόνου μᾶς διαφημίζεις στὰ σταυροδρόμια
τῶν πέντε ἠπείρων νὰ οἱ ρητοὶ καρποί μου
νὰ ὁ εἰλικρινὴς σκοπός μου
ὅμως ὁ σκοπὸς ὁ δικός μας ποῦ εἶναι; Ποῦ εἶναι τὸ συμπέρασμά μας;

Πῶς θ' ἀνελκύσομε τὴν πρώτη αἰτία μας; ἀ! πόσες
ἡμερομηνίες τὴν ὑποδουλώνουν !...
Σήκω ἐπιτέλους καὶ προπαγάνδισε τὴ βοή σου, ἐπαναστάτη ἄνεμε
τῆς ἀλλαξοκαιριᾶς!...

. . . . . .

Νὰ κατεβαίναμε μιὰν ἐλπίδα νοτιώτερα...
Οὐτοπία μάταια γυρεύουμε τὰ ἴχνη ποὺ σπαταλήσαμε
ἔχουν βουλιάξει σ' ἀνεξήγητες θάλασσες
μιᾶς ἀνεπανόρθωτης μετριοφροσύνης.
Ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ ἀνοίγει πιὸ πολὺ ὁ Διαβήτης
γεγονότα στιλπνὰ ἐπιστρατεύονται
Ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ ἡ Ρίζα
σκαρφαλώνοντας τὴν ἱεραρχία τῶν ἀποσταγμένων καιρῶν
μᾶς τηλεφωνεῖ τὴν ὥθησή της:
Προχωρεῖτε λοιπόν, προχωρεῖτε !
Προχωροῦμε
Συλλαληταὶ τῶν αἰώνων
Προχωροῦμε.

. . . . . .

* Ὁ Γιάννης Ζησιμᾶτος κεφαλλονίτης ἀπὸ τὴν καταγωγή γεννήθηκε στὴν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου τὸ 1922. Σπούδασε στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἦρθε ἀπὸ μικρός. Ὅταν οἱ φασίστες σκλάβωσαν τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ καὶ τοῦ ἐπέβαλαν τὴν τριπλὴ κατοχή τους ὁ Γιάννης Ζησιμᾶτος ἦταν τελειόφοιτος τῆς Νομικῆς Ἀπὸ τοὺς πρώτους ἔτρεξε στὸ προσκλητήριο τῆς Πατρίδας καὶ πῆρε μέρος στὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα μέσα στὶς γραμμὲς τῶν φοιτητῶν. Τὸν Μάρτη τοῦ 1944 τὸν ἔπιασαν Γερμανοὶ καὶ τσολιάδες καὶ τὸν ἐξετέλεσαν στὸν Πειραιὰ στὶς 24 Μαΐου 1944

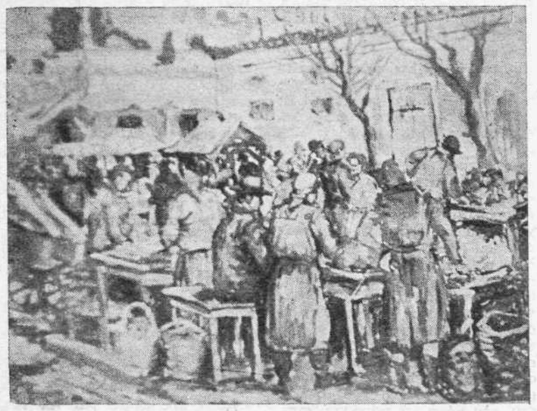

Κ. ΠΟΛΥΚΑΝΔΡΙΩΤΗ: Λαϊκὴ ἀγορά.

ΓΙΑ ΤΟ ΣΟΒΙΕΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Τῆς Ἀλ. ΑΛΑΦΟΥΖΟΥ

Τὸ Σοβιετικὸ Θέατρο χρονολογεῖται ἀπὸ τὶς 26 Αὐγούστου τοῦ 1919. Ἐκείνη τὴ μέρα δημοσιεύτηκε, μὲ τὴν ὑπογραφὴ τοῦ Λένιν, τὸ διάταγμα γιὰ τὴν ἐθνικοποίηση ὅλων τῶν θεάτρων τῆς Σοβιετικῆς Ἕνωσης. Ἀλλὰ καὶ δυὸ χρόνια πρίν, στὶς 9 τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1918 ἐκδόθηκε διαταγή ποὺ ἀνέθετε στὸ Ἐπιτροπάτο τῆς Λαϊκῆς Μόρφωσης ὅλα τὰ θέατρα ποὺ ὑπῆρχαν στὸ ἔδαφος τῆς Ε.Σ.Σ.Δ. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ ἀνοικοδόμηση τοῦ Θεάτρου στὴ Σοβιετικὴ Χώρα πῆρε ἀμέσως μετὰ τὴν Ὀχτωβριανὴ Ἐπανάσταση διαστάσεις μιᾶς κρατικῆς ἐπιχείρησης. Στὰ 1935 ἡ καθοδήγηση πάνω σ' ὅλα τὰ εἴδη τῆς Τέχνης χωρίστηκε ἀπὸ τὸ σύστημα τοῦ Ἐπιτροπάτου τῆς Λαϊκῆς Μόρφωσης καὶ συγκεντρώθηκε στὴν Ἐπιτροπὴ γιὰ τὶς ὑποθέσεις τῆς Τέχνης, ποὺ ἱδρύθηκε πλάϊ στὸ Συμβούλιο τῶν Λαϊκῶν Ἐπιτρόπων τῆς Ε.Σ.Σ.Δ. Στὴν Ἐπιτροπὴ αὐτὴ ὑπάγονταν κι' ὅλες οἱ ἀνώτερες ἁρμόδιες ὑπηρεσίες τῶν Καλῶν Τεχνῶν στὶς ὁμοσπονδιακὲς καὶ τὶς αὐτόνομες Δημοκρατίες. Ἡ μεταρρύθμιση αὐτὴ ἔγινε ἀπαραίτητη ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος λόγῳ τῆς ὡριμότητας, ποὺ ἔφτασε τότε πιὰ ἡ Τέχνη στὴν Ε.Σ.Σ.Δ. καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, λόγῳ τῆς ἀνάγκης νὰ λυθοῦν πλατειὰ ἰδεολογικὸ-καλλιτεχνικὰ προβλήματα ποὺ ἔβγαιναν πιὰ ἀπὸ τὰ ὅρια τῶν καθαρὰ ἐκπολιτιστικῶν προβλημάτων.

Γιὰ τὰ θετικὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς ἀλλαγῆς, γιὰ τὴν ἐξάπλωση, δηλαδὴ, τῆς θεατρικῆς ἀνοικοδόμησης στὴν Ε.Σ.Σ.Δ., μαρτυροῦν οἱ ἀριθμοί, ποὺ ἀναφέρουμε παρακάτω καὶ ποὺ, βέβαια, δὲν ἀγκαλιάζουν ὅλη τὴν ἔκταση αὐτῆς τῆς ἀνοικοδόμησης:

Στὴν τσαρικὴ Ρωσσία στὰ 1914 ὑπῆρχαν μόνο 153 θέατρα. Τὴν 1η τοῦ Γενάρη τοῦ 1941 στὴν Σοβιετικὴ Ἕνωση ὑπῆρχαν 825 μόνιμα θέατρα. Ἀπ' αὐτὰ 312 ἦταν δραματικά, 35 ὀπερας καὶ μπαλλέτου, 33 μουσικῆς κωμῳδίας, 162 παιδικὰ καὶ κουκλοθέατρα καὶ 283 κολχόζικα. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ ὑπῆρχαν ἀκόμα 53 θέατρα, ποὺ ἀνῆκαν στὶς στρατιωτικὲς ὀργανώσεις. Ὁ ὀργυδὸς ρυθμὸς τῆς θεατρικῆς ἀνοικοδόμησης χαρακτηρίζει ἐπίσης καὶ τὶς Δημοκρατίες τῶν Ἐθνικοτήτων. Ἔτσι, μέχρι τὸ 1917, στὴν Ἀρμενία, στὴν Τουρκμενία, στὸ Ταδζικιστὰν καὶ στὴν Κιργισία δὲν ὑπῆρχαν καθόλου ἐπαγγελματικὰ θέατρα. Στὰ 1940 στὴν Ἀρμενία ὑπῆρχαν πιὰ 27 θέατρα στὸ Ταδζικιστὰν 23, στὴν Κιργισία 17 καὶ στὴν Τουρκμενία 11 θέατρα. Στὰ 1914 ἡ Οὐκρανία εἶχε 35 θέατρα, ἐνῶ στὰ 1940 εἶχε πιὰ 126. Ἡ Γεωργία, ἀπὸ 3 θέατρα ποὺ εἶχε πρὶν ἀπὸ τὴν Ὀχτωβριανὴ Ἐπανάσταση, ἔφτασε στὰ 46, τὸ Οὐζμπεκστὰν — ἀπὸ 1 στὰ 49, τὸ Καζαχστὰν —ἀπὸ 2 στὰ 49, ἡ Λευκὴ Ρωσσία ἀπὸ 3 στὰ 16, τὸ Ἀζερμπαϊτζὰν ἀπὸ 2 στὰ 27.

Στὰ 1941, στὴ Σοβιετικὴ Ἕνωση, 66.000 ἄνθρωποι ἦταν ἀπασχολημένοι στὸ Θέατρο. Κατὰ μέσον ὅρο στὴ Σοβ. Ἕνωση ἀνεβάζουνται 5.515 θεατρικὰ ἔργα τὸ χρόνο. Στὰ 1940 πραγματοποιήθηκαν 201.417 παραστάσεις, ποὺ τὶς παρακολούθησαν 78.700.007 θεατές. Τὰ κέρδη ἀπ' αὐτὲς τὶς παραστάσεις ὑπολογίστηκαν σὲ 413.539,000 ρούβλια.

Τὸ Σοβιετικὸ Θέατρο ἀνεβάζει ἔργα σὲ 33 γλῶσσες.

* * *

Τὰ ἐνδοξότερα ρωσσικὰ θέατρα εἶναι τὰ παλαιότερα ποὺ μετὰ ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση ὀνομάστηκαν ἀκαδημαϊκά. Εἶναι ἐκεῖνα ποὺ δημιούργησαν τὴ ρωσσικὴ ἐθνικὴ θεατρικὴ τέχνη, ὅπως τὸ Θέατρο Μάλυ τῆς Μόσχας, ποὺ ἱδρύθηκε στὰ 1824, τὸ Μεγάλο Θέατρο Ὄπερας τῆς Μόσχας, τὸ Θέατρο Χουντόζεστβεννυ (καλλιτεχνικὸ) τῆς Μόσχας, τὸ Δραματικὸ Θέατρο Πούσκιν στὸ Λένινγκραντ, ἡλικίας 108 χρονῶν τὸ Θέατρο Κύροφ, Ὄπερας καὶ μπαλλέτου στὸ Λένινγκραντ — ἡ σημαντικώτερη ἑστία τῆς μουσικῆς κουλτούρας τῆς Χώρας, ἡλικίας 85 χρονῶν.

Ἡ Σοβιετικὴ Κυβέρνηση, ποὺ τὴν χαρακτηρίζει σ' ὅλες τὶς πράξεις της ἡ βαθειὰ ἐχτίμηση καὶ ἡ φροντίδα γιὰ τὴν κληρονομιὰ τοῦ παρελθόντος, ἀνέθεσε στὰ Ἀκαδημαϊκὰ θέατρα τὴ διαφύλαξη τῶν ἔνδοξων παραδόσεων τῆς ἐθνικῆς ρωσσικῆς θεατρικῆς τέχνης. Κι' ἔτσι σ' αὐτὰ τὰ θέατρα ἀνεβάζουνται τὰ ἀριστουργήματα τῆς παγκόσμιας δραματουργίας. Ἐπίσης τὰ ρωσσικὰ κλασσικὰ ἔργα βρίσκουν σ' αὐτὰ τὰ θέατρα τὴν πιὸ βαθειά τους ἑρμηνεία.

Μὰ παράλληλα τὸ Σοβιετικὸ Κράτος δημιούργησε τὶς μεγαλείτερες δυνατότητες γιὰ τὴν ἐλεύθερη ἔρευνα καὶ γιὰ τὶς ἀναζητήσεις τοῦ καινούργιου στὴν περιοχὴ τῆς θεατρικῆς τέχνης. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυση τοῦ Σοβιετικοῦ καθεστῶτος ἀναπτύχθηκαν ἄπειρα θέατρα-στούντια, ποὺ ἔκαναν τὰ πιὸ τολμηρὰ πειράματα στὴν περιοχὴ τῆς φόρμας. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ πειραματικὰ στούντια ἀναπτύχθηκαν ἀργότερα σὲ ἀνεξάρτητα θέατρα μὲ ξεχωριστὴ καλλιτεχνικὴ μορφή. Ἔτσι λ.χ. γεννήθηκε ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλείτερα σοβιετικὰ θέατρα — τὸ θέατρο Βαχτάνγκοφ στὴ Μόσχα. Πρέπει ὅμως νὰ τονίσουμε πὼς ὄχι ὅλα αὐτὰ τὰ πειράματα φάνηκαν συντελεστικὰ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ Σοβιετικοῦ Θεάτρου.

Γενικά, τὴν πρώτη δεκαετηρίδα τῆς σοβιετικῆς ζωῆς χαρακτηρίζει στὸ ἐπίπεδο τῆς Τέχνης, ἡ σκληρὴ πάλη ἀνάμεσα στὶς φορμαλιστικὲς τάσεις ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ στὸν καλλιτεχνικὸ ρεαλισμὸ ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἡ πάλη αὐτὴ ποὺ ἐξελίσσονταν παράλληλα μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς σοσιαλιστικῆς ἀνοικοδόμησης στὴ Χώρα κατέληξε στὴν πλέρια ἧττα τῶν φορμαλιστῶν καὶ στὴ διαμόρφωση μιᾶς ἐνιαίας καλλιτεχνικῆς μεθόδου τοῦ σοσιαλιστικοῦ ρεαλισμοῦ ποὺ βρέθηκε σὲ ἀπόλυτη ἁρμονία μὲ τὴν πραγματοποίηση τῶν σοσιαλιστικῶν ἰδανικῶν σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς σοβιετικῆς ζωῆς.

(Συνέχεια στὴ σελίδα 228)

ΜΙΑ ΕΚΘΕΣΗ

Τοῦ Σπύρου ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ὕστερα ἀπὸ τόσων χρόνων σταμάτημα τῆς καλλιτεχνικῆς κίνησης μιὰ ἔκθεση νέων πρέπει νὰ προσκαλεῖ μὲ ἕνα σωρὸ ὑποσχέσεις στὸν ἐπισκέπτη. Καὶ σίγουρα αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ τράβηξε ἕνα πλῆθος κόσμου στὰ ἐγκαίνια καὶ ἔπειτα σ' ὅλη τὴ διάρκειά της ἡ ἔκθεση ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς, χαρακτικῆς τῶν καλλιτεχνῶν — μελῶν τῆς Ἑλληνογαλλικῆς ἕνωσης στὸ Γαλλικὸ Ἵνστιτοῦτο. Ἂν οἱ προσδοκίες τοῦ κοινοῦ ἱκανοποιηθήκανε ὅσο τ' ἄξιζε τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ἔδειξε γιὰ μιὰ ἀπὸ τὶς πρῶτες καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις τῆς μεταπολεμικῆς ζωῆς φαντάζομαι πὼς τὰ ἴδια τὰ μέλη τῆς Ἑλληνογαλλικῆς θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ τὸ ἐκτιμήσουνε.

Ἡ τομὴ «καλλιτέχνες — μέλη μιᾶς ἕνωσης», ποὺ δὲν ἔχει κύριο σκοπὸ τὴν προκοπὴ τῆς τεχνης μὰ γενικώτερους ἐκπολιτιστικοὺς σκοποὺς — καὶ σ' αὐτὸ ἡ Ἑλληνογαλλικὴ ἕνωση νέων ἀπὸ τὴν ἵδρυσή της κ' ἐδῶ ἔχει δόσει λαμπρὲς ἐξετάσεις μὲ τὶς συναυλίες της, τὶς διαλέξεις καὶ τὶς ἐκδόσεις της — εἶναι λίγο ἐπικίνδυνη γιατὶ εἶναι φυσικὸ νὰ διαπερνάει ὅλο τὸ σῶμα τῆς καλλιτεχνικῆς μας συγκρότησης ἀπὸ τὸ μαθητὴ ἴσαμε τὸν ὅποιον πρύτανι τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς τέχνης.

Τὴν ἀνομοιογένεια αὐτή, ποὺ τὴν ἐπιτείνει λίγο ἡ ἀέρη ἐλαστικότητα τοῦ δεύτερου ἐθνικοῦ σκέλους τῆς ἑλληνογαλλικῆς στὰ ζητήματα τῆς ἡλικίας καὶ τῆς νεότητας, ἕνα καλλιτεχνικὸ ἐπαγγελματικὸ σωματεῖο, ποὺ διαλέγει μὲ ἕνα μίνιμουμ προσόντων τὰ μέλη του, θὰ προσπαθοῦσε νὰ τὴν ἐξουδετερώσει μὲ μιὰ αὐστηρὴ ἐπιλογὴ τῶν ἔργων. Πρᾶγμα ποὺ δὲν ἔγινε ἐδῶ καὶ ζημίωσε τὴν ἔκθεση ἀρκετά.

Ἴσως φθάσουμε κάποτε στὸ ἐπίπεδο ἐκεῖνο τοῦ πολιτισμοῦ ποὺ νάχουμε συγκροτήσει μιὰ ποιοτικὴ καλλιτεχνικὴ ἱεραρχία γερή καὶ τότε ἐκθέσεις ὅπου μαθητές, ἐργάτες καὶ ὅποιος ἄλλος ἀσχολούμενος τὶς ὧρες τῆς σχολῆς τους μὲ τὴ ζωγραφικὴ θὰ ἐκθέτουν ἀκόμα καὶ δίπλα-δίπλα μὲ καθιερωμένους καλλιτέχνες.

Σήμερα ὅμως, ποὺ ὁ ἀγώνας γιὰ τὸ ξεκαθάρισμα τῶν κριτηρίων καὶ των ἀξιῶν, ποὺ ἀρχίσε ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ μεσοπολέμου, εἶχε δόσει λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο κάποιους καρπούς — ἂς θυμηθοῦμε μόνο τὸ σταθερὸ ποιοτικὸ ἀνέβασμα τῆς Πανελληνίου κάθε χρόνο — καὶ σταμάτησε μὲ τὴν κατοχὴ καὶ τὴν τραγωδία της νομίζω πὼς πᾶμε πίσω μὲ τὴν ἐφαρμογὴ μιᾶς θεωρίας ἀσυδοσίας στὰ πράγματα τῆς τέχνης. Βέβαια ὅλοι καὶ ὁ πιὸ ταπεινὸς ἐργάτης τῆς ζωγραφικῆς καὶ ὁ ἐρασιτέχνης ἀκόμα, ἔχουν νὰ προσφέρουν κάτι — οὔτε ζοῦμε σὲ ἐποχὲς ποὺ γεννιοῦνται καθεμέρα οἱ μεγαλοφυΐες. Καὶ ὅπως τὸ μουσικὸ ἐπίπεδο ἐνὸς τόπου δὲν τὸ καθορίζουν οἱ ἐπίσημες συναυλίες ἀλλὰ ἡ μουσικὴ ποὺ κάνει ὁ κόσμος γιὰ τὸν ἑαυτό του στὸ σπίτι του, ἔτσι καὶ στὴ ζωγραφικὴ οἱ πολλοὶ θὰ ἑτοιμάσουνε τὸ γόνιμο ἔδαφος γιὰ νὰ βλαστήσουν οἱ συνειδητὲς καλλιτεχνικὲς ἀξίες ποὺ θὰ προαγάγουν τὴν τέχνη στὸν τόπο μας. Δὲ φαντάζομαι ὅμως νὰ στοχάστηκε κανεὶς νὰ ὀργανώσει μιὰ συναυλία ὅπως - ὅπως μὲ τὰ μέλη μιᾶς ἕνωσης ποὺ ξέρουν νὰ τραγουδοῦν, χωρὶς καμμιὰ προεργασία.

Ἂς εἶναι. Τὰ συζητάει κανεὶς αὐτὰ τὰ πράγματα μὲ ἀνθρώπους ποὺ, εἶμαι σίγουρος ἔχουν ἀντιληφθεῖ τὴ θερμὴ συμπάθεια ποὺ ἔχει περιβάλει ὅλες τὶς πνευματικὲς καὶ ἐκπολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις τους ὡς τώρα.

Καὶ τὰ φιλότιμα παιδιὰ ποὺ μὲ τόση προθυμία στείλανε καθένα τὸ ἔργο τους, ἂν δοκιμάζανε, πρὶν κλείσει ἡ ἔκθεση τὴ σωτήρια μέθοδο τῆς αὐτοκριτικῆς — μὲ συμμετοχὴ πέντε - δέκα καλλιτεχνῶν τῆς ἐκτίμησής τους — νομίζω πὼς πολλὰ θὰ εἴχανε νὰ ὠφεληθοῦν. Ἔτσι θὰ φθάναμε σιγὰ - σιγὰ νὰ καταργήσουμε... καὶ τοὺς κριτικοὺς καὶ θὰ περιττεύανε καὶ οἱ γραμμὲς τοῦτες. Γιατὶ πολλὰ καὶ ὠφέλιμα ἔχουμε νὰ ποῦμε ἀνάμεσό μας οἱ τεχνίτες καὶ πρέπει ν' ἀρχίσουμε νὰ μιλᾶμε θαρρετὰ ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο γιὰ τὰ προβλήματα τῆς τέχνης μας γιὰ τὴν προκοπὴ ὅλων μας.

Τὸ καυτερὸ θέμα τῆς ἀντίστασης καὶ τῆς τραγωδίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στὴν Τέχνη, ἡ σχέση περιεχόμενου καὶ μορφῆς, ἡ ὅλο καὶ πιὸ δημιουργικὴ ἀνανέωση τῶν ἐκφραστικῶν μας μέσων — τὸ Μόναχο ἔχει κλείσει πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια, τὸ Παρίσι καλεῖ ὅλο ζωντάνια καὶ ἡ Ἀθήνα μᾶς τάζει πολλὰ — ἡ ὠφέλιμη γιὰ ὅλους διάρθρωση μιᾶς ἱεραρχίας εἶναι πράγματα ποὺ πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολήσουν ζωηρά. Πρέπει νὰ μάθουμε νὰ μὴ πικραινόμαστε ὅταν βλέπουμε τοὺς πληροφορημένους ἐπισκέπτες τῆς ἔκθεσης νὰ σταματᾶνε περισσότερο τὸ μάτι τους μέσα ἀπὸ τὴ λόχμη τῶν γλυπτῶν στὰ κεφάλια τοῦ Ἀπάρτη, στὸ «νεοελληνικώτατο» ἀνάγλυφο τοῦ Ζογγολόπουλου, στὸν «ταναγραῖο» ἀγρότη τοῦ Καπράλου, στὰ γλυπτὰ τοῦ Μακρῆ, μὲ κάποιο δισταγμὸ στὰ κεφάλια τοῦ Ἀνδρέου. Στὸ γενικὸ καλὸ ἐπίπεδο τῆς γλυπτικῆς — ποὺ ἀσφαλῶς ὀφείλεται στὴν ὕλη της ποὺ ἀντιστέκεται στὴν κακομεταχείριση—εἶναι μερικὰ ἔργα ποὺ ξεχωρίζουν πολύ.

Στὰ λάθια εἶναι ἔκδηλο ἕνα θῆμα σημειωτὸ σὲ τολμηροὺς μοντέρνους καί σὲ συντηρητικοὺς ἐπίγονους τοῦ ἐμπρεσσιονισμοῦ καὶ τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν. Ἡ ἀνάσα ποὺ πῆρε ὁ Κεραμίδας εἶναι πιὸ βαθειά. Ἡ καθαρότητα ὅμως δὲν πρέπει νὰ γίνει σκληρότητα καὶ ἕνα πιὸ μακροχρόνιο χάϊδεμα τῆς ζωγραφικῆς του θὰ ὠφελοῦσε τὸν πίνακά του «ἔξοδος».

Ἡ μικρὴ σάλλα μὲ τὶς ἀκουαρέλλες, τὰ σχέδια καὶ τὶς γκραβοῦρες εἶναι πιὸ φιλόξενη. Ὁ Πολυκανδριώτης μὲ τὴ νευρώδικη τέμπερα, ἡ Ἀναγνωστοπούλου ἡ Ἀγλαΐα Παπᾶ μὲ τὶς μονοτυπίες της, ὁ Μανουσάκης, ἡ Λεο-

(Συνέχεια στὴ σελίδα 230)

Ἡ σύγχρονη ποίηση

ΚΑΗΜΟΣ ΠΑΛΙΟΣ

Τοῦ Νίκου ΚΑΡΥΔΗ

Δὲν εἶναι πὼς χάνουμε τὰ λόγια μας
ἡ λύπη κατεβαίνει ἀπὸ μακρύτερα
ἡ ἡλικία δὲν εἶναι πιὰ χτεσινή
ὁ ἕνας μιλοῦσε ὅλη του τὴ ζωὴ γιὰ ἕνα τριαντάφυλλο
ὁ ἄλλος γιὰ ἕνα ἄστρο
ἐμεῖς εἴχαμε μιὰ μικρὴ πληγὴ
σὰν ἄστρο καὶ σὰν τριαντάφυλλο
καὶ δὲν εἴπαμε λέξη.

Δὲν εἶναι πὼς χάνουμε τὰ λόγια μας
ὁ καημὸς εἶναι πολὺ παλιὸς
ὅσο κι' ἕνα βουλιαγμένο καράβι
στὴ μέση ἑνὸς ἄγνωστου ὠκεανοῦ
ὅσο κι' ἕνα σκέπασμα φέρετρου
ὄρθιο πίσω ἀπὸ μιὰ σιδερένια ὀξώπορτα
ποιὸς μᾶς εἶδε ποτὲ
νὰ δακρύσουμε ;

Δὲν εἶναι πὼς χάνουμε τὰ λόγια μας
οἱ ἀγέρηδες δὲ ζοῦν μονάχα στὶς θάλασσες
οἱ μάσκες φοριῶνται ὅλο τὸ χρόνο
ἡ ἡλικία εἶναι πάντα χτεσινή
καὶ ἡ ζωή μας ἔχει ἕνα μοναδικὸ ὄνομα,
καὶ δὲν τολμᾶμε δὲν ἀποφασίζουμε
νὰ τὸ φωνάξουμε, νὰ τὸ φωνάξουμε
ἢ καὶ νὰ τὸ ψιθυρίσουμε τὸ ὀράδυ
φιλῶντας τὸ προσκέφαλό μας

Δὲν εἶναι πὼς χάνουμε τὰ λόγια μας
εἶναι ποὺ δίνουμε τὰ χείλη μας σὲ χείλη ποὺ δὲν
μᾶς γνωρίζουν
εἶναι ποὺ δένουμε τὴν καρδιά μας μὲ στιγμὲς καὶ
δευτερόλεπτα.

ΛΕΒΕΝΤΡΑ ΜΟΥΣΑ

Τοῦ Γιάννη ΔΑΛΛΑ

Μὲ κούρασε ἡ φτηνή σας Μοῦσα, ἀνθρῶποι.
Φανταχτερές μου ρίμες, μέτρα πρῶτα.
Παζάρια, τσίρκα τἄχεις καταπόπι,
σὰν Κοκότα.

Ἔτοῦτα τὰ πλατειὰ μεγάλα πλάνα,
τοῦ στίχου ἡ φτερωτὴ δὲν τὰ προφτάνει.
Ποιὸς τὴν τραχειά, ἀχεράκωτη καμπάνα
θὰ σημάνει;

Νὰ συνναντεῖ ἡ καινούργια ἀνταρτοσκάλα,
τούμπανα σὲ φαράγγια ἢ σὲ κλεισούρα.
Χιλιάδες ἀντρειωμένοι, μὲ καβάλλα
καὶ πεζούρα.

Ὀνόματα βαρειά, πεντάξια κι' ἅγια.
μελετημένα πρόσωπα κι' ἀχνάρια.
Συντρόφοι καπετάνοι στὰ μουράγια,
παλληκάρια.

Μπαροτιασμένα κράκουρα κι' ἀντήλια.
Ἄστρα, τὰ σύρματά σου πατημένα!
—Φτωχολογιὰ ποὺ τίμησες τὰ σπήλια,
Καὶ Κομμένα.

Καὶ μιὰ ξωμάχα ποὖχε ζαλιγκώσει
τὸν Ἀγώνα ψηλά, λυκοδυζάχτρα.
Τέσσερα χρόνια ὡσπὸ νὰ ξεφαντώσει
μὲ τὰ σκιάχτρα.

Κατακαπνοῦ τὰ μέτρα μου!.. Θὰ πιασω
νὰ συντροφιάσω μ' ἕναν μές τὰ λόγκα
τὸ γκρὰ ἀπ' τὸ γεροδρὸ θὰ ξεκρεμάσω
ποὺ ἀντιβόγγα.

Θὰ ὄγω ψηλὰ στὰ διάσελα μαζύ του
νὰ μολογᾶ, καὶ γὼ προτοῦ τὸ πάρω,
θὰ σκούξω στὴν ἀλέρωτη τιμή του
μ' ἕνα σμπάρο.

Τὸ ξένο διήγημα

ΤΟ ΧΑΜΕΝΟ ΕΓΓΡΑΦΟ

Τοῦ Ρώσου συγγραφέα Νικολαΐ ΓΚΟΓΚΟΛ

"Ωστε θέλετε νὰ σᾶς ἀνιστορήσω κάτι ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ παποῦ; Καὶ βέβαια γιατὶ νὰ μὴ σᾶς διασκεδάσω μὲ κανένα ἀνέκδοτό του: "Ἐχ, παλιά μου χρόνια, παλιὰ χρόνια μου. Τί χαρά, τί ἱκανοποίηση ποὺ νοιώθει ἡ καρδιά σὰν ἀκούει γιὰ κάτι ποὺ συνέβηκε ἐδῶ καὶ πολὺ καιρό, ἐδῶ κι' ἀμέτρητους μῆνες. Σὰ μάλιστα ἀνακατευτεῖ καὶ κανένας συγγενὴς, γέρο παποῦς ἢ πρόπαππος, ἔ, τότε ἄστα; Μὰ τὴ μεγαλομάρτυρα Βαρβάρα ἂν δὲν τὸ θαρεῖς πῶς ὅλα ὅσα ἀφουγκράζεσαι, τὰ κατάφερες ἐσὺ ὁ ἴδιος, σὰ νὰ τρύπωσες μέσα στὴν ψυχή του ἢ νὰ σαλεύει μέσα σου ἡ ψυχὴ ἐκεινοῦ.

Σὰν τί λοιπὸν νὰ σᾶς ἀνιστορήσω; Τί νὰ μοῦρθει τώρα, ἔτσι, στὰ καλὰ καθούμενα στὸ μυαλό; "Α, ναί καλά... Θὰ σᾶς πῶ πῶς ἔπαιξε χαρτιὰ ὁ παποῦς μου μὲ τὰ ξωτικά. "Ὅμως σᾶς τὸ λέω ἀπὸ τὰ πρὶν, μὴ μὲ διακόψετε, παιδιά, γιατὶ θὰ τὰ μπερδέψω καὶ δὲ θὰ καταλάβετε τίποτα.

Κάποτε λοιπόν, τοῦ κατέθηκε τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν κοζάκων νὰ στεῖλει ἕνα Ἔγγραφο ἐμπιστευτικὸ στὴν Τσαρίνα. Ὁ τότε γραμματέας τοῦ Συντάγματος, φώναξε τὸν παποῦ μου ποὺ λέτε, καὶ τοῦπε πῶς ὁ ἴδιος ὁ ἀρχηγὸς τῶν κοζάκων τοῦ παραγγέλνει νὰ ἑτοιμαστεῖ γιὰ νὰ πάει τὸ Ἔγγραφο στὴν Τσαρίνα. Ὁ παποῦς μου, τὸ λοιπὸν, ἑτοιμάστηκε ἀμέσως, ἔρραψε τὸ Ἔγγραφο μέσα στὸ σκοῦφο του χαλίνωσε τ' ἄλογό του, ἀποχαιρέτησε τοὺς δικούς του καὶ ξεκίνησε.

Τὴν ἄλλη μέρα, πρὶν ἀκόμα λαλήσει ὁ κόκορας, ὁ παποῦς ἔφτασε στὸ Κονοτόπ! Ἐκεῖνη τὴ χρονιὰ εἶχαν πανηγύρι. Ἦταν ὅμως πολὺ πρωΐ κι' ὅλοι κοιμόνταν ξαπλωμένοι κατάχαμα.

Ὁ γέρος μας σταμάτησε, γιὰ νὰ τὰ ξετάσει ὅλα, καλὰ-καλά. Στὸ μεταξὺ, κάτω ἀπὸ τὰ ὑπόστεγα καὶ μέσα στὶς σκηνὲς ὁ κόσμος ἄρχισε νὰ ξυπνᾶ. Οἱ Ἑβραῖες χτυποῦσαν τὰ γυαλικά τους, ὁ κάπνὸς ἀπὸ τὶς φωτιὲς ὑψωνόταν δαχτυλίδια ἐδῶ κι' ἐκεῖ κι' ἡ μυρουδιὰ ἀπὸ τὶς ζεστὲς πῆττες ξαπλώθηκε σ' ὅλο ἐκεῖνο τὸ κατάλυμα. Ὁ παποῦς θυμήθηκε πῶς βὲν εἶχε μαζί του μήτε σπίρτα μήτε καπνὸ. Κόπιασε λοιπὸν ν' ἀγοράσει ὅ,τι τοῦ χρειαζόταν. Δὲν προχώρησε καλὰ-καλὰ εἴκοσι βήματα κι' ἀνταμώνει ἕναν ζαπορόζετς. Γλεντζὲς! Φαινόταν ἀπὸ τὸ μοῦτρο του. Φόραγε κόκκινο, σὰν τὴ φωτιὰ σαλβάρι, γαλάζιο σάκκο καὶ χρωματιστὸ ζουνάρι· στὸ πλευρὸ τὸ σπαθί του κι' ἡ πίπα του δεμένη σὲ λεπτὴ χάλκινη ἁλυσίδα ποὺ κρεμόταν ἴσαμε τὶς φτέρνες του. Σωστὸς κοζάκος ζαπορόζετς!! "Ἐχ, λαὸς μιὰ φορὰ! Τόνε βλέπεις καὶ στέκεται ἐκεῖ δὰ λεβεντόκορμος χαϊδεύοντας μὲ τὰ δάχτυλα τὰ μακριὰ λεβέντικα μουστάκια του, ἔπειτα, στ' ἄξαφνα δίνει μιὰ, στριφογυρνᾶ στὶς φτέρνες του καὶ τραβάει... Ἔχ! Καὶ νὰ τόνε δεῖς πῶς χορεύει.

Λοιπὸν ἔτσι συναπαντήθηκαν οἱ δυό τους. Λόγο μὲ λόγο — θέλει πολὺ κανένας, γιὰ νὰ γνωριστεῖ μ' ἕναν ἄνθρωπο;— φλυαρία στὴ φλυαρία, ὁ γέρος ἔφτασε νὰ ξεχάσει πῶς ἔπρεπε νὰ φύγει. Κατόπι τόρριξαν στὸ πιοτό. Καμμιὰ φορὰ λοιπόν ἀφοῦ βαρέθηκαν νὰ σποῦν τσουκάλια καὶ νὰ πετᾶνε τὰ χρήματά τους μέσα στὸν κόσμο, ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ, συμφώνησαν οἱ δυὸ φίλοι νὰ μὴ χωρίσουν καὶ νὰ συνεχίζουν μαζὶ τὸ ταξίδι.

Τὸ ἰσούρυπο εἶχε πέσει ἀπ' ὥρα, σὰν ἄρχισαν τὸ δρόμο καὶ ξανοίχτηκαν στὰ χωράφια. Ὁ ἥλιος ἔγερνε, νὰ ἡσυχάσει, ποὺ καὶ ποὺ ἀντιφέγγιζε ρόδινα. Τὰ χωράφια σπαρμένα, φάνταζαν σὰν τὰ γιορτινὰ κοριτσίστικα φουστάνια. Τὸν ζαποροζετς μας τὸν ἔπιασε μιὰ πάρλα! Θέ μου φύλαγε! Ὁ παποῦς μου κι' ἕνας ἄλλος γλεντζὲς ἀκόμα, ποὺ κόλλησε στὴν παρέα τους ἄρχισαν ν' ἀναρωτιόνται μπὰς καὶ μπῆκε ὁ διάβολος μέσα του. Ποῦ τἄβρισκε ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ξεστόμιζε; Οἱ ἱστορίες, τὰ παραμύθια καὶ τ' ἀνέκδοτά του ἦσαν τόσο ἀπίστευτα καὶ παράξενα ποὺ ὁ γέρος μου πολλὲς φορὲς βάσταγε τὴν κοιλιά του, ἀπὸ τὰ πολλὰ τὰ γέλια. "Οσο ὅμως περνοῦσε ἡ ὥρα τόσο σκοτείνιαζε καὶ τόσο μπερδεύονταν τὰ λεγόμενά του. Στὸ τέλος ὁ πολυλογάς μας σώπασε, ἀνατριχιάζοντας στὸ παραμικρὸ ψιθύρισμα, ποὺ ἀναβινόταν μέσ' ἀπὸ τὰ κλαριά.

— "Ε, ἔ! Πατριώτη! "Αρχισες. Βλέπω, στ' ἀληθινὰ νὰ μετρᾶς τὶς κουκουβάγιες· τώρα πιὰ θὰ συλλογίσαι πότε θὰ φτάσεις σπίτι σου καὶ θὰ στρωθεῖς πάνω στὸ τζάκι.

— Ἀπὸ σᾶς δὲν πρέπει νὰ κρύβομαι. εἶπε ὁ ζαποróζετς στρέφοντας καὶ καρφώνοντας τὰ μάτια πάνω τους. Ἐμένα ἡ ψυχή μου, νὰ τὸ ξέρεις, εἶναι ἀπὸ καιρὸ πουλημένη στὸ διάβολο.

— Τώρα κάτι μᾶς εἶπες καὶ αὐ! Καὶ ποιὸς στὴ ζωή του, λίγο-πολὺ δὲν εἶχε πᾶρε-δῶσε μὲ τὸν ὀξαποδῶ; Γι' αὐτὸ ἴσα-ἴσα πρέπει νὰ γλεντᾶμε, ὅσο μποροῦμε πιὸ πολύ.

—"Εχ! Ἀδέρφια, θὰ ξεφάντωνα κ' ἐγώ, ὅμως ἐτούτη τὴ νύχτα τελειώνει ἡ προθεσμία μου. "Εχ, ἀδέρφια ἔκανε ὁ ζαποróζετς, χτυπώντας τους στοὺς ὤμους. "Ε, μὴ μὲ προδώσετε. Μὴν κοιμηθεῖτε μιὰ νύχτα. Δὲ θὰ σᾶς ξεχάσω ποτέ.

Πῶς νὰ μὴν ὑποστηρίξει κανένας ἕναν ἄνθρωπο μὲ τέτοιο σεβντᾶ; Ὁ παποῦς εἶπε πῶς τὄχε καλύτερο νὰ τοῦ κόψουν τὴν τούφα τῶν μαλλιῶν ποὺ ἀπόμενε στὴν κούτρα του, παρὰ ν' ἀφήσει τὸ διάβολο νὰ μυριστεῖ μὲ τὴ σκυλίσια μούρη του τὴν ψυχὴ ἑνὸς χριστιανοῦ.

Οἱ κοζάκοι μας θὰ συνέχιζαν τὸ ταξίδι τους ἂν δὲν σκοτείνιαζε τόσο πολύ. Μακρυά, στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου τρεμούλιαζε κάποιο μικρὸ φῶς καὶ τ' ἄλογα, σὰ νὰ μάντευαν μιὰ σύντομη ξεκούραση, βιάζονταν νὰ τὸ φτάσουν, στηλώνοντας τ' αὐτιά τους καὶ τεντώνοντας τὰ μάτια τους μέσα στὸ σκοτάδι! Τὸ φῶς πάλι ἦταν σὰ νἄρχεται καταπάνω τους καὶ νά, ποὺ σὲ λίγο μπροστὰ στοὺς κοζάκους μας φάνηκε μιὰ ταβερνοῦλα, γυρμένη στόνα πλάϊ, λὲς κ' ἦταν γριὰ ποὺ θγῆκε μισομεθυσμένη ἀπὸ βαφτίσι.

Ὁ παποῦς παράγγειλε ἀρκετὸ πιοτὸ καὶ γιὰ τοὺς τρεῖς τους. Πῆγε κατόπι μὲ τὴν παρέα του στὴν ἀποθήκη κι' ἐκεῖ ξάπλωσαν στὴ σειρά. Προτοῦ ἀκόμα κάνει ὁ παποῦς νὰ γυρίσει ἀπὸ τ'ἄλλο του πλευρὸ, βλέπει τοὺς ἄλλους δυὸ συντρόφους του νὰ τὸν ἔχουν πάρει. Γιὰ νὰ διασκεδάσει λοιπὸν τὴ νύστα του, ἄρχισε νὰ κόβει βόλτες ἀνάμεσα στὰ δέματα. Ἔπειτα πῆγε νὰ δεῖ καὶ τ' ἄλογα. Κάπνισε καμπόσες πίπες ἴσαμε πού, στὸ τέλος ξαναγύρισε καὶ κούρνιασε κοντὰ στοὺς φίλους του. Παντοῦ βασίλευε σιγή. Γιὰ μιὰ στιγμὴ, τότε, τοῦ φάνηκε πῶς εἶδε ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν πιὸ κοντινὸ σωρὸ νὰ προβάλουν κάτι σταχτιὰ κέρατα. Τότε τὰ μάτια του ἄρχισαν νὰ κλείουν τόσο, ποὺ ἀναγκάστηκε νὰ τὰ τρίβει μὲ τὶς γροθιές του καὶ νὰ τὰ βρέχει μὲ τὴ βότκα ποὺ τοῦ περίσσευε. "Ὅμως, μόλις ἔβλεπε λιγάκι πιὸ καθαρὰ τὰ κέρατα ξαφανίζονταν ἀπὸ μπροστά του. Σὲ λίγο ξαναπρόβαλλε πάλι ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φορτώματα τὸ ξωτικό. Ὁ παποῦς στήλωνε ὅσο πιὸ πολὺ μποροῦσε τὰ μάτια του, ἡ καταραμένη ὅμως νύστα τὰ τύλιγε ὅλα μπροστά του σὲ μιὰ καταχνιά. Τὰ χέρια του σιγὰ-σιγὰ ἀπόμειναν ἀκίνητα, τὸ κεφάλι του ἔγειρε στὸ στῆθος κ' ἕνας βαθὺς ὕπνος τὸν συνεπῆρε. Ἔτσι ποὺ κατρακύλισε κατάχαμα, σὰ σκοτωμένος. Κοιμόταν λοιπὸν ἴσαμε ποὺ πύρωσε ὁ ἥλιος τὴν ξουρισμένη του κεφάλα καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ ξαναστηλωθεῖ στὰ πόδια του. Τεντώθηκε κάνα δυὸ φορὲς ἔξω-σε τὴν πλάτη του καὶ πρόσεξε πῶς τὰ φορτώματα δὲν ἦσαν τόσο πολλὰ σὰν καὶ χτὲς βράδυ. Ἔρριξε τότε μιὰ ματιὰ γιὰ τοὺς δικούς του. Ὁ κοζάκος κοιμόταν ἀκόμα, ὁ ζαποróζετς ὅμως πουθενά. Ρώτησε γύρω του, μὰ κανένας δὲν ἤξερε νὰ τὸν πληροφορήσει. Μονάχα τὸ σακκάκι του ἀπόμενε χάμω, στὸν τόπο ποὺ κοιμήθηκε ἀπὸ βραδύς. Ὁ τρόμος κ' ἡ ἔγνια τότε συνεπῆραν τὸν παποῦ. Τράβηξε ἀμέσως γιὰ νὰ δεῖ τ' ἄλογα. Κάπνὸς τ' ἄλογα! Οὔτε τὸ δικό του, οὔτε τοῦ ζαποróζετς.

— "Ε! Τί νὰ κάνω, μουρμούρισε. "Ας πάω μὲ τὰ πόδια.

"Εκαμε ν' ἁρπάξει τὸ σκοῦφο του, μὰ ποῦ σκοῦφος; Χάθηκε... Ὁ παποῦς ἄρχισε νὰ στολίζει τὸ διάβολο μ' ἕνα σωρὸ ἐπίθετα πού, τὸ δίχως ἄλλο θὰ τὸν ἀνάγκαζαν νὰ φτερνίζεται κάθε λίγο καὶ λιγάκι μέσα στὴν κλασή του. Μὲ τὶς βλαστήμιες ὅμως λίγα πετυχαίνει κανεὶς. Τὸ σβέρκο του ὅσο καὶ νὰ τὸν ἔξυνε δὲν τοῦ κατέβαινε καμμιὰ ἰδέα. Τί νὰ κάνει λοιπόν; Ρίχτηκε νὰ βρεῖ στοὺς ἄλλους τὸ μυαλὸ ποὺ τοῦλειπε. Μάζεψε ὅλους τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἦσαν στὸ καπελειό, τοὺς ψαράδες, τοὺς ἐμπόρους καὶ τοὺς ὀ-αβάτες καὶ τοὺς εἶπε τὸ καὶ τό, αὐτὸ τὸ κακὸ ἔχω πάθει... Οἱ ἔμποροι συλλογιστῆκαν κάμποσην ὥρα ἀκουμπώντας τὰ σαγόνια στὶς βίτσες τους, στριφογύρισαν τὰ κεφάλια τους καὶ συμφώνησαν, ὅλοι μαζί, πῶς ἕνα τέτοιο θαῦμα δὲν τὸ ἐανάκουσαν στὴν ὀρθόδοξη γῆ: τὸ νὰ κλέψει δηλαδὴ τὸ Ἔγγραφο τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν κοζάκων ὁ διάβολος. "Αλλοι μάλιστα πρόσθεσαν πῶς ἂν σοῦ κλέψει τίποτε ὁ διάβολος ἢ ἕνας Μοσχοβίτης, τρέχα γύρευέ το κατόπι, ὅσο θέλεις. Μονάχα ὁ ταβερνιάρης σὼπαινε στὴ γωνιά του. "Οταν σωπαίνει ἕνας ἄνθρωπος, αὐτὸ πάει νὰ πεῖ πῶς μαζεύει πολλὰ σωστὰ πράμματα στὸ μυαλό του. Ὁ ταβερνιάρης ὅμως δὲν ἦταν τόσο χουβαντᾶς στὰ λόγια κι' ἂν ὁ γέρος μας δὲν τ' ἀποφάσιζε νὰ τοῦ δώσει κάτι τίς, ἀκόμα θὰ στεκόταν τζάμπα μπροστά του.

— Θὰ σοῦ πῶ, μὲ ποιὸ τρόπο θὰ βρεῖς τὸ Ἔγγραφό σου, τοῦ εἶπε, τραβώντας τον παράμερα.

Ὁ γέρος μας ἔνοιωσε ν' ἀλαφρώνει ἡ καρδιά του.

— Σὲ βλέπω, τὸ νοιώθω ἀπὸ τὰ μάτια σου πὼς εἶσαι κοζάκος κι' ὄχι γυναῖκα. "Ὅμως κοίτα καλά! Πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ κρασοπουλειὸ εἶναι ἕνας δρομάκος ποὺ στρίβει δεξιά, γιὰ τὸ δάσος. Νᾶσαι ἕτοιμος, μόλις σουρουπώσει. Μέσα στὸ δάσος ζοῦν ἀτσίγγανοι ποὺ βγαίνουν ἀπ' τὶς σπηλιές τους τὰ μεσάνυχτα καὶ δουλεύουν σίδερο στ' ἀμόνι. Πρέπει ὅμως ἡ νύχτα νἄναι πολὺ σκοτεινὴ γιατὶ μόνο τέτοιες νύχτες βγαίνουν τὰ ξωτικά, πηγαίνοντας καβάλλα πάνω σὲ μαστιές. Τώρα τό τί φτιάχνουν δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ξέρεις. Θ' ἀκούσεις στὸ δάσος πολλὰ χτυπήματα. Ἐσὺ ὅμως νὰ μὴ τραβήξεις κατακεῖ ποὺ θ' ἀκούγονται. Νὰ πάρεις ἕνα τοσοδούλη δρομάκο ποὺ θὰ βρεθεῖ μπροστά σου δίπλα σ' ἕνα καμμένο δέντρο. Νὰ τὸ πάρεις αὐτὸ τὸ δρομάκι καὶ νὰ τραβήξεις ἴσαμπρὸς. Νὰ πᾶς νὰ πᾶς... Στὸ δρόμο θὰ σ' ἀγκυλώνουν τ' ἀγκάθια καὶ θὰ σ' ἐμποδίζουν τὰ κλαριὰ ἀπὸ τὰ δέντρα, ἐσὺ ὅμως θὰ σταματήσεις μονάχα σὰ φτάσεις σ' ἕνα μικρὸ ποταμάκι. Ἐκεῖ θὰ δεῖς ἐκεῖνο ποὺ θές.

Ὁ συχωρεμένος ὁ παποῦς μου ἦταν ἕνας ἄνθρωπος — ὄχι ποὺ νὰ τὸ παινευτεῖ κανείς — ὅμως φόβος δὲν ἤξερε τί πάει νὰ πεῖ. "Ὅμως ἔνοιωσε μιὰ τρεμοῦλα σ' ὁλάκερο τὸ κορμί, μόλις προχώρησε μέσα στὸ ἔρημο δάσος καὶ μάλιστα μιὰ νύχτα τόσο σκοτεινή. Ψηλά, πολὺ ψηλὰ ἀκουγόταν πάνω στὶς κορφὲς τῶν δέντρων ὁ ἀγέρας, ποὺ σφύριζε. Καὶ νά, ποὺ ξαφνικὰ φυσῆξε ἕνας κρύος ἀγέρας.

Τὴν ἴδια στιγμὴ ἀκούστηκε ἕνας κρότος στὸ δάσος, σὰ νὰ χτυποῦσαν μαζὶ ἑκατὸ σφυριά. Τὸ κεφάλι του ζαλίστηκε. Μιὰ λάμψη ἀντιφέγγισε σ' ὅλο τὸ δάσος κι' ἔσβυσε κατόπι, τὴν ἴδια στιγμὴ. Ὁτὲ πρόλαβε νὰ ξεχωρίσει ἕνα μονοπάτι, ποὺ ξετυλιγόταν ἀνάμεσα στοὺς θάμνους. Νάτο καὶ τὸ καμμένο δέντρο· νάτα καὶ τὰ βατόκλαρα. "Ολα καθὼς τοῦ τάχε πεῖ ὁ ταβερνιάρης. "Οχι, δὲν τὸν γέλασε. Ξαφνικὰ ξεχώρισε ἀνάμεσά τους ἕνα μικρὸ ποταμάκι, κατάμαυρο σὰν κορακόφτερο καὶ κατάντικρυ εἶδε ν' ἀνάβει ἕνα φῶς. Νάτο καὶ τὸ γεφυράκι.

— "Ε, ἀπὸ δῶ πάνω μόνο μιὰ διαβολόσουστα μπορεῖ νὰ περάσει, βλαστήμησε ὁ γέρος. Ὡστόσο τόλμησε νὰ τὸ πατήσει ἄφοβα κι' ὅσο νὰ πεῖς κίμινο βρισκόταν στὴν ἀντίπερα ὄχθη. Τότε μόλις πρόσεξε, πῶς ὁλόγυρα ἀπὸ τὸ φῶς κάθονταν ἄνθρωποι μὲ μουντζουρωμένες φάτσες. Τοὺς χαιρέτησε βαθειὰ καὶ τοὺς εἶπε:

— Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς βοηθήσει καλοί μου ἄνθρωποι...

Οὔτ' ἕνας τους δὲν ἀπάντησε στὸ χαιρετισμό του. Κάθονταν ἐκεῖ χάμου σιωπηλοί κ' ἔρριχναν κάτι πάνω στὴ φωτιά. Πιὸ πέρα ἦταν μιὰ θέση ἀδειανή. Ὁ παποῦς χωρὶς πολλὴ σκέψη πῆγε καὶ κάθησε, κοντὰ στὴ φωτιά. Τὰ μουτζουρωμένα μοῦτρα μιλιά.

"Εβαλε τὸ χέρι στὴν τσέπη, ξετρύπωσε τὴν πίπα του, ἔρριξε μιὰ ματιὰ τριγύρω. Κανένας δὲν τὸν πρόσεχε... Ἀποφάσισε τὸ λοιπὸν νὰ μιλήσει.

— Νὰ σᾶς παρακαλέσω... νὰ δὲ θέλω νὰ σᾶς προσβάλλω... Βλέπετε ἔχω πίπα μὰ δὲν ἔχω, πῶς νὰ σᾶς τὸ πῶ, μὲ τί νὰ τὴν ἀνάψω.

Τὰ λογίς — λογίς μοῦτρα φάνηκαν νὰ τοῦ ζητοῦν κάτι, ἁπλώνοντας μάλιστα καὶ τὰ χέρια τους. Ὁ γέρος πῆρε κάβο. Χούφτωσε ὅσα λεφτὰ εἶχε καὶ δὲν εἶχε καὶ τοὺς τὰ πέταξε καὶ βῶς πετᾶνε κόκκαλα στὰ σκυλιά. Μόλις λοιπὸν, ποὺ λέτε, τοὺς πέταξε τὰ λεφτά, ὅλα γυνῆκαν γῆς μαδιάμ μπροστά του: Τροντάχτηκε ἡ γῆς καὶ λίγο ἔλειψε νὰ γκρεμοτσακιστεῖ κι' ὁ ἴδιος στὴ μέση τῆς κόλασης.

— Μανούλα μου, ἔκανε ὁ γέρος κοιτώντας καλὰ-καλὰ τριγύρω του. Τί θαῦμα ἦταν πάλι αὐτό! Μητ' ἕνα ἀπὸ τὰ παλιόμουτρα φαινόταν πουθενά. Γύρω του, παντοῦ ἦταν ἕνας κόσμος ἀπὸ μάγισσες πολλές μὰ τόσο πολλὲς σὰν τὸ χιόνι ποὺ πέφτει παραμονὴ Χριστούγεννα. Ἦσαν ὅλες στολισμένες, πασαλειμένες, σὰν τὶς ἀρχοντοποῦλες τοῦ πανηγυριοῦ. Χόρευαν σὰ μεθυσμένες κάποιο σατανικὸ χορό. Θέ μου, τί σκόνη ποὺ τὴ σήκωναν! Τρεμούλα ποὺ θάπιανε κάθε Χριστιανό μονάχα νἀβλεπε πόσο ψηλὰ χοροπηδοῦσε τοῦτο τὸ συνάφι τοῦ διαβόλου! Μόλις ξεχώρισαν τὸν παποῦ τρέξαν στὴ στιγμὴ κοντά του, ζητῶντας νὰ τὸν φιλήσουν. Ὁ παποῦς τὶς ἔφτυσε, τόση ἀηδία τὸν εἶχε πιάσει! Στὸ τέλος τὸν βάλανε μὲ τὸ στανιὸ μαζὶ τους στὸ τραπέζι.

— "Ε; Αὐτὸ μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι καὶ τόσο κακό, συλλογίστηκε ὁ παποῦς βλέποντας πάνω στὸ τραπέζι ἕνα γουρουνόπουλο ψητό, λογίς—λογίς σαλάμια, μιὰν ὀρεχτικὴ σαλάτα ἀπὸ λάχανο κ' ἕνα σωρὸ γλυκίσματα. Φαίνεται πὼς αὐτὰ τὰ καθάρματα τοῦ διαβόλου δὲν νηστεύουν καθόλου...

Αὐτὰ τἄπε ἀέα του κι' ἔπαιρνε μὲ τρόπο ὅτι ἔβρισκε μπροστά του. "Ετρωγε μὲ μεγάλην ὀρεξη ὁ συχωρεμένος καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔβγαζε ἀπὸ τὸ στόμα του τσιμουδιά. Κάποια στιγμὴ τραθῆξε κοντὰ του μιὰ πιατέλα μὲ κομμένο λαρδὶ καὶ χοιρομέρι, πῆρε ἕνα μεγάλο πηρούνι, λίγο μικρότερο ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μεταχειρίζεται ὁ μουζίκος γιὰ ν' ἀνακατεύει τὸ σανό, κάρφωσε ἕνα μεγάλο κομμάτι κ' ἑτοιμάστηκε νὰ τὸ βάνει στὸ στόμα του. "Οπου, ἄξαφνα τί νὰ δεῖ; Ἡ μπουκιὰ χώθηκε σ' ἕνα ξένο στόμα. Αὐτὸ τὸ ξένο στόμα βρέθηκε νά, δίπλα ἀκριβῶς στ' αὐτιά του ἄκουγε κιόλας τὸ μάσσημα τῶν δοντιῶν του, ποὺ ἀκουγότανε κ' ἔσαμε τὴν ἄλλην ἄκρη τοῦ τραπεζιοῦ.

Ὁ παποῦς δὲν ἔδωσε ξεχωριστὴ σημασία. Κάρφωσε ἔν' ἄλλο κομμάτι, νὰ ποὺ τάγγιζε κιόλας στὰ χείλη του, ὅταν τὸ βλέπει νὰ πηγαίνει κι' αὐτὸ στὸ ξένο στόμα. Τὸ ἴδιο καὶ τὴν τρίτη φορά. "Αρχισε τότε νὰ νευριάζει Ξέχασε καὶ φόβο καὶ σὲ τί συντροφιὰ βρισκόταν, σηκώθηκε ἀπὸ τὴ θέση του καὶ γύρισε στὶς μάγισσες.

— Δὲ μοῦ λέτε; Τὸ βάλατε καλὰ στὸ νοῦ σας νὰ παίξετε μαζί μου; "Αν δὲ μοῦ φέρετε τώρα δά τὸν κοζάκικο σκοῦφο μου, νὰ μὴν εἶμαι χριστιανὸς ὀρθόδοξος ἂν δὲ σᾶς γυρίσω ἴσαμε τὸ σβέρκο τὰ γουρουνίσια μοῦτρα σας.

Δὲν πρόλαβε νὰ τελειώσει τοῦτα τὰ λόγια κι' ὅλα ἐκεῖνα τὰ ξωτικὰ πάτησαν κάτι γέλια ποὺ ὁ κοζάκος, ἀκούγοντάς τα ἔνοιωσε τὴν καρδιά του νὰ παγώνει.

— Καλά, τσίριξε μιὰ μάγισσα, ποὺ ἀπὸ τὸ κάπως ὁμορφώτερο πρόσωπό της φαινοταν ἀρχηγίνα. Θὰ σοῦ δώσουμε τὸ σκοῦφο σου, μὲ τὴ συμφωνία μονάχα νὰ παίξουμε μαζὶ τρεῖς παρτίδες χαρτιὰ τοὺς «κουτούς». Ὁ γέρος στὴν ἀρχὴ ἀρνήθηκε. Κατόπι ὅμως κάθησε νὰ παίξει.

— "Ακω δῶ, γαύγισε ἡ μάγισσα. "Αν κερδίσεις ἔστω καὶ μιὰ φορὰ, ὁ σκοῦφος εἶναι δικός σου. "Αν ὅμως καὶ τὶς τρεῖς φορὲς μείνεις «κουτός» ὄχι μονάχα τὴ σκούφια σου δὲ θὰ πάρεις πίσω, ἀλλὰ καὶ σὺ ὁ ἴδιος δὲ θὰ ξαναδεῖς τὸν ἀπάνω κόσμο.

— "Αντε, μοίρασε τὰ χαρτιὰ γριὰ στρίγγλα κι' ἂς γίνει ὅτ' εἶναι νὰ γίνει.

Μοιράσανε λοιπὸν τὰ χαρτιά. Παίρνει ὁ παποῦς τὰ δικά του τί νὰ δεῖ; Παλιόχαρτα. Ἡ στρίγγλα ὅμως ὅλο καὶ κέρδιζε. Ἀναγκάστηκε στὸ τέλος νὰ μείνει «κουτός».

Μόλις ἔχασε λοιπὸν ἀκούστηκαν ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς λογίς—λογίς φωνές.

— Κουτός, κουτός, κουτός...

— Οὔ, ποὺ νὰ σκάσεις συνάφι τοῦ διαβόλου, φώναξε ὁ παποῦς μου, φράζοντας μὲ τὰ δάχτυλα τ' αὐτιά του. «Τώρα» συλλογίστηκε «πρέπει νὰ μοιράσω ἐγὼ τὰ χαρτιά». Τὰ μοίρασε λοιπὸν. Κοίταξε τὰ χαρτιά του. Τώρα μάλιστα.

Στὴν ἀρχὴ τὸ παιχνίδι πήγαινε περίφημα. Ἡ μάγισσα εἶχε πεντάρια καὶ ρηγάδες. Ὁ γέρος ἔμεινε μ' ὅλο κόζια στὰ χέρια. Ρίχνει ἡ μάγισσα ἕνα ρήγα, δόστου κι' ὁ γέρος ἕνα κόζι ἀπὸ πάνω

— "Ε, χέ, χέ, δὲν παίζεις σὰν κοζάκος! Μὲ τί τὸ σκέπασες πατριώτη;

— Πῶς, μέ τί;.. Μὲ κόζι!

— Μπορεῖ ἐσεῖς νὰ τὰ λέτε αὐτὰ κόζια ἐμεῖς ὅμως δὲν τὰ λέμε ἔτσι. "Οχι!

Κοιτάζει ὁ γέρος τί ἔρριξε, τί νὰ δεῖ; Ἀπλὸ χαρτί. Τί διαβολικὸ εἶναι τοῦτο; Ξανάγινε καὶ γιὰ δεύτερη φορὰ «κουτός». "Αντε πάλι, ξελαρυγγίστηκαν τ' ἀγερικά: «Κουτός, κουτός κουτός».

Τὰ χαρτιὰ χοροπηδοῦσαν καὶ τὸ τραπέζι ἔτριξε. Ὁ κοζάκος μας θύμωσε. Ξαναμοίρασε τὰ χαρτιά, γιὰ τρίτη καὶ στερνὴ φορά. Πάλι στὴν ἀρχὴ πήγαινε σπουδαῖα. Ἡ μάγισσα ἔρριχνε πεντάρες.

Ὁ γέρος τὶς σκέπαζε κ' εἶχε στὰ χέρια του ὅλο κόζια.

— Κόζι, φώναξε χτυπώντας τὸ χαρτί του στὸ τραπέζι.

Ἐκείνη, ἀμίλητη τὸ σκέπασε μ' ἕνα ὀχτάρι.

— Μὲ τί το χτυπᾶς γριὰ διαβόλισσα νάχουμε καλὸ ρώτημα;

Ἡ μάγισσα σήκωσε τὸ χαρτί της. Ἀπὸ κάτω ἦταν ἕνα ἁπλὸ ἐξάρι.

— Εἶδες ἐκεῖ, διαβόλου ξεγέλασμα, ἔκαμε ὁ γέρος θυμωμένος, χτυπώντας τὴ γροθιά του στὸ τραπέζι.

Τὰ φέρνει τότε ὁ παποῦς τὰ χαρτιὰ κρυφὰ κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι καὶ τὰ σταυρώνει. "Επειτα τί νὰ δεῖ; Βρέθηκαν στὰ χέρια του ἄσσος ρήγας, βαλές, κόζι....

— "Ε τώρα εἶναι ποὺ θὰ μὲ βγάλεις «κουτό»; "Ε; γατόμουτρο; Μπὰς καὶ θὲς ἄσσο; Βαλές! "Ασσος!

"Ενας βρόντος ἀντήχησε σ' ὁλάκερη τὴν κάλαση. Ἡ στρίγγλα ταράχτηκε. Στ' ἄξαφνα τοῦρθε καταμουτρα τοῦ γέρου μας ὁ σκοῦφος του.

— "Οχι, αὐτὸ δὲ φτάνει φώναξε ὁ παποῦς παίρνοντας θαρρος, καθὼς ἔβαζε καλὰ τὸ σκοῦφο στὸ κεφάλι του. "Αν τώρα δά, δὲ φανεῖ μπροστά μου τ' ἄλογό μου ὁ Θεὸς νὰ μὲ κάψει ἂν δὲ σᾶς σημαδέψω ὅλους ἐδῶ μὲ τὸ σημάδι τοῦ σταυροῦ

Τότε, στὴ στιγμὴ, παρουσιάστηκαν μπροστά του τρίζοντας τὰ κόκκαλα τ' ἀλόγου του.

— Νά το τ' ἄλογό σου...

Ὁ φτωχὸς ἔκλαψε σὰ μικρὸ παιδί τὸν παλιό του σύντροφο.

— Δόστε μου γρήγορα ἔν' ἄλλο ἄλογο, νὰ φύγω ἀπὸ τὴ φωλιά σας.

Ὁ διάβολος τότε χτύπησε παλαμάκια καὶ φάνηκε ἔν' ἄλογο σὰ φωτιά, ποὺ ἀνέβασε τὸν κοζάκο μας στὸν ἀπάνω κόσμο, σὰ γρήγορο πουλί.

Στὸ μεταξὺ τρομάρα ποὺ τὴν πῆρε ὁ παποῦς βλέποντας πὼς τ' ἄλογο, χωρὶς νὰ δίνει σημασία σὲ φωνὲς καὶ σὲ χαλινάρια, τὸν ἔσερνε ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ πάνω ἀπὸ βάλτους καὶ χαράδρες. Ζαλίστηκε! Πάσχιζε νὰ κρατηθεῖ γερὰ πάνω στὴ σέλα του, μὰ ποῦ νὰ τὸ καταφέρει. Μιὰ στιγμὴ πετάχτηκε σὲ μιὰ χαράδρα μὲ τόση ὁρμὴ καὶ δύναμη, λὲς καὶ τὸν ἔρριχνε σφεντόνα. "Εμεινε ἀναίσθητος. Σὰν ἐανᾶρθε στὸν ἑαυτό του καὶ κοίταξε γύρω του, εἶχε ξημερώνει γιὰ καλά. Μπροστὰ στὰ μάτια του πρόβαλλαν γνώριμα πράμματα. Δὲν ἄργησε μάλιστα νὰ τὸ καταλάβει πὼς βρισκόταν στὴ σκεπὴ τῆς «χάτας» του. Σταυροκοπήθηκε καὶ κατέθηκε.

Τὰ παιδιά του μόλις τὸν εἶ

ΓΙΑ ΤΟ ΣΟΒΙΕΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

(Συνέχεια από τη σελίδα 224)

Ή πάλη αὐτὴ φυσικὰ βρῆκε τὴν ἔκφρασή της καί στὸ σοβιετικὸ θέατρο τῆς πρώτης περιόδου. Μερικοί μάστορες τῆς θεατρικῆς τέχνης, ὅπως λ.χ. ὁ Μέγιερχολντ πού δημιούργησε ὁλόκληρη σχολή φαντάζονταν ἐσφαλμένα τὸ δρόμο πού θὰ ἔπαιρνε τὸ Σοβιετικὸ θέατρο. Φαντάζονταν πὼς ἡ καινούργια θεατρικὴ τέχνη δὲν πρέπει νὰ ἔχει τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τὴν παλιὰ κι' ἔτσι κατέληξαν στὴν πλήρη ἄρνηση ὅλων τῶν καταχτήσεων καὶ ἀρετῶν τοῦ προεπαναστατικοῦ ρωσσικοῦ θεάτρου πού ἦταν στενὰ δεμένο μὲ τὴ θετικὴ καὶ πλούσια κουλτούρα, πού δημιούργησε ὁ ρωσσικὸς λαὸς στὸ δρόμο τῆς Ἱστορίας του. Ὁ Μέγιερχολντ διαμόρφωσε τὶς καλλιτεχνικές του ἀντιλήψεις πάνω στὶς βάσεις τῆς σκηνικῆς τέχνης τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου (ἐννοῶ τὸν πόλεμο τοῦ 1914 — 1918) ὁπότε τὸ θεατρο δὲν νιαζόταν νὰ μπεῖ τὴν ψυχὴ τοῦ θεατῆ, ἀλλὰ κυρίως προσπαθοῦσε νὰ διασκεδάσει τοὺς κουρασμένους ἀπὸ τὸν πόλεμο ἀνθρώπους. Ἡ τέχνη αὐτὴ ἦταν κυρίως ἡ τέχνη τῆς ἐξωτερικῆς σκηνικῆς φόρμας, τέχνη δίχως ψυχή πού ἀπομακρυνόταν ἀπὸ τὴ σοσιαλιστικὴ πραγματικότητα μὲ τὸ πλούσιο καὶ ὁλότελα καινούργιο περιεχόμενο, πού μέσα σ' αὐτὴν ζοῦσε ἡ χώρα. Ἡ παρακάτω ἐξέλιξη τοῦ Σοβιετικοῦ θεάτρου ἀπόδειξε τρανὰ τὰ ἄκαρπο καὶ τὸ ἄσκοπο τῆς φορμαλιστικῆς κατεύθυνσης τοῦ Μέγιερχολντ καὶ τῆς σχολῆς του, πού ἦταν μοιραία καταδικασμένη νὰ καταλήξει σὲ φορμαλιστικὸ ἐκφυλισμό. Ἀνάμεσα στὶς ἄλλες ἐκδηλώσεις αὐτοῦ τοῦ ἐκφυλισμοῦ σημειώνουμε τὰ πιὸ κατάστρεπτικὰ φαινόμενα, πού χαραχτηρίζουν τὴν τέχνη τοῦ Μέγιερχολντ: 1) τὸν πλήρη παραμερισμὸ τοῦ ἠθοποιοῦ καὶ τὴν ἀντικατάστασή του ἀπὸ τὸ σκηνοθέτη, σὰν κύριο παράγοντα τῆς θεατρικῆς παράστασης καὶ 2) τὴν ἀντικατάσταση στὴ σκηνὴ τῆς θεατρικῆς ζωγραφικῆς τέχνης, ἀπὸ τὴν ἀρχιτεχτονική. Ὁ ἠθοποιὸς ἔγινε ἄψυχο μέσα στὰ χέρια τοῦ σκηνοθέτη καὶ ἡ ἀρχιτεχτονικὴ μὲ τὶς ὀγκώδεις μάζες τῶν πλαστικῶν σκηνικῶν, μὲ τὰ χτισίματα μὲ τὶς τεράστιες σκάλες καὶ γενικὰ μὲ τὶς οἰκοδομικὲς ἐκδηλώσεις, ἔκανε σχηματική τὴν ὄψη τῆς σκηνῆς καὶ ἀφαιροῦσε ἀπ' αὐτὴν ὅλο τὸν πλοῦτο τῆς προοπτικῆς καὶ τῶν μαγικῶν συνδυασμῶν χρωμάτων, πού ἐξασφαλίζει ἡ καλὴ θεατρικὴ ζωγραφική.

Ἐνάντια στὸν φορμαλιστικὸ ἐκφυλισμὸ τοῦ Μέγιερχολντ καὶ τῶν σκηνοθετῶν τῆς σχολῆς του πάλαψαν σκληρὰ καὶ νικηφόρα οἱ πιὸ προοδευτικοὶ ἀπὸ τοὺς παράγοντες τοῦ σοβιετικοῦ θεάτρου — ἀντιπρόσωποι τοῦ καλλιτεχνικοῦ ρεαλισμοῦ μὲ τὸν περίφημο Στανισλάφσκυ ἐπὶ κεφαλῆς.

Ἀντίθετα μὲ τὸ Μέγιερχολντ πού ἐπεδίωκε κυρίως τὴν ἐξωτερικὴ φόρμα, ὁ Στανισλάφσκυ εἶναι δημιουργὸς τοῦ συστήματος, πού ὀνομάστηκε «ψυχοτεχνική». Τὸ σύστημα αὐτὸ ὁρίζει τὸν ἠθοποιὸ κύριο παράγοντα τῆς θεατρικῆς παράστασης καὶ τὸν μαθαίνει πῶς πρέπει νὰ ζεῖ στὴ σκηνή — νὰ δημιουργεῖ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Ἡ ἐξωτερικὴ τεχνικὴ πρέπει νὰ ὁδηγεῖται ἀπὸ τὴν ψυχοτεχνική, πού δίχως αὐτή, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἡ καλλιτεχνικὴ ἀλήθεια πάνω στὴ σκηνή. Ἡ μελέτη καὶ ἡ ἀπόδοση τῶν λεπτότατων ψυχολογικῶν καταστάσεων καὶ μετὰ βολῶν τοῦ ἥρωα εἶναι ἡ κύρια δουλειὰ τοῦ ἠθοποιοῦ. Ὁ Στανισλάφσκυ στήριζε τὸ σύστημά του τῆς ψυχοτεχνικῆς στὶς καλλίτερες παραδόσεις τῆς γνήσιας θεατρικῆς τέχνης ὅλων τῶν λαῶν. ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ὁ Στανισλάφσκυ ζητοῦσε σεβασμὸ γιὰ τὴν κλασσικὴ τέχνη. «Φυλάξετε τὶς παραδόσεις ! — ἔλεγε. Αὐτὴ τὴ μοιραία στιγμὴ, ὁπότε τὸ παλιὸ φεύγει καὶ τὸ καινούργιο ἀκόμα δὲν ἀναπτύχθηκε ὁλότελα, πρέπει νὰ θυμόμαστε πὼς ὑπῆρχε κάποτε ἡ ἀρχαία Τέχνη, ἀλλὰ οἱ παραδόσεις της χάθηκαν στοὺς αἰῶνες καὶ ἡ ἴδια ἡ τέχνη χάθηκε γιὰ πάντα. Ὑπῆρχε κάποτε στὴν Ἰταλία τὸ περίφημο **bel - canto** ἀλλὰ τὸ μυστικό του χάθηκε καὶ σήμερα δὲν εἴμαστε σὲ θέση νὰ τὸ ἀποκατασταθοῦμε. Φυλάξτε τὶς παραδόσεις !»

Ἡ νίκη τοῦ Στανισλάφσκυ ἀποκατάστησε στὴ θέση του τὸν ἠθοποιό, σὰν κύριο δημιουργὸ στὴ σκηνή. Ἀποκατάστησε ἐπίσης τὴ θεατρικὴ ζωγραφικὴ πού ἐξασφάλισε σήμερα στὸ Σοβιετικὸ θέατρο τὴν πρώτη θέση ἀνάμεσα στὰ παγκόσμια θέατρα, σ' αὐτὸν τὸν τομέα.

Μὰ τὸ Σοβιετικὸ θέατρο δὲν εἶναι μονάχα ὁ φύλακας καὶ ὁ συνεχιστὴς τῶν ἔνδοξων παραδόσεων τοῦ παρελθόντος. Σ' αὐτὲς τὶς παραδόσεις τὸ Σ. Θ. πρόσθεσε τὶς δικές του πού ἀντανακλοῦν τὴν καινούργια πραγματικότητα, ὅπως τὴν βλέπει ὁ καινούργιος σοβιετικὸς ἄνθρωπος. Στὴ διαμόρφωση αὐτῶν τῶν καινουργιων παραδόσεων ἔπαιξαν σημαντικὸ ρόλο οἱ σοβιετικοὶ δραματουργοί. Οἱ προοδευτικώτερες ἰδέες τοῦ κόσμου, πού τὶς ἀντιπροσωπεύει ἡ σοβιετικὴ κοινωνία καὶ ἡ ὑψηλὴ ἠθικὴ μορφὴ αὐτῆς τῆς Κοινωνίας ἀποτελοῦν τὴ γόνιμη βάση τῆς σοβιετικῆς δραματουργίας.

Ἡ Ἱστορία τοῦ Σ.Θ. εἶναι στενὰ δεμένη μὲ τὰ ὀνόματα θεατρικῶν συγγραφέων, ὅπως ὁ Β. Ἰβάνοφ. ὁ Τρενέφ, ὁ Κορνεϊτσούκ, ὁ Ἀφηνογένοφ, ὁ Ἀλεξέϊ Τολστόϊ, ὁ Κ. Σίμονοφ. ὁ Λ. Λεόνοφ, πού ἔδωσαν στὸ Σ. Θ. τὴ δυνατότητα νὰ ἐνσαρκώσει σκηνικὰ τὶς βασικὲς ἐκδηλώσεις τῆς σοβιετικῆς ζωῆς καὶ ἀκριβῶς: τὴν ἡρωϊκὴ πάλη τῆς Σ. Ε. γιὰ τὴν ἐγκαθίδρυση καὶ τὴ στερέωση τοῦ σοβιετικοῦ καθεστῶτος, τὸ σχηματισμὸ τοῦ καινούργιου ἀνθρώπου πού παίρνει ἐνεργὸ μέρος στὴ σοσιαλιστικὴ ἀνοικοδόμηση. στὴ διαμόρφωση τοῦ σοβιετικοῦ χωριοῦ. Καὶ τέλος στὴν τιτανικὴ μάχη τοῦ σοβιετικοῦ λαοῦ μὲ τοὺς χιτλερικούς.

Παράλληλα μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῶν θεμάτων ἀπὸ τὴ σοβιετικὴ πραγματικότητα τὸ Σ. Θ. κάνει πλατειὰ προπαγάνδα τῶν ἔργων πού ἀνήκουν στὴν κλασσικὴ δραματουργία. "Ὁλα τὰ σοβιετικὰ θεάτρα ἀνεβάζουν ἔργα τοῦ Ὀστρόφσκυ (ὁ μεγαλείτερος ἀριθμὸς παραστάσεων). τοῦ Γκόρκυ, τοῦ Τσέχοφ, τοῦ Πούσκιν, τοῦ Γκόγκολ, τοῦ Γριμπογιέδοφ, τοῦ Λ. Τολστόϊ τοῦ Μολιέρου, τοῦ Σίλλερ, τοῦ Λόπε ντὲ Βέγα τοῦ Γκολντόνι κ. ἄ. Ὁ Σαίκσπηρ εἶναι ἀπὸ τοὺς δημοφιλέστερους δραματουργοὺς στὴ Σοβ. Ἕνωση. Ὑπάρχει ἕνας στενὸς ψυχικὸς δεσμὸς ἀνάμεσα στὸ Σαίκσπηρ καὶ στὸν σοβιετικὸ ἄνθρωπο, πού βλέπει στὸν μεγάλο δραματουργὸ τὸν συγγενῆ, τὸν σύγχρονό του, τὸν μεγάλο ρεαλιστή.

Ἡ ἐθνικὴ πολυμορφία εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς οὐσιώδικες πλευρὲς τῆς σοβιετικῆς θεατρικῆς κουλτούρας. Οἱ θεατρικὲς «δεκάδες» τῶν ἐθνικοτήτων (εἴδος φεστιβάλ ἀπὸ 10 παραστάσεις), πού ὀργανώνουναι στὴ Μόσχα μὲ σκοπὸ τὴν ἐπίδειξη τῆς Τέχνης τῶν ἀδελφικῶν δημοκρατιῶν ἔγιναν ἀναφαίρετο μέρος τῆς καλλιτεχνικῆς ζωῆς τῆς πρωτεύουσας. Σ' αὐτὲς τὶς «δεκάδες» γίνεται ἀνταλλαγὴ τῆς πείρας καὶ δημιουργικὴ ἄμιλλα ἀνάμεσα στὰ θέατρα τῆς Μόσχας καὶ τῶν ἀδελφικῶν δημοκρατιῶν. Γίνεται ἐπίσης ἀνταλλαγὴ ρεπερτόριου.

Ἐπίσης χαραχτηριστικὴ γιὰ τὴ σοβιετικὴ θεατρικὴ κουλτούρα εἶναι καὶ ἡ διαμόρφωση τῶν καινούργιων εἰδῶν θεάτρου. ὅπως λ.χ. τῶν ἐπαγγελματικῶν παιδικῶν, τῶν κολχόζικων, τῶν μόνιμων καὶ τῶν κινητῶν, τῶν σι δηροδρομικῶν καὶ θαλάσσιων μεταφορῶν, τῶν μεταλλείων κ. ἄ. Τὸ θέατρο εἰσέδυσε σ' ὅλες τὶς γωνιὲς τῆς Ε.Σ.Σ.Δ.

Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Σ. Θ. στὸν πόλεμο καὶ στὴ νίκη πάνω στὸ φασισμὸ δείχνει ὅλη τὴν ἠθικὴ του δύναμη καὶ τὸ πόσο κοντὰ σ' αὐτὸ στέκεται ὁ σοβιετικὸς ἄνθρωπος. Στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου τὸ Σ.Θ. μοιραζόταν μὲ τὴν ὑπόλοιπη χώρα τὸ βάρος τοῦ μαρτύριου. Τὰ θέατρα πέρασαν ἀπὸ κινδύνους, πού ἀπεὶλουσαν τὴν ἴδια τὴν ὕπαρξή τους στὶς πόλεις τοῦ μετώπου, πέρασαν τοὺς φοβεροὺς χειμῶνες τοῦ πολιορκούμενου Λένινγκραντ, πέρασαν ἀπὸ τὴν πεῖνα καὶ τὸ κρύο. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἠθοποιοὺς χάθηκαν. Τὰ θέατρα ἔπαθαν τεράστιες ὑλικὲς ζημίες: πολλὰ ἀπ' αὐτὰ βρέθηκαν δίχως κτίρια, πού καταστράφηκαν ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμούς, ἀνατινάχτηκαν ἢ πυρπολήθηκαν ἀπὸ τοὺς γερμανούς· ἄλλα ἔχασαν ὅλο τὸν ἐφοδιασμό τους — σκηνικα, κοστούμια βιβλιοθήκες, ἔτσι ποὺ γενιόταν ἀμφιβολία, ἂν θὰ μποροῦσαν νὰ ὑπάρξουν αὐτὰ τὰ θέατρα στὸ μέλλον. Κι' ὅμως τὸ Σ. Θ. ἀντέξε σ' ὅλες τὶς δοκιμασίες καὶ ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐργάζεται στὶς ἀφάνταστες συνθήκες τοῦ πολέμου, ὅπως λ.χ. στὸ Λένινγκραντ, γιατὶ θεωροῦσαν πατριωτικὸ τοὺς καθήκοντα — νὰ μὴ σταματοῦν τὶς παραστάσεις καὶ στὶς πιὸ τραγικὲς στιγμὲς. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ, τὰ θέατρα πῆραν πάνω τους καὶ ἄλλα, συμπληρωματικὰ καθήκοντα — τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ Κόκκινου Στρατοῦ στὸ μέτωπο καὶ στὰ μετόπισθεν. Εἶναι δύσκολο νὰ ὑπερτιμήσουμε τὴ σημασία τῆς ἠθικῆς βοήθειας ποὺ προσέφερε τὸ Σ. Θ. στοὺς μαχητὲς τοῦ μετώπου καὶ στοὺς ἐργάτες τῶν μετόπισθεν. Μὲ τὴν τέχνη τους δὲν ἔδιναν μονάχα τὴν ἐκεκ:ἀση, ἀλλὰ δυνάμωναν στοὺς σοβιετικοὺς ἀνθρώπους τὴν αἰ ποδοξία τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, τὴν πίστη στὸ ἀκλόνητο τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ὁμορφιᾶς πού γι' αὐτὲς θυσιαζόταν ὁ ρωσσικὸς λαός.

Συνολικὰ δόθηκαν στὰ μέτωπα πάνω ἀπὸ 300.000 παραστάσεις καὶ συναυλίες ὅπου πῆραν μέρος πάνω ἀπὸ 32.000 ἐκτελεστές. Στὰ μετόπισθεν στὰ νοσοκομεῖα, στὰ στρατολογικὰ κέντρα κ. ἄ. δόθηκαν πάνω ἀπὸ 600.000 συναυλίες καὶ παραστάσεις. Οἱ φριχτὲς ἐντυπώσεις τοῦ πολέμου, πού ἄφιναν βαρειὰ ἴχνη στὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων ἔβρισκαν διέξοδο στὶς εὐγενικὲς συγκινήσεις τῆς Τέχνης.

Τώρα, πού ὁ πόλεμος τέλειωσε. νέα προβλήματα νέοι σκοποὶ ἐμφανίζουνται μπροστὰ στὸ Σ. Θ. καὶ στὴ σοβιετικὴ δραματουργία. Τὸ θέατρο θὰ ἐπωφεληθεῖ ἀπὸ τὴν πλούσια πεῖρα τοῦ πολέμου, ποὺ ἔμαθε τὸν κόσμο νὰ δουλεύει καθαρά, ἀποδοτικὰ καὶ μὲ γοργὸ ρυθμό. Ὅσα ἔζησε, ὅσα σκέφθηκε ὁ ρωσσικὸς λαός πρέπει νὰ ἐκδηλωθοῦν στὶς καινούργιες κατευθύνσεις τῆς θεατρικῆς δημιουργίας, στὴ βαθύτητα καὶ στὴν περιεκτικότητά της, στὴν ἱκανότητά της νὰ ὁδηγεῖ ,νὰ πείθει, νὰ ἐμπνέει.

Γιὰ τοὺς δραματουργοὺς ἦρθε ἡ στιγμὴ νὰ κατανοήσουν τὸν περίπλοκο δρόμο τοῦ ἀνθρώπου, πού κράτησε στοὺς ὤμους του τὸν ἀβάσταχτο ζυγὸ τοῦ πολέμου, χωρὶς νὰ γονατίσει καὶ πού ξεκίνησε ἀπὸ τὸ γκρεμισμένο, ἀλλὰ ἔνδοξο Στάλινγκραντ γιὰ νὰ φτάσει στὸ Βερολίνο. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς γύρισε στὴν εἰρηνικὴ ζωή. Ἡ μοῖρα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. ἡ ἠθικὴ του μορφή, τὸ βάδισμά του στὴν Ἱστορία— αὐτὰ πρέπει νὰ δείξουν στὰ ἔργα τους οἱ ρῶσσοι δραματουργοὶ ἀνάμεσα σ' ἄλλα.

Στὰ χρόνια τοῦ πολέμου ἐξαιρετικὰ μεγάλωσε στὸν ἔξω κόσμο τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ Σ. Θ. Στὰ θέατρα τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἐμφανίζουνται τὰ ἔργα τῶν σοβιετικῶν δραματουργῶν, ὁ τύπος σημειώνει τὰ νέα τῆς θεατρικῆς ζωῆς στὴν Ε. Σ. Σ. Δ.. Θγαίνουν βιβλία ἀφιερωμένα στὸ Σ.Θ. καὶ μὲ καινούργιο τρόπο διαβάζουνται τὰ ἔργα τῶν ρώσσων κλασσικῶν.

Δὲν ἔχουμε τὴν εὐχέρεια νὰ ἀναφέρουμε κι' ἄλλες ἐνθουσιώδικες κρίσεις τῶν κριτικῶν τῆς Δύσης γιὰ τὸ Σ.Θ. Θὰ περιορίμε στὰ λόγια τοῦ ἐπιφανεῖ ἀμερικανοῦ ἐπιστήμονα, καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστήμιου τοῦ Κόρνουελλς Ἔρνεστ Σίμονς, πού στὸ βιβλίο του γιὰ τὴ σοβιετικὴ λογοτεχνία, στὸ κεφάλαιο, τὸ ἀφιερωμένο στὴ σοβιετικὴ δραματουργία λέει: «Γιὰ τοὺς κριτικοὺς ἔγινε πιὰ κοινοτοπία τὸ νὰ βεβαιώνουν, πὼς τὸ Σοβιετικὸ Θέατρο εἶναι ἴσως τὸ καλλίτερο τοῦ κόσμου».

(Περίληψη ἀπὸ τὴ διάλεξη τῆς κ. Ἀλεξάνδρας Ἀλαφούζου πού γίνηκε στὰ γραφεῖα τοῦ «Ἑλληνο — Σοβιετικοῦ Συνδέσμου στὶς 28 Ἰουνίου τοῦ 1946).

ΚΡΙΤΙΚΗ

ΒΙΒΛΙΟ

Φ. ΚΕΜΕΡΙΩΤΗ: «Ἠλέκτρα», 1946

Μὲ τὴ βιογραφία τῆς Ἠλέκτρας ἀναστατώνεται μερικὰ μας πάλι μιὰ θυσιασμένη Ἑλληνίδα. Μὰ ἐδῶ μεταφερόμαστε σὲ ἄλλη ἀτμόσφαιρα, ἔντονη, δραματική, φορτωμένη ἀπὸ ἠθικὸ ἰδεαλισμό. Ἡ Ἠλέκτρα Ἀποστόλου εἶναι ἀπὸ τὶς σπάνιες ἐκεῖνες γυναῖκες πού δόθηκαν πολὺ νωρὶς στὸν κοινωνικό μας ἀγώνα, ἔλαβαν ἐνεργὸ μέρος σ' ὅλες του τὶς φάσεις, πέρασαν ἀπὸ φυλακές, ἐξορίες, μαρτύρια, δούλεψαν ἀπεάθτνα, γερὰ στὸν ἀπελευθερωτικό μας ἀγώνα καὶ στὸ τέλος πρόσφεραν ὁλοκαύτωμα τὸν ἑαυτό τους γιὰ τὸ ἐθνικό μας ξεσκλάβωμα, γιὰ τὶς λαϊκὲς ἐλευθερίες. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη ὁ τίτλος τῆς ἡρωΐδας, τῆς μάρτυρος δὲν πάει καθόλου πολὺ γιὰ τὴν Ἠλέκτρα.

Καὶ εἶναι ἀξιέπαινος ὁ Κεμεριώτης (πού δὲν ἔτυχε νὰ χάσουμε δυμβάσει τίποτε ἄλλο δικό του) γιὰ τὴν πρωτοβουλία πού αὐτή, νὰ ζωντανέψει μὲ τὴν τέχνη του μιὰ ἱστορικὴ φυσιογνωμία καὶ νὰ τὴ θέσει γιὰ παράδειγμα στὴν ἀγωνιζόμενη ἀκόμα νεότητα, σὲ ὅλον τὸ λαό μας. Σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου οἱ ἀγλῆγιδες ἄρχισαν νὰ μὲ πονηλμένοι κοινωνιοφόροι ξαναθυμοῦνται τὴν παλιά τους τέχνη, φροντίζοντας νὰ μὴ δίνουν ἀφορμὲς στοὺς ἰσχυροὺς τῆς ἡμέρας, στὴν ἠρωμοχαρία πού ὅλο δυναμώνει, ὁ νέος αὐτὸς ἀσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ κατεστασταεῖ μὲ φλέγοντα θέματα καὶ νὰ κηρύξει τὴν ἀλήθεια. Ὁ σκοπός του γίνεται ἀκόμα πιὸ σοβαρὸς, ὅταν δοῦμε πὼς ἀναγγέλλει ὁλόκληρη σειρὰ ἀπὸ λαϊκοὺς ἀγωνιστὲς καὶ ἀντάρτες πού πρόκειται νὰ τὸν ἀπασχολήσουν σὲ νεώτερες ἐκδόσεις του.

Τὸ γράψιμό του, ἀπὸ πρώτη ἄποψη, μᾶς ἰκανοποιεῖ. Διαβάζεται χωρὶς κόπο, δίνει πληροφορίες, περιγράφει. Ἔχει μπροστά του πλούσια στοιχεῖα κι ἀπ' αὐτὰ παίρνει ὅσα τοῦ χρειάζονται. Δὲν ἀφηγεῖται ὅμως ξεχωρὶς μὲ δημοσιογραφικὸ τρόπο, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ ἀνακινήσει τὸ ὑλικό του. Ἀποφεύγει τὶς ἡμερομηνίες, τὶς ἀναγραφὲς ὀνομάτων, δὲν κάνει καθαρὴ ἱστορία. Ἀλλὰ μήπως κάνει καὶ καθαρὴ τέχνη; Οὔτε τὸ ἕνα οὔτε τὸ ἄλλο. Δὲν τὸν κατηγοροῦμε γι' αὐτό, μονάχα ἐπισημαίνουμε. Τὸ εἶδος πού θὰ μποροῦσε νὰ ὀνομαστεῖ ἐκλαϊκευμένη ἱστορία ἢ λογοτεχνικὸ ρεπορτάζ ἀπ' αὐτὸ πού κι' ἄλλοι ἔκαναν τὰ τελευταῖα χρόνια, μερικοὶ μάλιστα μὲ ἀρχετὴ ἐπιτυχία.

Τέτοια βιβλία δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πὼς δὲν εἶναι χρήσιμα γιὰ τοὺς πολλοὺς ἀγαγνώστες, γιὰ ὅσους δὲν ἔχουν μεγάλες ἀπαιτήσεις ἀπ' ὅ,τι διαβάζουν. Μαθαίνουν κάτι ποὺ δὲν τὸ ἤξεραν, ἀκονίζουν ξανὰ τὶς ἰδέες τους, διαφωτίζονται καὶ φρονηματίζονται μαζί. Βλέπουν ἀνώτερά τους ἀποδείγματα, θαυμάζουν τὴν ἀκατάβλητη πίστη τους, ὑποκλίνονται, μπροστὰ σὲ τὴν αὐποθυσία τους. Συνάμα παρακολουθοῦν τὸ ρόλο ὁρισμένων «Ἑλλήνων», πού δὲν ἐδίστασαν νὰ συνεργασθοῦν μὲ τὸν κατακτητή, ἀκόμα καὶ νὰ τὸν ξεπεράσουν σὲ θηριωδία. Ὅλα αὐτὰ εἶναι πολὺ διδακτικά. γιὰ τὸν καθένα ἀπὸ μᾶς.

Ὅμως ἀπ' τὸ σημεῖο αὐτὸ ἀρχίζουν οἱ ἀντιρρήσεις· Τὸ ἀνάστημα τῆς Ἠλέκτρας ἔχει τέτοιο ψυχικὸ μεγαλεῖο, τέτοια ἀνάταση ἠθική, πού χρειάζεται ἰσοδύναμο διεμπνέα γιὰ ν' ἀποδοθεῖ. Καλὴ βέβαια εἶναι καὶ ἡ «Ἠλέκτρα» τοῦ Κεμεριώτη, γιὰ ἕνα ἁπλὸ ἀνάβασμα ὅμως. Δὲ μᾶς ἰκανοποιεῖ πέρα γιὰ πέρα. Ἔχει διακοῦνες, ἀπροσεξίες (ἀκόμα καὶ στὴν ὀρθογραφία: «σφιγγόνι» ἀντὶ «σφίγγα», «πελεκτιάσια», ἐνῷ παρακάτω—στὴν α'. σελίδα —«ἀφουάρεντα» κλπ.) ἔχει πιὸ πολὺ ἕνα φτηνὸ τάνο ἀναγνώσματος περιπετειῶς, πού καταντάει κάποτε μελοδραματικός. Ἂς προσέξει ὁ συγγραφέας αὐτὲς τὶς ἀδυναμίες που τὰ ἂς προσπαθήσει νὰ τὶς διορθώσει σιγὰ σιγά. Φανταζόμαστε πὼς ἔχει τὴ δύναμη νὰ τὸ κάμει.

Γιὰ τὴν ὥρα ἡ «Ἠλέκτρα» του εἶναι μιὰ χρήσιμη προεργασία καὶ γιὰ τὸν ἴδιον καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους. Ἀκόμα ὅμως περιμένει τὸ συγκυνημένο πεζογράφο πού μελετάντας τὴ ζωή της, θὰ τῆς στήσει κάποτε, μὲ στίχο ἢ πεζό, τὸ μνημεῖο πού τὸ ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἀγωνίστρια Ἑλληνίδα καὶ πατριώτισσα μαρτυρική.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

ΘΕΑΤΡΟ

Θέατρο Μουσούρη.
Θίασος Ἑνωμένων Καλλιτεχνῶν
Κ. ΚΟΤΖΙΑ: Τὸ ξύπνημα

"Αν πάρει κανεὶς ὑπ' ὄψη τὸ μεγαλειώδικο θέμα τῆς Ἐθνικῆς μας Ἀντίστασης, πού θίγει ὁ Κ. Κοτζιᾶς στὸ τετράπρακτο δρᾶμα του, πρέπει νὰ συμφωνήσει μαζί μας, πὼς τὸ «Ξύπνημα» εἶναι ἕνα θεατρικὸ ἔργο σὲ μικρογραφία· Ὅλα ἐκεῖ εἶναι μικρά, περιορισμένα, κάποτε μάλιστα μέχρι τοῦ σημείου νὰ νοιώθει ὁ θεατὴς τὴ στενοχώρια τοῦ ἴδιου τοῦ συγγραφέα πού δὲν ἔχει τόπο νὰ κινηθεῖ. Μὴ ζητᾶτε νὰ βρεῖτε σ' αὐτὸ τὸ δρᾶμα τὴν ἱστορικὴ ἀτμόσφαιρα ἢ τὸ ἐθνικὸ χρῶμα, σὲ ἀνώτερη καὶ πιὸ γενικὴ σημασία τῆς λέξης. Μὴ ζητᾶτε νὰ βρεῖτε ἐκεῖ μεγαλειώδικες δραματικὲς καταστάσεις, ψυχικὲς ἢ ἔστω ἐξωτερικές, μεγάλους χαραχτῆρες, πού νὰ δείχνουνται σὲ μεγάλες δραματικὲς συγκρούσεις· Τόσο περισσότερο μὴ ζητᾶτε νὰ βρεῖτε σ' αὐτὸ τὸ ἔργο -ἐκεῖνη τὴ συνθετικὴ προσπάθεια τοῦ συγγραφέα, πού ἔχει γιὰ ἀποπέλεσμα τὴ γενίκευση. Καὶ ἄπαν τὸ θέμα εἶναι τόσο μεγάλο πού πρέπει νὰ περιέχει μέσα του τὴν ἐθνικὴ ψυχὴ ἑνὸς ὁλόκληρου λαοῦ, ὅπως λ. χ. αὐτὸ τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης, ἴσως νὰ εἶναι ἀδύνατο γιὰ ἕνα συγγραφέα νὰ τὸ ἀγκαλιάσει, ἂν δὲν κάνει προσφυγὴ στὰ σύμβολα. Ὁ κ. Κοτζιᾶς ἐξετάζει αὐτὸ τὸ θέμα, μέσα ἀπὸ τὸ πρίσμα τῆς πολὺ προσωπικῆς ἐσωτερικῆς σύγχρονης ἑνὸς μικροῦ ἐργάτη, πού δρίσκεται σ' ἕνα ἀδιέξοδο, ἀνάμεσα στὴ μεγάλη ἀπαίτηση τῆς ἱστορικῆς στιγμῆς — νὰ ἀντισταθεῖ μὲ τὸ ἄπλο στὰ χέρια στὸν κατακτητὴ, ἑνώνοντας τὴν προσπάθειά του μὲ τὶς προσπάθειες τῶν γύρω του συντοπίων καὶ στὴν ἀγάπη του γιὰ τὴν οἰκογένειά του, πού εἶναι μέχρι τῆς στιγμῆς τὸ ἀνώτερο ἰδανικό του.

Τὸ δρᾶμα τοῦ Χρίστου Ἰωαννίδη, ὅπως τὸ παρουσιάζει ὁ Κ. Κοτζιᾶς, εἶναι ὑπερβολικὰ προσωπικὸ καὶ ἀσήμαντο. Ὁ πολὺ διεπαχτικὸς χαραχτήρας τοῦ ἥρωα καὶ ἡ κουραστικὴ γιὰ τὸ θεατὴ ἐσωτερικὴ ἀνάλυση πού κάνει ὁ Χρίστος ἑπάνω στὸν ἑαυτό του δὲν γίνουνται πολὺ πιστευτά, γιατὶ δὲν ἀνταποκρίνουνται στὸ γενικὸ χαραχτήρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἰδιαίτερα τῆς ἐργατικῆς μας τάξης. ὅπως αὐτὸς θρῆκε τὴν ἐκδήλωσή του ἀκριβῶς στὸ ἡρωϊκὸ κίνημα τῆς Ἐθνικῆς μας Ἀντίστασης. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο βρίσκεται ἀκριβῶς ἡ ἀδυναμία αὐτοῦ τοῦ χαραχτήρα, ἀπὸ τὴ συγγραφικὴ ἄποψη. Ἡ ἀδυναμία αὐτὴ ἠθικοποίησε δρισμένες δυσκολίες γιὰ τὸν ἐρμηνευτὴ αὐτοῦ τοῦ ρόλου — τὸν Τζίγια.

Τὸ γεγονὸς πὼς ὁ χαραχτήρας τοῦ Χρίστου δὲν εἶναι ἀντιπροσωπευτικὸς γιὰ τὴ νοοτροπία τῆς ἑλληνικῆς ἐργατικῆς τάξης ἀφαίρεσε ἀπὸ τὸ ἔργο, σὲ σημαντικὸ βαθμό, τὸ ἑλληνικὸ ἐσωτερικὸ χρῶμα καὶ τὴν ἐθνικὴ ὑπόστασή του, πού σ' αὐτὴν τόσο ταιριάζει ἡ ἡρωϊκὴ πνοή. Τὴν Ἐλλειψη αὐτῆς τῆς ἡρωϊκῆς πνοῆς δὲν μπορεῖ δέβαια νὰ ἀναπληρώσει ἕνας τόσο μικρὸς ἐπεισοδιακὸς ρόλος, σὰν τοῦ Γεωργάκη. Ἀληθινὸς ἥρωας εἶναι ὁ θεῖος τοῦ Χρίστου Παῦλος, ἀλλὰ ὁ ἡρωϊσμός του εἶναι ὁλότελα ἀτομικός, ἀνθρωπιστικῆς προσέλευσης, δίχως καμμιὰ ἰδιαίτερη ἐθνικὴ σφραγίδα. Οἱ ὑπόλοιποι τύποι εἶναι ἑλληνικοὶ περισσότερο ἀπὸ τὴν ἄποψη τῶν ἐξωτερικῶν γνωρισμάτων καὶ ὄχι μᾶς ἑναίας ἐθνικῆς ψυχῆς.

Ὁπωσδήποτε τὸ ἔργο τοῦ Κοτζιᾶ, ἀκόμα καὶ σὰν μικρογραφία θεατρικοῦ ἔργου, ἔχει πολλὲς συγγραφικὲς ἀρετὲς πού κάνουν τὸ κοινὸ νὰ τὸ παρακολουθεῖ μὲ ἐνδιαφέρο· Ἔχει καθαρὲς ἀρχιτεχτονικὲς γραμμὲς καὶ τὸ πολίτικο ἐκεῖνο προτέρημα πού λέγεται σκηνικὴ οἰκονομία. Ἡ ὑπόθεση ἐξελίσσεται ἀβίαστα καὶ σινοδεύεται ἀπὸ ἔξυπνα ὑπολογισμένους διαλόγους. Ἡ χιουμοριστικὴ διάθεση, σὲ πολλὰ σημεῖα ζωντανεύει ἐνιχάριστα τὸ ἔργο. Γενικὰ, ἀπὸ τὴν ἄποψη σκηνικῆς τέχνης, τὸ δρᾶμα τοῦ κ. Κοτζιᾶ ἔχει ὅλα τὰ ἀταραίτητα στοιχεῖα, γιὰ ν

Η ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Τὸν τελευταῖο καιρὸ ἡ γαλλικὴ κυβέρνηση προσκάλεσε στὸ Παρίσι πολλοὺς Πολωνοὺς συγγραφεῖς γιὰ νὰ ξαναστεριωθοῦν οἱ πνευματικὲς σχέσεις ἀνάμεσα στὴν Πολωνία καὶ στὴ Γαλλία. Ἀνάμεσα στοὺς Πολωνοὺς συγγραφεῖς ποὺ πήγανε στὸ Παρίσι, εἶναι ἡ Σοφία Ναλκόβσκα, ὁ Ἰβόσκιεβιτς, ὁ Μπρεζὰ καὶ ὁ Ρουντνίτσκι.

Ἀπαντώντας στὸ ἐρώτημα τοῦ Γάλλου δημοσιογράφου Ντανιὲλ Μπελὲ «Μὲ τί ἀσχολοῦνται οἱ Πολωνοὶ συγγραφεῖς;», ἡ κ. Ναλκόβσκα εἶπε:

— Μὲ πολλὰ πράγματα. Μὰ γιὰ νὰ καταλάβετε καλὰ τὰ προβλήματα ποὺ ἔχουν νὰ λύσουν οἱ Πολωνοὶ συγγραφεῖς, πρέπει νὰ σκεφτεῖτε τὴν τραγικὴ κατάσταση ποὺ ἔφερε στὴν πνευματικὴ καλλιέργεια τοῦ τόπου μας ἡ γερμανικὴ ἰσοπεδωμή.

»Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ μπήκανε στὴ χώρα μας τὰ ναζιστικὰ στρατεύματα κάπαποτάφηκαν ὅλα τὰ ὄργανα τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου. Σταμάτησαν οἱ ἐφημερίδες. Μονάχα στὴ Βαρσοβία ἔβγανε ὁ «Ταγεβρόμος», γερμανικὸ ὄργανο σὲ πολωνικὴ γλῶσσα, ποὺ ὁ λαός μας τὸν ἔλεγε χαμαιτυπρστικὰ «Κουνέβο». Ὅσοι θέματα δὲν κατεστρέφηκαν ἀπὸ τὶς μπόμπες, κλείσανε εἴτε γίνανε μποῦζι-γκὶλ. Στοὺς κινηματογράφους παίζουνε μονάχα γερμανικὰ ἔργα, διαλεγμένα προσεχτικὰ γιὰ μᾶς καὶ στοὺς τοίχους μας γραφτανε σπιχουρημένες ἐπιγραφὲς: «Μακάνα τὰ γουρούνια πάνω στὸν κηπματογοάφρο». "Ὅλα τὰ πανεπιστήμια, ὅλα τὰ σχολεῖα κλείσανε. Τὸ ἴδιο κι' ὅλες οἱ ἐλέσχες κι' οἱ ἐκπολιτιστικὲς ὀργανώσεις. Παράλληλα ὁ Γερμανὸς ἐκμηδένιζε τὰ πνευματικὰ στελέχη τῆς χώρας: ὅσοι δὲν δρίσκονταν σἐγκιμλάτοι στὰ στρατοπεδεῖα συγκεντρώσεως, παίρνανε μὲ τὴ σειρά τους τὸ δρόμο τῆς ἐξορίας ἢ τοὺς ἐκτελοῦσαν.

— Μὰ δὲν ἀντιστάθηκε ἡ παλαιωκὴ σκέψη σὲ τοῦτη τὴν ἀπειλὴ τοῦ θανάτου;

— Βέβαια, ἀπάντησε ἡ Σοφία Ναλκόβσκα. Γιὰ ν' ἀντιστοθεῖ στοὺς ναζῆδες πέρασε στὴν παρανομία. Εἴδαμε — ἂν μποροῦμε νὰ τὸ ποῦμε.. ἡσυχὰ τὰ πράγματα ἤτανε καλὰ κοριμένα — εἴδαμε πανεπιστήμια, δημοτικὰ σχολεῖα, ἀκόμα κ' ἐργαστήρια κ' εἴδαμε ἀνατομίες κὰ λειτουργοῦνε μέσα σὲ ἰδιωτικὰ διαμερίσματα μὲ τὸ πρόσχημα «παλιοκιοῦν πιανγιοῦ». Κάναμε ἀκόμα στηριωτικὴ ἐκπαίδευση παρασαιάνοντας πὼς δίνομε μαθήματα χοροῦ.. Κι' οἱ συγγραφεῖς βρήκανε καταφύγιο σ' αὐτὸν τὸν ὑπόκοσμο, ὅπου δέξανε σὲ κίνδυνο τὴ ζωή τους προσπαθώντας ἀπιλοσίσαται γ' ἀσκήσουνε τὸ ἐπάγγελμά τους. Τυπογραφεῖα σταθήκανε στὰ δάθη τῶν ὑπόγειων καὶ χάρη σ' αὐτὰ τυπωθήκανε μυστικὰ μυθιστορήματα καὶ νουβέλες. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα, δίνοντεν πολὺ συχνὰ θεάλξεις, ὅπου ἀναδειχτήκανε λαμπρὰ ταλέντα ποὺ γεννήθηκεν ἀπ' τὴν ὕδρα τὴν τραγικὰ πα' ξούσαμε. Δυσκολοῦς, πολλὰ χειδόγεια, ποὺ τίποτε δὲν θὰ μπορέσει νὰ τ' ἀντικαταστήσει, καθήκανε στὴν ἐξέγερση τῆς Βαρσοβίας, κεφκοκὰ στὴ φωτιὰ ἢ ἐξαρανισθήκανε μοῦλ μὲ τοὺς συγγραφεῖς τους. Ὕστερα οἱ ἐκπρόσωποι τῆς πολωνικῆς φιλολογίας ἤτανε ἀκόμοι. Καὶ πλάϊ 'ο' ἐκείνους ποὺ ἀνεδειχτήκανε σ'ἠν παρανομία: ποιητὲς σὰν τὴν Κασκελάτι, πολλὰ ταρσιζάνα, τὸ Λὲκ, τὸ Μπόλντ, τὸν Μπορόδιν, πλάϊ σταθῆν 'Αντρζίβα, τὸ συγγραφέα τοῦ ἀξιοσημείωτου φοιόθισου «Ἡ Νύκτα». Τὴν Κογιαθιτσίνοκα, κρατοῦμεν ἕνα χρόνο σ'ἠ φυλακὴ τοῦ Παβίδο, ποὺ ἀπὸ τὴ ζωή της ἐκεῖ μέσα ἔγραψε τὴ «Τρβλιπο». Πλάϊ σὰν Κυρὲκ, πρέπει νὰ δώσοιμε τὴ θέση ποὺ τοὺς ἀξίζει στοὺς πατριώτες ποιητὲς τοῦ Ἀσεσάλ, στὴ φούσκιη ζώνη, ποὺ θὰ σημάτιζαν ἀφ'τόσεια τὸ σφιατὸ τοῦ Κοσιοῦσκο: τὸν Πυτρασιὰν, τὸν Πάβελ Χέρτς. Ποέσεις νὰ μιλήσουμε ἀκόμα γιὰ τοὺς πολιοὺς αἰχμάλωτους, ἄπως ὁ Νοσιποροδδλιαν καὶ τοὺς συγγραφεῖς τοῦ «Σκάμεντερ» ποὺ ὅλοι τους εἴχανε ἀφήσει ἐξῶν ἀπὸ τὸν Ἰδάμπιεβιτς καὶ τώρα ξυπνιφιζοῦνε στὴν πατρίδα τους.

— Ἡ ἄνωση τῶν φιλολογικῶν αὐτῶν φαινομένων ποὺ πέρασαν ἀπὸ τὴ δοκιμασία τῆς φωτιᾶς, τὸ καθένα μὲ διαφορετικὸ τρόπο, δὲν θὰ εἶναι ἀναγκαστικὰ χωρὶς πλούσια ἀπόδοση;

— Ἡ νέα πολωνικὴ φιλολογία, διαμορφωμένη καὶ πλουτισμένη ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ ἀγάνα, ἀντιμετωπίζει τώρα στὸ δικό της τομέα — καὶ μὲ πόση καρδιά!... — τὰ προβλήματα τῆς ἀνοικοδόμησης. Ἡ ἀνοικοδόμηση εἶναι μιὰ δίνη ποὺ μᾶς συνεπαίρνει ὅλους. Περμένοντας τὸ μερίδιό μας στὶς ἀνάγκες τῆς πνευματικῆς ἐπανεκπαίδευσης, βοηθοῦμε νὰ ξαναστηθοῦνε στὰ πάτια τους οἱ μεγάλες διδλιοθῆκες, προσπαθοῦμε ἀκόμα νὰ θρέψουμε τὴν ἀπάγκη τοῦτη γιὰ πνευματικὴ κατάρτιση, ποὺ ἔχει πιάσει τὶς πολωνικὲς μᾶζες. Πρέπει πραγματικὰ νὰ μὴ κάνουμε ἀπὸ τὰ μάτια τὶς μεγάλες κοινωνικὲς μεταρρυθμίσεις ποὺ γίνανται σ'ἠ χώρα μας: ἀγρότικὴ μεταρρύθμιση, ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση κ' ἐθνικοποίηση τῶν μεγάλων βιομηχανιῶν. Αὐτὰ κυριαρχοῦνε στὴν πολωνικὴ ζωὴ καὶ φυσικὰ καὶ σπουδὲ κόλεοις τῶν διανοουμένων καὶ προσδιορίζουνε μιὰ δυναμὴ κίνηση. Τὸ ἀπαστάλεμα εἶναι πὼς ἡ πολωνικὴ φιλολογία πρέπει σήμερα ν' ἀντιπαραθεῖ σὰς δεκαπλασιασμένες ἀνάγκες ποὺ φανερώνονται στὰ πὸ βαθειὰ σπήρματα ποὺ ἔθνους. Στὴ σημερινὴ πολωνικὴ φιλολογία, παρουσιάζεται ἕνα πρόβλημα ποὺ ὑπάρχεται πλουτισμὸ σὸ μέτρο τῆς εὐρύτητάς τοῦ: νὰ γίνει «ἀφοσιώσιμη» νὰ τοὺς πολλοὺς χωρὶς νὰ χάνει τίποτα ἀπὸ τὴν αἰσθητική του ἀξία.

Ὁ Γάλλος δημοσιογράφος ρώτησε τότε τὴν Ναλκόβσκα ποιὲς φιλολογικὲς τάσεις τῆς φαίνονται πὼς ἔχουνε σημασία γιὰ τοῦτη τὴν ἀνανέωση ποὺ παρουσιάζεται σὸ κλίμα τῆς πολωνικῆς διανόησης κ' ἐκείνη, ἄφοῦ μίλησε τοὺς συγγραφεῖς ποὺ ἀναφερθήκανε παραπάνω, σταθήκε σὸ χωρισμὸς σὴ γραφεῖς, ποὺ ὁ πὸ χαρακτηριστικὸς τους ἐγκόσωπος εἶνε ὁ Ἰσιδωνὸς Πρζιμπὲς, μὲ ἐγκοσμικὴ προβλέψεις, ποὺ ἡ ποίησή του συνενώνει μαζὶ μὲ τὴ δοσιὰ καὶ μιὰ πολὺ πρωτοπορειακὴ εἴσθηση τῆς φύσεως, τὴν πὸ ξαγιανὸ σουρρεαλισμὸ στὰ πολωνικὰ γράμματα.

— Στὸ τέλος, κατέληξε ἡ κυρία Ναλκόβσκα, ὁ Πρζιμπὲς ἀντιπροσωπεύει μιὰ κίνηση ἀνάμεσα στὶς ἴλλες καὶ τὸ ἑβδομοδιάκιο περιοδικὸ ποὺ ἔγράβε ἡ ὁμάδα του «Ἡ Ὑπαιθρος», κάνει αὐτὴ τὴ στιγμὴ πολεμικὴ στὸ «Κεμίνι» ποὺ διευθύνει ὁ Ρομαντίκιο ποὺ εἶναι ἀντίθετο μ' αὐτὸ τὸν ἀρκετὰ πρωτότυπὸ ἀποκλεστικὸ ἀγροπισμό.

Ἡ κυρία Ναλκόβσκα ἔχει πάλεει σημαντικὸ ρόλο στὴ φιλολογία καὶ στὴ ζωὴ τῆς Πολωνίας. Ἔχει ἐκλεγεῖ στὸ Ἐθνικὸ Πολωνικὸ Συμβούλιο, εἶναι ἀντιπρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὰ ἐγκλήματα τῶν Γερμανῶν, εἶναι σὴ συντακτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ περιοδικοῦ «Τὸ Κεμίνι», συνεργάζεται σὲ πολλὰ περιοδικά, παίρνει μέρος σὸ κοινὸ ἔργο γιὰ τὴν ἀναγέννηση τῆς Πολωνίας καὶ περμένει νὰ ἐκδοθοῦν διὸ ἀπὸ τὰ βιβλία της: τὸ ἕνα γιὰ τὴ ναζιστικὴ πρωμοκρατία καὶ τὸ ἄλλο μυθιστόρημα μὲ τὸν τίτλο: «Τὰ βρόχια τῆς ζωῆς».

ΜΙΑ ΕΚΘΕΣΗ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 225)

νάρδου — Κατράκη — μὲ τὴν ἀ. κουαρέλλα της μὲ τὴν ὑγρὴ ἀκμὴ τῆς λιμνοθάλασσας, ἡ Κωνσταντινίδου μὲ τὸ «Καναβάλι», ἡ Πολυχρονιάδου μὲ τὸ «Φιγοῦρες τσίρκου», ὁ Κουλεντιανὸς, ἡ Ἑλένη Ζογγολοπούλου ὁ Μάρθας, ἡ Μπεκιάρη, ἡ Πασχάλη, μὲ τὶς δυὸ φίνες χαλκογραφίες κρατοῦν τὸ ἐνδιαφέρον τ ἐπισκέπτη. Τόσο λίγα ὀνόματα μέσα σὲ 65 ἐκθέτες.

Ἀνθρώπινη εἶναι ἡ κρίση καὶ τὸ πρόχειρο αὐτὸ δεχώρισμο τὴ πολὺ ὁποκειμενικὸ ἴσως γίνεται ἀπὸ ἄνθρωπο ποὺ νοιώθει νὰ τὸν δένουνε δεσμοὶ συμπαθείας μὲ ὅλους ποὺ παλεύουνε γιὰ τὴν τέχνη στὸν τόπο μας. Ἂν τὸ πυτανεύει ἡ εἰλικρίνεια θὰ πρέπει οἱ δεσμοὶ αὐτοὶ νὰ γίνουνε πιὸ γεροὶ μὲ ὅλους. Ἀλλοιῶς δὲν ἀξίζει νὰ μιλᾶμε ἀνάμεσό μας γιὰ τὴ δουλειὰ μας.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΧΤΗΣ
ΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ	ἐτήσια	12,000
	ἑξάμηνη	6.000
	τρίμηνη	3,000
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ	ἐτήσια	£ 1 σελ 10 Δολ. 6.
	ἑξάμηνη	Σελ. 15 Δολ. 3

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ:

Γερμανοῦ Παλ. Πατρῶν 8

ΑΝΩΜΑΛΙΕΣ

Ἀπὸ πληροφορίες ἀπογευματινῆς ἐφημερίδας σχετικὲς μὲ τὴν ἔκθεση ἀνασυγκρότησης τοῦ Ἐθνικοῦ θεάτρου τοῦ Διοικητικοῦ του συμβουλίου πρὸς τὸν ὑπουργὸ τῆς Παιδείας ἀναδημοσιεύουμε τὰ παρακάτω:

«Ἐπίσης προτείνει ὅπως κατὰ τὴν συγκρότησιν τοῦ προσωπικοῦ, διοικητικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ, γίνει αὐστηρὸς ἔλεγχος ἐπὶ τῶν προσόντων ἑνὸς ἑκάστου τῶν ὑποψηφίων καὶ ἐξασφαλισθεῖ πλήρης ἐναρμόνισις πεποιθήσεων καὶ κατευθύνσεων μεταξὺ προσωπικοῦ καὶ Κράτους διότι ἀλλως κάθε προσπάθεια θὰ εἶναι καταδικασμένη εἰς ἀποτυχίαν ὑπὸ τὰς σημερινὰς ἀνωμάλους πολιτικὰς συνθήκας ποὺ διερχόμεθα κλπ. κλπ.» Καὶ ὅτι μὲν παντοῦ ἄρα καὶ στὸ Θέατρον ποὺ διευθύνει ὁ «ἀποστολικὸς ἐρημίτης» κ. Ρογτήρης θὰ ἐπιδιωχθεῖ πλήρης «ἐναρμόνισις πεποιθήσεων κλπ.»— ἓν ἔθνος, εἷς ἀοιγηγός, ὅπου νᾶναι φθάνει — τὸ ξέρουμε. Ἐκεῖνο ποὺ μᾶς κάνει ἐντύπωση εἶναι πῶς τοῦ ξέφυγε τοῦ κ. Ὑπουργοῦ Παιδείας καὶ διόρισε στὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τοῦ θεάτρου τέτοιους ἐπικλήνους «κρυφοκουκουέδες» ποὺ μιλᾶνε δημοσίᾳ γιὰ «ἀνωμάλους πολιτικὰς συνθήκας». Καὶ οἱ ἐκλογὲς τῆς 31 Μαρτίου; Κύριε ὑπουργέ! Ἀπολύστε τους γρήγορα. Τί θὰ πεῖ ὁ κ. Μπέδιν;

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ — ΝΟΥΑΡΟΥ. Ὁ, Τι Γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὴ Δωδεκάνησο. Μελέτη σελ. 180 Ἐκδόπις «Ἀετὸς Α. Ε.» Ἀθήνα 1946.

ΜΑΝΩΛΗ ΒΗΤΟΥ. Σ'ἀ δίκτυα τοῦ ἔρωτα ἐρωτικὴ ἐπιστολογραφία, σελ. 34 Γιάννενα 1946

Ν. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ. Ἀσκητικὴ Συλλογραφίες Γ. Κεφαλληνοῦ. Σελ. 82 Ἀθήνα 1945

ΣΤ. ΑΛΗΜΙΣΗ. Μικρὲς φωτιὲς στὸ σπόκα, Ποιήματα σελ 48. Ἀθήνα 1946.

Ν. ΣΟΥΡΟΕΡΑ Ἀπεραθίτικα πολεμικὰ τραγούδια 1940—44. Σελ. 56 Ἀθήνα 1946

ΘΙΛ. ΖΑΛΕΥΚΟΥ. Ἀπάνου ἀπὸ τὴν ἀδυσσο. Δοκίμιο κριτικῆς φιλοσοφίας. Σελ. 292. Ἀθήνα 1945

Κ. ΜΠΟΝΤΛΑΪΡ. Τὸ ταξίδι. Μετάφραση Ἀλ Μπάρα σελ. 12 Κωνσταντινούπολη 1946.

ΕΝΑ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ κυκλοφόρησαν τὸ μνημειῶδες σοβιετικὸ ἔργο «Ἱστορία τῆς Διπλωματίας» ποὺ γιὰ τὴ συγγραφή του συνεργάστηκαν δέκα καθηγητὲς καὶ ἀκαδημαϊκοὶ ὑπὸ τὴν προεδρεία τοῦ ΠΟΤΕΜΚΙΝ. Στὸν πρῶτον αὐτὸν τόμο, ποὺ τὸν μετάφρασε ἀπ' τὰ ρουσικὰ ὁ Σέργιος Πρωϊσπάκας μὲ μονοειδῆ ἀκρίβεια καὶ σὲ γλῶσσα καθαρία δημοτική ὁ ἀναγνώστης θὰ δρεῖ τὴ διπλωματικὴ Ἱστορία τῶν ἀρχαίων χρόνων τῆς Ἑλλάδας καὶ τοῦ Μεσαίωνα κυτταγμένη μ' ἕνα σοβιὸ καὶ διαπεραστικὸ θλέμμα, καὶ φωτισμένη μ' ἕνα καινούργιο ἐντιενο φῶς ποὺ δὲν ἀφήνει καμμιὰ πτυχὴ σὸ σκοτάδι.

Ἕνα θιβλίο μοναδικὰ σαφές, ἀπλὸ καταστιστικὸ, κρήσιμο τόσο γιὰ τὸ σαφὸ μελετητὴ ὅσο καὶ γιὰ κάθε μὴ εἰδικὸν ἀναγνώστη.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΠΡΟΣΕΧΩΣ

Νικηφόρου Βρεττάκου «Ἡ Παραμυθένια Πολιτεία». Ἐκδόσεις Ματαράγκα.

— Σπύρου Ζήση «Δυνατὲς ψυχὲς σὲ βασανισμένα κορμιὰ» νου θέλλα, θγαλμένη ἀπ' τὸ διωγμὸ καὶ τὴν ἀντίσταση τῶν ἀναπήρων.

ΑΛΑΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐπειδὴ πολλοὶ φίλοι μας παραπονοῦνται γιὰ τὴν καθυστέρηση τῆς ἀλληλογραφίας μας, διευκρινίζουμε πὼς ὑπάρχουν σπὰ γραφεῖα μας περὶ τὰ 200 συνεργασίες ποὺ περιμένουν γιὰ νὰ κριθοῦν. Δυσκολοῦς ὅσο κ' ἂν προσπαθοῦμε νὰ ἐνημερώσουμε τὴν ἀλληλογραφία μας, οἱ συνεργασίες ποὺ λαβαίνουμε εἶναι περισσότερες ἀπὸ τὶς ἀπαντήσεις ποὺ μποροῦμε νὰ δίνουμε σὲ κάθε μας φύλλο' ἀναγκαστικὰ λοιπὸν θὰ καθυστεροῦμε. Γι' αὐτὸ ζητᾶμε κατανόηση.

Θ. Βλάχο — Ν. Μπούτα: 543· Γιατὶ μεταχειρίζεστε δυὸ ὀνόματα; Τὰ δημήματά σας «Σημάδι γιὰ τὴ νίκη», «Σὲ μέρα καὶ νύχτα», «Θέμα ἀπὸ δήγημα» καὶ «Στὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ» προσπαθοῦν νὰ δημιουργήσουν ἀτμόσφαιρα, ἀλλὰ δὲν τὸ πετυχαίνουν.

Α. Ἀκλειδιώτη: 544· Κι' ἐμεῖς βρίσκουμε πὼς πρέπει ἀκόμα νὰ δουλέψετε πολὺ γιὰ νὰ δγεῖ κάτι.

Β. Βίλη: 545· Δὲν ἔχουν θέση σὸ περιοδικό μας.

Μ. Κατσίνη: 546· Ἡ καταπληκτικὴ ποσότητα παραγωγῆς σας δείχνει πὼς δὲν ἐλέγχετε τὴν ποιότητά της. Μὴν ἀπορεντολογεῖτε πόσο καὶ πυκνώστε τὴ σκέψη σας.

Φ. Χριστοπούλου: 548. Ἀκατάλληλο γιὰ τὸ περιοδικό.

Α. Μποζίνη: 549. Καὶ γιὰ τὰ παλιὰ καὶ γιὰ τὰ νέα σας ποιήματα διαδάστε τὴν ἀπάντηση 546.

Νικ. Παπ.: 550. Διάδασμα καὶ αὐτοκριτικὴ.

Στ. Μοράδα: 551. Στὰ ποιήματά σας λείπει ἡ ἄμεση ἐπικοινωνία τοῦ ποιητῆ μὲ τὰ γεγονότα καὶ τὸ ἀντικείμενο γι' αὐτὸ πλατιάζουν καὶ γίνονται φλύαρα.

Δ. Χαμπουλίδη — Γ. Κωνσταντίνη: 552. Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ βιβλία ποὺ μᾶς στέλνετε καὶ θὰ τὰ δώσουμε στοὺς παραλήπτες.

Κ. Μαϊστράλη: 553· Τὸ ποίημά σας δὲν μᾶς ἱκανοποιεῖ. Τὸ ἐπιβεβαιωστὸ στὸ γράμμα σας ποσὸ «ὧν 5.000 δραχ.· τὸ κρατᾶμε στὴ διάθεσή σας καὶ σᾶς παρακαλοῦμε νὰ μᾶς γράψετε τί ἀντιπροσωπεύει.

Μ. Κεσίση: 554· Τὸ ποίημά σας καταφέρνει σὲ πολὺ λίγες στιγμὲς νὰ συγκινήσει. Κατὰ τὰ ἄλλα γίνεται φλύαρο.

Φ. Λιβυκὸ: 555. Ἀπὸ τεχνικὴ ἄποψη ἔχει πολλὲς χασμωδίες καὶ λαθεμένο μέτρο. Δυστυχῶς ὅμως δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ ἐλάττωμά του, ποὺ τὸ πὼς δὲν εἶναι ποίημα.

Α. Τρίκερη: 556. Ἀπλὲς ἰδέες χωρὶς ποιητικὸ ἀντίκρυσμα.

Τ. Ἀθανασίου: 558. Τὸ λείπει ἡ δύναμη ποὺ θὰ τὸ ἔβαζε στὴν περιοχὴ τοῦ διηγήματος καὶ μένει ἕνα ἁπλὸ χρονικό.

Π. Σάστερον: 559. Τρομερὰ φλύαρο καὶ γι' αὐτὸ πλατιάζει καὶ κουράζει τὸν ἀναγνώστη.

Φωλά: 560. Χρειάζεται μελέτη καὶ αὐτοκριτική.

Σ π. Μουσελίμη: 561. Πολὺ κατώτερα ἀπὸ τὰ προηγούμενα.

Δ. Πετρίδη: 562. Ἡ Συντ. Ἐπιτροπὴ δὲν τὸ βρίσκει δημοσιεύσιμο.

Δ ι α δ ω δ ώ ν η ς, Ν έ α Ὑ ο ρ κ η 563. Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ κωλιὰ σας λόγια. Ἡ προσπάθειά μας εἶναι ν' ἀγκαλιάσει καὶ τὸν ἔξω ἑλληνισμὸ καὶ χαιρόμαστε ὅ ἴσν θλίπουμε πὼς πετυχαίνει. Τὰ ποιήματά σας δυστυχῶς, ὅπως τὰ κοιθῆστε κ' ἐσεῖς, δὲν ἀντέχουν στὴν κριτική.

Α. Τρίκερη: 564· Οἱ ἰδέες σας κ' ἡ διάθεσή σας ὅσο κι' ἂν τὸ προσπαθοῦν δὲν καταφέρνουν νὰ γίνουν ποίηση.

Δ. Λαμπαδάρη: 565· Νομίζουμε πὼς τὸ θέμα ποὺ καταπιάστηκατε δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαντληθεῖ σ' ἕνα τόσο σύντομο ἄρθρο. Περιμένουμε κάτι. πιὸ ἐκπαιδευτικό.

Τ. Ι. Μ.: 566. Τὸ κομμάτι ἔτσι ὅπως τὸ στείλατε δὲν εἶναι ὁλοκληρωμένο. Ἔχει ὅμως ἀρκετὰ αἴσθημα καὶ εἶναι καλογραμμένο. Ἂν προσπαθοῦσατε νὰ τὸ πυκνώνατε κρατώντας μόνο τὶς ζωηρὲς εἰκόνες, θὰ γινόταν ἕνα καλὸ ποίημα. Πάντως συνεχίστε τὴ δοκιμή σας μὲ ἐπιμονὴ καὶ αὐτοκριτική.

Κ λ "Α ν θ η: 567. Δὲν προσφέρουν τίποτα τὸ νέο οὔτε σὲ ἰδέες οὔτε καὶ σὲ μορφή.

Σ. Ροζάκη: 568. Τὸ ποίημα δὲν εἶναι βέβαια διήγημα, καὶ πολὺ περισσότερο δὲν εἶναι μυθιστόρημα. Μὴν ἀπλωνόσαστε λοιπὸν τόσο καὶ μὴν διηγῆστε. Ἡ ποίηση δὲν ἀφηγεῖται ἀλλὰ ὑποβάλλει.

Π. Κασυρίτη: 569· Δὲ μᾶς ἱκανοποιεῖ.

Χρ. Γαριλίδη, Πόρτ— Σάϊδ: 570· Ἡ ἀγανάχτησή σας δὲ γίνετοι ποίηση παρὰ μένει κραυγή.

Ο. Χ. Π. Θεσνίκη: 571. Καὶ γιὰ σᾶς ἡ πὸ πάνω ἀπάντηση.

Θ. Β: 572. Δὲ μᾶς ἱκανοποιεῖ.

Φ. Πρασίνη: 573. Τὸ διήγημά σας παρὰ τὶς περιγραφικές του ἱκανότητες καὶ τὴν ζωντανὴ ἀτμόσφαιρα, ἔχει σπανὸ ἐνδιαφέρον καὶ γίνεται πολὺ ὑποκειμενικό.

Β έ ρ α Δ η μ ά: 574. Ἐνῶ ἔχει ἀρκετὰ ποιητικὰ προσόντα εἶναι πολὺ ὑποκειμενικό, τόσο ποὺ φτάνει πιὰ τὸ παραλογισμό.

Ν. Γιαννόπουλο. 575. Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια. Τὸ τεῦχος σᾶς τὸ στείλαμε.

Κ. Φωκᾶ: 576. Ὁ κ. Ρώτας ἐπειδὴ εἶναι ἄρχοντας δὲν ἔχει τὴν εὐκολία ν' ἀπαντάει σὲ γράμματα. Παρακαλεῖ ὅλους ὅσους τοῦ γράφουν νὰ τὸν συγχωροῦσουν.

Ι. Π α π ο δ η μ ο π ο ύ λ ο υ: 577. Σᾶς στείλαμε τὴν παραγγελία σας. Ἐπίσης τὸ γράμμα σας μὲ τὰ χρήματα δόθηκαν στὰ Νέα βιβλία.

Ν τ. Κοκόση: 580. Δὲν προσφέρει τίποτα τὸ νέο.

ΛΑΘΡΑΙΟ ΤΑΞΙΔΙ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 223)

Γελάει πάλι ὁ καραβοκύρης, ποὺ τὰ βλέπει. Μὰ κάτι γέλια ἀλλοιώτικα πλατειά, μεγάλα κ' ἀγριωπὰ σὰν καὶ τὴ θάλασσα.

Ὁ Ἀγάπιος ἐβάλθηκε νὰ ταΐζει σὰ μωρὸ τὸν ἀδερφό του. Τᾶχε γάσει.

—Ἐσὺ ρὲ γάνο, δὲ θὰ φᾶς;

— Ὕστερα ἐγώ' λέει ντροπιασμένος ἀπ' τὰ γάγαναα τοῦ καπετάνιου, ὁ Ἀγάπιος.

Σὲ λίγη ὥρα νύχτωσε. Μπότζι γερό. Οἱ μοῦτσοι μλαγαν γιὰ Καβονντόρο. Σκοτάδι πίσα. Οὔτε τσιγάρο σὲν κουδέρτα. Πῶς βλέπουνε τὸ δρόμο τοῦ Περαία; Σκεφτόνταν τὰ παιδιά. Ὁ Λουκῆς κοιμήθηκε μὲ τὴν κούνια καὶ τὴν ἀπόλαψη τῆς ἀρακόσουπας· Τὸν εἶχε καλὰ σκεπάσει ὁ μεγάλος μ' ἕνα φλόκο καὶ τσουβάλια. Τὸν κράταγε στὴν ἀγκαλιὰ καὶ ζεσταινόνταν καὶ τὰ δυό.

Ὁ μεγάλος δὲ νύσταζε. Κοίταζε τὸ σοροκαδιασμένο πέλαγο. Μὰ τί νὰ ξεγνοήσει στὸ σκοτάδι; Συννεφιὰ πηγτή. Ἐκεῖ ποὺ πόθελνε ἕνα ἀστράκι καὶ φουφούριζε ἡ ψυχή του, ἐκεῖ νανόνταν, σὰ νὰ τὸν κοιμήσουε. Κάθε γαρὰ ἀπανορεμένη. Τοὐνόνταν νὰ κλάψει. Κ' ἦταν εὐκαιρία τώρα ποὺ κοιμόνταν ὁ Λουκῆς. Μὰ ἂν τὸν ξυπνοῦσε κι' ἄνοιγε τὴν κάνουλα; Δάγκωνε τὰ γείλια του κι' ἔπτελνε τὸ νοῦ του νὰ δοσκήσει ἀλλοῦ γιὰ νὰ μεσώσει.

Σφύριξε ὁ καπετάνιος μιὰ φορά."Α, γαί, ἡ σφυρίχτρα του. Εἶχε κι' ὁ Ἀγάπιος μιά. Σφυροῦσε μὲ τέσσερις φωνές. Εἶχε ροδίτσα μέσα καὶ μιὰ χάντρα πράσινη. Τοῦ τὴν εἶχε φέρει ὁ γουνός του ποὶν τὸν πόλεμο ἀπ' τὸ Κάρντιφ. Τὴν ἔδωκε σ' ἕνα παιδὶ γιὰ ἕνα μπισκότο. Τὸ πῆγε στὴν Κατεοινάκι ξαφνικά. Θέ μου, πόσο ὤμορφη ἔγινε! Ἀστράφανε τὰ γαλανά της μάτια, παίξαν τὰ γείλια της, σπαρτάρισε ὁ λαιμός της. Ἔφεξε τὸ γλυκὸ μοῦτσο της. Καὶ κεῖνα τὰ σκαλωτὰ χρυσὰ μαλλιά της πῶς τὰ τάνεβε ἔτσι, σὰ μιὰ κυρία!

Μὰ πάλι γιὰ τοὺς ἀποθαμένους:

"Ὅλα τὰ πράματα μαζί τους ἀπεσβεννόνταν. Δεμένος ἦταν μὲ θελιὲς δὲ μπόρειε νὰ ξεσφίγει.

"Ἄλλες σφυριὲς ἀπανωτὲς ὁ καπετάνιος.

— Ἀεροπλάνο!

Τί ραβαΐσι μέσα στὸ κοῦκι. Τρέχουν οἱ μοῦτσοι στὸ σκοτάδι. Ἀπὸ τὸ νότο ἕνα φωσάκι κόκκινο, μιὰ κολοσωτιά, ἐρχόνταν κατὰ πάνω. Βούτζε σὰ μιὰ μυίγα καταιεσήμερα καλοκαιριό.

—"Αν οἴξει ἐγγύλα γράδε ἀλλοίμονο! σωνάζει ὁ καπετάνιος καὶ γελάει μέσα στὴ νύχτα, γὰ νὰ γά!

Ὁ Ἀγάπιος σοίννει τὸ Λουκῆ καὶ σοίνοντας δοθῆκ ταΐσιά του στὸ σκοτάδι. Χτυπᾶ ἡ κοιδιά του δυνατὰ καὶ γλήγορα. Ὁ δόμβος πληθαίνει. Ἀνατριχιάζει σύγκορμος.

— Εἶγαι δυὸ-τρία.Λέει ὁ καπετάνιος.

Περνοῦνε κάτι στιγμὲς ἐπίσημες καὶ κρύες. Ἡ μηγανὴ ἔγκει σταματήσει. Ἡ ἄσπρη κοοδέλλα ταΐλακιοῦ ποὺ μποροῦσε νὰ τοὺς πορδόσει μὲ τὸ φέγγοιριά της ἔσβυσε. Τί ἡσυγία. Τὸ κάτκι κρατάει τὴν ἀνάσα του μέσα στὸν πόντο. Οἱ ἔλικες τῶν ἀεροπλάνων γεμίζουν τώρα τὴ σιγαλιά, καθὼς περνᾶνε πάνωθε. Περνᾶν καὶ πᾶν κατὰ τὴ Σύρα νὰδειάσουνε τὶς μπόμπες στὸ κουκάκι της.

Ξαλαφρωμός. Μακραίνουν. Βάζει μπροστὰ καὶ πάλι ἡ μηγανή.

Μεῖναν τὰ νευρικὰ δάκτυλα τοῦ Ἀγάπιου νὰ πασπατεύουν τὸ σωσίβιο τοῦ Λουκῆ. Νὰ φάγνουν τοὺς κόμπους τῶν σκοινιῶν του. Ἤθελε νὰ δεδαιωθεῖ πὼς δὲν εἶναν λύσει.

Πά

Ἐλεύθερα Γράμματα

Ο ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΣ ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

Τοῦ Τ. ΜΟΥΖΕΝΙΔΗ

Στὰ δύο μου αὐτὰ σημειώματα θὰ προσπαθήσω νὰ ἐξηγήσω τὴ φύση καὶ τὸν χαραχτήρα τοῦ «Σοσιαλιστικοῦ ρεαλισμοῦ» ποὺ παρουσιάστηκε καὶ διαμορφώθηκε στὴ Σοβιετικὴ Ρωσσία, καὶ εἰδικώτερα στὸ σοβιετικὸ Θέατρο.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ρούσσικου Θεάτρου παρακολουθεῖ κ' εἶναι ἀντάυγεια τῆς ἱστορίας τῆς ἐπανάστασης μὲ τὶς φυσικὲς ἀνελίξεις της καὶ τὴν σταθερή της πορεία γιὰ τὴν ὁλοκληρωτικὴ διαμόρφωση τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Ἀπὸ τὴν Ὀγτωβριανὴ ἐπανάσταση ὡς τὸ 1930 οἱ πρωτεργάτες τῆς σοβιετικῆς σκηνικῆς τέχνης, ἔζησαν ἐντατικὰ τὸ πρῶτο στάδιο τῆς ἀναζήτησης καὶ δοκίμασαν ὅλους τοὺς γνωστοὺς ἐκφραστικοὺς τρόπους ἀπὸ τὸν πριμιτιβισμὸ ὡς τὸ νατουραλισμό. τὸ φορμαλισμὸ καὶ τὸν ἐξπρεσιονισμὸ καὶ ἀπὸ τὴν «ψυχολογικὴ ἐμβάθυνση» τοῦ Στανισλαβσκι ὡς τὸ «συνθετικὸ» θέατρο τοῦ Ταΐρωφ καὶ τὸ «βιομηχανικὸ» τοῦ Μέγερχολντ.

Ὅλες αὐτὲς οἱ γόνιμες ἀναζητήσεις ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ λύσουν τὰ προβλήματα τέχνης καὶ πραγματικότητας περιεχόμενου καὶ μορφῆς καὶ ποὺ σκόνταφταν στὴν ἀντινομία καὶ δυσαρμονία, ποὺ παρουσιαζόταν ἀνάμεσα στὸ νέο σοσιαλιστικὸ περιεχόμενο καὶ τὶς παλιὲς μορφές, κατάληξαν στὸ Σοσιαλιστικὸ ρεαλισμό.

Ἡ πανρωσσικὴ ἕνωση τῶν Συγγραφέων στὸ πρῶτο της συνέδριο ποὺ γινε τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1932 κατάληξε σὲ τούτη τὴ θεωρητικὴ ἀρχή: «Ὁ Σοσιαλιστικὸς ρεαλισμὸς κάνοντας τὴν ἐμφάνισή του σὰ βασικὴ μέθοδο τῶν Σοβιετικῶν γραμμάτων..., ζητάει ἀπὸ τοὺς λογοτέχνες καὶ τοὺς καλλιτέχνες μιὰ γιομάτη ἀπὸ ἱστορικὴ ἀλήθεια, συγκεκριμένη παρουσίαση τῆς πραγματικότητας στὴν ἐπαναστατική της ἀνάπτυξη».

Ἀναλύοντας τὸ πρῶτο αὐτὸ μανιφέστο πρέπει νὰ σταθοῦμε προσεχτικὰ σὲ δυὸ βασικὰ σημεῖα. Ἡ καλλιτεχνικὴ μετουσίωση τῆς πραγματικότητας καὶ ἡ ἀναπαράστασή της δὲν πρέπει νὰ παραποιεῖ οὔτε τὰ σύγχρονα γεγονότα μὰ οὔτε καὶ αὐτὰ ποὺ ἀνήκουν πιὰ στὸ παρελθόν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐκφράζει τὴν ἀλήθεια σὲ τέτοιο βαθμὸ ὥστε τὸ σημερινὸ ἐργατικὸ ἀκροατήριο νὰ ἀποχτήσει μιὰ προοπτικὴ καὶ νὰ καλλιεργήσει μιὰ συνείδηση γιὰ τὸ σοσιαλισμό, καὶ μιὰ ἀκριβῆ γνώση τῶν στοιχείων καὶ τῶν παραγόντων τοῦ παρελθόντος ποὺ ἀπ' αὐτοὺς βγῆκε ὁ σοσιαλισμός. Ἡ κατάχτηση τῆς ἱστορικῆς καὶ τῆς σύγχρονης ἀλήθειας καὶ ἡ καταδίκη τῆς παραποίησής τους εἶναι τὰ κύρια γαραχτηριστικὰ τῆς συνείδησης τοῦ ἀνθρώπου ποὺ πάει νὰ φτιάξει ἕναν καινούργιο πολιτισμό. Τὸ νὰ στηρίζεσαι μὲ τὰ δυὸ σου πόδια πάνω στὸ ἔδαφος τῆς πραγματικῆς Ζωῆς εἶναι ἡ καλύτερη προϋπόθεση τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Γιατὶ ἂν εἶναι ἀλήθεια πὼς ὁ καλλιτέχνης στὴ δημιουργία του ἀπεικονίζει τὴν πραγματικότητα ἀνάλογα μὲ τὸν τρόπο ποὺ τὴ νοιώθει, ἄλλο τόσο εἶναι ἀλήθεια πὼς ὅσο πιὸ στενὴ εἶναι ἡ σύνδεσή του μὲ τὴν πραγματικότητα, τόσο πιὸ ζωντανὰ εἶναι τὰ ἔργα του.

Ποιὰ εἶναι ὅμως αὐτὴ ἡ πραγματικότητα καὶ πῶς γίνεται νὰ ὑπάρχουν δημιουργοὶ ποὺ νὰ τὴν ἀγνοοῦν;

Σὲ μιὰ ταξικὴ κοινωνία ἡ ἀντίληψη τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητας βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴ συνειδητὴ ἢ ἀσύνειδη ἐπίδραση τοῦ ταξικοῦ συμφέροντος καὶ ἐπόμενα ὁ καλλιτέχνης συνειδητὰ ἢ ἀσύνειδα ὑφίσταται τὴν ἐπίδραση τῆς ταξικῆς του ἰδεολογίας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ τέτοιος καλλιτέχνης ἢ βλέπει τὴν πραγματικότητα μὲ ὀπτικὴ γωνία ποὺ τὴν περιορίζει ! σ' ὁρισμένους μόνο τομεῖς, ἢ τὴν παραποιεῖ μεταπλάθοντάς την σὲ ἰδεατὴ πραγματικότητα ἢ τὴν ἀπαρνιέται γιὰ νὰ καταφύγει στὴ «φυγὴ» καὶ στὸ ὄραμα τῆς ὑποκειμενικῆς ἀτομικότητάς του. Καὶ τοῦτο γιατὶ ἡ «κάθε κοινωνικὴ τάξη στὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη ἱστορικὴ ἐποχή, ἀναπαράγει καλλιτεχνικὰ καὶ ἰδιόμορφα τὴν πραγματικότητα, ἀνάλογα μὲ τὰ ἰδεολογικὰ καὶ τὰ πολιτικὰ συμφέροντα καὶ καθήκοντα της».

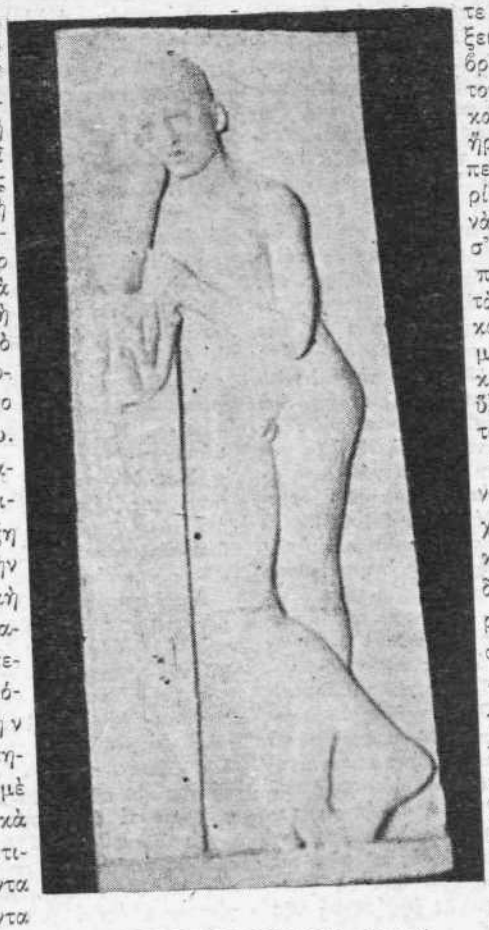

Γ. ΖΟΓΓΟΛΟΠΟΥΛΟΥ: Γυμνό.

Κι' ἀκόμα γιατὶ «ἡ τέχνη εἶναι ἡ καλλιτεχνικὴ μορφὴ ἀντανάκλασης τῆς πραγματικότητας ἀλλὰ ἐννοεῖται πὼς ἡ ἀντανάκλαση αὐτὴ εἶναι συγκεκριμένη, ἱστορικὴ καὶ μέσα στὴν ταξικὴ κοινωνία. ταξική».

Νὰ γιατὶ τὰ πνευματικὰ ἢ καλλιτεχνικὰ δημιουργήματα μιᾶς ταξικῆς κοινωνίας πάντα παρουσιάζουν μιὰ πραγματικότητα τὶς πιότερες φορὲς συμβατικὴ καὶ νὰ γιατὶ πρέπει μέσα ἀπὸ τὰ τέτοια ἔργα μὲ προσοχὴ νὰ ψαρεύουμε τὴν ἀλήθεια.

Σὲ μιὰ ὅμως ἀταξικὴ - σοσιαλιστικὴ κοινωνία, ὅπου οἱ κοινωνικὲς ἀντιθέσεις ἔχουν ἐξαφανιστεῖ ἡ ἀντινομία αὐτὴ δὲν ὑπάρχει. Τὸ σύνολο τῶν ἀτόμων ποὺ τὴν ἀποτελοῦν διέπεται ἀπὸ κοινὰ αἰσθήματα καὶ κοινὴ ἰδεολογία.

Τὸ στενὰ ἰδιωτικὸ καὶ τὸ πλατύτερο ταξικὸ συμφέρον δὲν ἔρχεται σὲ σύγκρουση μὲ ἄλλο ἰδιωτικὸ ἢ τὸ ἀντίπαλο ταξικὸ συμφέρον. Καὶ τὸ αὐτὶ καὶ τὸ μάτι τοῦ καλλιτέχνη λευτερωμένο πιὰ ἀπὸ τὸ τέτοιο ἢ τέτοιο πρῖσμα, χαίρεται λυτρωμένο τὴν πραγματικότητα καὶ ξεκινώντας ἀπ' αὐτὴ ὀργανώνει τὶς προσλαμβάνουσες παραστάσεις του σὲ ἔργο τέχνης. Κι' οὔτε ἔχει νὰ ψάξει πολὺ γιὰ νὰ βρεῖ τὰ θέματά του ἢ νὰ ἀνακαλύψει τοὺς ἥρωές του· Ὁ πεντακάθαρος ὁρίζοντας κάνει νὰ προβάλλουν σ' ὅλη τους τὴν πλαστικότητα τὰ αἰσθητικὰ καὶ ἰδεολογικὰ μοτίβα, ἕτοιμη καὶ πολύτιμη ὕλη στὰ χέρια τοῦ τεχνίτη.

Στὴν προεπαναστατικὴ ἐποχὴ οἱ μεγάλοι καὶ ἀληθινοὶ δημιουργοὶ (κυρίως συγγραφεῖς), στὴν προσπάθειό τους νὰ δώσουν τὴν πραγματικότητα περιοριζόντουσαν σὲ ἀρνητικοὺς τύπους καὶ «περιγράφοντας τὴ Ζωὴ ἔτσι ὅπως εἶναι δὲν κάνανε βῆμα παραπέρα. Οὔτε καὶ μὲ τὸ κνοῦτο. Δὲν εἶχανε οὔτε κοντινοὺς οὔτε μακρυνοὺς σκοποὺς. Καὶ ἡ ψυχή τους ἦταν ἄδεια κι' ἔρημη» (Γράφει γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς σύγχρονούς του ὁ Ἀν. Τσέχωφ).

Τώρα ὅμως εὔκολα βρίσκουν θετικοὺς τύπους γιατὶ ἡ ἀνθρώπινη συνείδηση παίρνει σοσιαλιστικὸ χαραχτήρα, χωρὶς καλὰ-καλὰ νὰ τὸ καταλαβαίνει. Καὶ δὲν κάνουν πιὰ μιὰν ἁπλῆ περιγραφὴ τῆς Ζωῆς ἔτσι ὅπως εἶναι κι' οὔτε περιορίζουνται σὲ μιὰν ἀπεικόνιση δίχως ἐσωτερικὴ ροπὴ πρὸς βελτίωση ἀλλὰ τείνουν σὲ ὑψηλότερους στόχους.

Ἐνῷ ὁ «νατουραλίστας» μὲ τὴν ἄψυχη τέχνη του δὲν κατάφερνε νὰ δώσει γενίκευση καὶ ὁ «Ἰμπρεσιονίστας» ἀρνιόταν τὸ ἰδεολογικὸ περιεχόμενο καὶ ἔτεινε στὴ στερεοποίηση μονομερῶν ἐντυπώσεων, ὁ καλλιτέχνης ποὺ πιστεύει στὸ σοσιαλιστικὸ - ρεαλισμὸ κάνει μιὰ συνθετικὴ ἀπεικόνιση τῆς ζωῆς.

Ἀποδεχόμενος τὸ συμπέρασμα τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ ὅτι δηλαδὴ «κανένα φαινόμενο τῆς φύσης δὲν μπορεῖ νὰ γίνει κατανοητὸ ἂν τὸ πάρουμε ἀπομονωμένο ἀπὸ τὰ γύρω του φαινόμενα, ὄξω ἀπὸ τὴν κίνησή του... τὶς μεταβολές του... τὴν ἐξέλιξή του», (Στάλιν: Διαλεκτ. καὶ ἱστορ. ὑλισμός), ὁ σοσιαλιστὴς ρεαλιστὴς καλλιτέχνης μελετᾶ μὲ προσοχὴ τὸ ἱστορικὸ περίγυρο τῆς ἐποχῆς ποὺ τὸν ἐνδιαφέρει καὶ τὴν ἀναπλάθει καὶ τὴ φωτίζει.

Τὸ σημερινὸ σοβιετικὸ κοινὸ θέλει νὰ ξέρει καὶ τὴ Ζωὴ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ὅλων τῶν ἐποχῶν καὶ ὅλων τῶν τάξεων γιὰ νὰ βγάλει τὰ συμπεράσματά του καὶ νὰ πλουτιστεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ χρέος τοῦ δημιουργοῦ εἶναι ν' ἀποδίνει τὴν πραγματικὴ ἀντικειμενικότητα καὶ τὴν ἀλήθεια σ' ἀντίθεση πρὸς τὸν παλιὸ ρεαλισμὸ ποὺ περιοριζόταν στὴν ἀληθοφάνεια.

Ἔτσι σὰν ἀποτέλεσμα τῆς ἱστορικῆς διδαχῆς στὴν ἐξελικτικὴ πορεία τῆς τέχνης, ἔχουμε τὸν σοσιαλιστικὸ ρεαλισμό, «ποὺ ἀποτελεῖ τὸ πνευματικὸ καὶ αἰσθητικὸ καταστάλαγμα τοῦ καινούργιου σοσιαλιστικοῦ πολιτισμοῦ καὶ στηρίζεται στὴ διαμόρφωση τῆς σοσιαλιστικῆς συνείδησης καὶ ἠθικῆς».

ΣΗΜ — Στὰ σημειώματά μου αὐτὰ μεταχειρίστηκα πολλὲς ἐφάπαξ ἐργασίες ποὺ ὅμως δὲν τὶς ἀναφέρω γιὰ νὰ μὴ δυσκολέψω τὸ κείμενο. Τελειώνοντας τὰ σημειώματά μου θὰ παραθέσω σύντομη βιβλιογραφία.